

Fundusze Europejskie

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Lokalna Strategia Rozwoju Stowarzyszenia Lokalnej Grupy Działania *„Podgrodzie Toruńskie” 2023-2029*

Lokalna Grupa Działania
Podgrodzie Toruńskie

Toruń, sierpień 2023

Spis treści

I.	Charakterystyka partnerstwa lokalnego.....	5
I.1.	Nazwa LGD i forma prawna.....	5
I.2.	Opis procesu tworzenia partnerstwa w ramach LGD.....	5
I.2.1.	Sposób powstania LGD.....	5
I.2.2.	Doświadczenie LGD.....	5
I.3.	Opis struktury LGD.....	7
I.4.	Organ decyzyjny LGD.....	8
I.5.	Proces decyzyjny i mechanizmy zarządzania.....	8
I.6.	Dokumenty regulujące funkcjonowanie LGD.....	9
II.	Charakterystyka obszaru i ludności objętej wdrażaniem LSR.....	10
II.1.	Opis obszaru LSR.....	10
II.1.1.	Ludność.....	10
II.1.2.	Migracje.....	14
II.1.3.	Przedsiębiorczość.....	15
II.1.4.	Działalność sektora społecznego.....	17
II.1.5.	Rynek pracy- poziom zatrudnienia i stopa bezrobocia.....	18
II.2.	Mapa obszaru LSR.....	23
II.3.	Uzasadnienie spójności obszaru objętego LSR.....	24
III.	Partycypacyjny charakter LSR.....	26
III.1.	Etapy prac nad LSR.Partycypacyjne metody konsultacji wykorzystane podczas tworzenia LSR.....	26
III.2.	Zintegrowany charakter Strategii.....	29
III.3.	Innowacyjność.....	32
III.4.	Zasady horyzontalne.....	33
IV.	Analiza potrzeb i potencjału.....	35
IV.1.	Potencjał obszaru.....	35
IV.2.	Potrzeby obszaru.....	51
IV.3.	Grupy w niekorzystnej sytuacji.....	60
V.	Spójność, komplementarność i synergia.....	62
V.1.	Zgodność i komplementarność i innymi dokumentami planistycznymi i strategicznymi.....	62
V.2.	Komplementarność i synergia przedsięwzięć w LSR.....	64
V.3.	Wartość dodana podejścia Leader.....	65
VI.	Cele i wskaźniki.....	67
VI.1.	Cele i wskaźniki LSR.....	67
VI.2.	Opis przedsięwzięć.....	76
VII.	Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru.....	83
VII.1.	Ogólna charakterystyka przyjętych rozwiązań formalno-instytucjonalnych wraz ze sposobem powstawania procedur, ich kluczowe cele i założenia.....	83
VII.2.	Sposób ustanawiania i zmiany kryteriów wyboru.....	84
VII.3.	Innowacyjność w kryteriach wyboru operacji.....	85
VII.4.	Realizacja projektów grantowych.....	85
VIII.	Plan działań.....	86
IX.	Plan finansowy LSR.....	87
X.	Monitoring i ewaluacja.....	88

Załączniki

Załącznik nr 1. Cele i przedsięwzięcia.....	90
Załącznik nr 2. Plan działania wskazujący harmonogram osiągania poszczególnych wskaźników produktu.....	91
Załącznik nr 3. Budżet LSR w podziale na poszczególne fundusze EFSI i zakresy wsparcia.....	93
Załącznik nr 4. Plan wykorzystania budżetu LSR wykazujący wykorzystanie zakontraktowanych środków w podziale na poszczególne fundusze i lata.....	94

Spis tabel

Tabela 1. Podstawowe informacje na temat Lokalnej Grupy Działania „Podgrodzie Toruńskie”.....	5
Tabela 2. Podstawowe dokumenty wewnętrzne regulujące zasady działania LGD.....	9
Tabela nr 3. Powierzchnia obszaru LGD i liczba ludności ogółem na obszarze LSR w latach 2016 - 2020.....	11
Tabela nr 4 Przyrost naturalny na obszarze LSR w latach 2016 - 2020.....	15
Tabela nr 5. Liczba podmiotów gospodarczych w poszczególnych gminach w latach 2016 - 2020.....	15
Tabela 6. Najważniejsze obiekty zabytkowe i kulturowe.....	25
Tabela 7. Atrakcje turystyczne występujące na obszarze LGD - tematycznie.....	38
Tabela 8. Zestawienie szlaków turystycznych występujących na obszarze LGD.....	39
Tabela 9. Powody udzielania pomocy społecznej w formie świadczeń przez GOPS na obszarze wdrażania LSR.....	55
Tabela 10. Zgodność LSR z innymi dokumentami strategicznymi.....	62
Tabela 11. Cele i wskaźniki LSR.....	69
Tabela 12. Harmonogram osiągania poszczególnych wskaźników.....	72
Tabela 13. Matryca.....	72
Tabela 14. Opis przedsięwzięć.....	74
Tabela 15. Powiązanie budżetu z celami LSR.....	78
Tabela 16. Powiązanie budżetu z przedsięwzięciami LSR.....	89

Spis wykresów

Wykres nr 1. Członkowie LGD w podziale na reprezentowany sektor.....	7
Wykres nr 2. Reprezentatywność poszczególnych sektorów w składzie Rady LGD.....	8
Wykres nr 3. Liczba ludności ogółem w wieku przedprodukcyjnym (17 lat i mniej) na obszarze LSR w latach 2016 - 2020.....	11
Wykres nr 4. Liczba ludności ogółem w wieku produkcyjnym: (15-59 lat kobiety, 15-64 lata mężczyźni) na obszarze LSR w latach 2016 - 2020.....	12
Wykres nr 5. Liczba ludności w poszczególnych grupach wiekowych w roku 2020 na obszarze LSR i w Województwie Kujawsko - Pomorskim.....	12
Wykres nr 6. Liczba ludności ogółem na obszarze LSR w wieku 60-64, 65-69 i 70 i więcej lat w całym w latach 2016 - 2020.....	13
Wykres nr 7. Liczba ludności ogółem na obszarze LSR w latach 2016 - 2020.....	14
Wykres nr 8. Migracja na obszarze LSR w latach 2016 - 2020.....	14
Wykres nr 9. Liczba podmiotów gospodarczych na obszarze LSR w latach 2016 - 2020.....	16
Wykres nr 10. Liczba przedsiębiorstw w poszczególnych gminach obszaru LSR w roku 2021.....	17
Wykres nr 11. Stopa bezrobocia na obszarze LSR w odniesieniu do stopy bezrobocia w regionie i w Polsce (maj 2023).....	18
Wykres nr 12. Liczba osób bezrobotnych w gminach wchodzących w skład obszaru LSR.....	18
Wykres nr 13. Stopa bezrobocia rejestrowanego na obszarze LSR, w Województwie Kujawsko - Pomorskim i w Polsce w latach 2016 - 2020.....	19
Wykres nr 14. Udział procentowy bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w poszczególnych gminach obszaru LSR w latach 2016 - 2020.....	19
Wykres nr 15. Bezrobocie w powiecie toruńskim – liczba osób bezrobotnych w okresie od września 2022 do kwietnia 2023.....	20

Wykres nr 16. Liczba osób niepełnosprawnych zarejestrowanych w urzędzie pracy w Powiecie toruńskim w latach 2016 - 2020.....	20
Wykres nr 17. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych na obszarze LSR w latach 2016 - 2020.....	21
Wykres nr 18. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych w poszczególnych gminach obszaru LSR w latach 2016 - 2020.....	21
Wykres nr 19. Stopa bezrobocia w poszczególnych gminach obszaru LSR, Powiecie toruńskim, Województwie Kujawsko - Pomorskim i Polsce w IV 2023.....	22
Wykres nr 20. Koła Gospodyń Wiejskich w poszczególnych gminach obszaru LSR w 2020 r.....	45
Wykres nr 21. Liczba KGW na obszarze LSR w latach 2000-2022.....	46
Wykres nr 22. Największe atuty obszaru wg respondentów.....	50
Wykres nr 23. Najważniejsze problemy obszaru wg respondentów.....	51
Wykres nr 24. Najważniejsze szanse na rozwój wg respondentów.....	52
Wykres nr 25. Preferowane kierunki wsparcia rozwoju przedsiębiorczości.....	53
Wykres nr 26. Najbardziej niepokojące problemy społeczne wg uczestników konsultacji społecznych.....	56
Wykres nr 27. Poczucie gorszego dostępu kobiet do wybranych wartości w opinii kobiet i mężczyzn.....	59

Spis schematów

Schemat 1. Relacje między potencjałem, problemami i szansami rozwojowymi obszaru wdrażania LSR.....	54
Schemat 2. Cele ogólne i szczegółowe	67
Schemat 3. Typy operacji realizowanych w ramach LSR.....	83

Spis map

Mapa 1. Obszar objęty LSR.....	23
--------------------------------	----

Spis zdjęć

Fot 1. Jezioro Dzikowo w gm. Obrowo.....	36
Fot.2. Jezioro w Osieku n. Wisłą, gm. Obrowo.....	37
Fot. 3. Łąki nadwiślańskie w okolicach Grabowca, gm. Lubicz. Obszar Natura 2000.....	37
Fot. 4. Olenderski Park Etnograficzny w Wielkiej Nieszawce.....	38
Fot. 5. Centrum Sportu i Rekreacji „Olender”.....	42
Fot. 6. Zabytkowy, unikalny kościół p.w. Ignacego Loyoli w Młyńcu Drugim.....	42
Fot. 7. Zabytkowy kościół rzymsko-katolicki w Małej Nieszawce.....	43
Fot. 8. Dwór w Obrowie. Obecnie siedziba Urzędu Gminy.....	43
Fot. 9 Muzeum Piśmiennictwa i Drukarstwa w Grębocinie, mieszczące się w zabytkowym kościółku.....	43

I. Charakterystyka partnerstwa lokalnego

I.1. Nazwa LGD i forma prawna

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Podgrodzie Toruńskie” jest partnerstwem trójsektorowym, składającym się z przedstawicieli sektora publicznego, gospodarczego i społecznego. Stowarzyszenie jest dobrowolnym, samorządnym oraz trwałym zrzeszeniem osób fizycznych i osób prawnych, w tym jednostek samorządu terytorialnego. Lokalna Grupa Działania posiada status stowarzyszenia i działa na podstawie przepisów np. ustawy z dnia 7.04.1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (Dz. U. z 2020 r. poz. 2261), Ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności (Dz. U. z 2022 r. poz. 943, z późn. zm.), a także na podstawie własnego statutu. Stowarzyszenie jest wpisane do KRS pod numerem: 0000258736.

Tabela 1. Podstawowe informacje na temat Lokalnej Grupy Działania „Podgrodzie Toruńskie”

Nazwa	Lokalna Grupa Działania „Podgrodzie Toruńskie”
Forma prawna	Stowarzyszenie specjalne posiadające osobowość prawną
Data wpisu do Krajowego Rejestru Sądowego	09.06.2006 r.
Logo	

Źródło: ems.ms.gov.pl, podgrodzietorunskie.pl

I.2. Opis procesu tworzenia partnerstwa w ramach LGD

I.2.1 Sposób powstania LGD

Lokalna Grupa Działania „Podgrodzie Toruńskie” to stowarzyszenie powołane z inicjatywy władz samorządowych, organizacji pozarządowych oraz mieszkańców z trzech położonych w sąsiedztwie Torunia gmin: Zławień Wielka, Wielka Nieszawka i Lubicz. Stowarzyszenie uzyskało wpis do Krajowego Rejestru Sądowego w dniu 09.06.2006 r.

Celem Stowarzyszenia jest podejmowanie wszechstronnych działań zmierzających do wspierania integracji społeczności lokalnych z Unią Europejską, przyspieszenia przemian w środowisku wiejskim i małych miast, zwłaszcza działań w zakresie oświaty obywatelskiej poprzez: doradztwo, działalność naukową, naukowo-techniczną, wydawniczą, szkoleniową, działań na rzecz rozwoju produkcji rolniczej, ochrony środowiska naturalnego oraz wspieranie organizacyjne i rzeczowe osób fizycznych i jednostek organizacyjnych, które podejmują takie działania, wspieranie idei samorządu lokalnego, wspieranie działań na rzecz zrównoważonego rozwoju ekonomicznego i społecznego gmin.

W 2015 r. LGD opuściła gmina Zławień Wielka, a jej miejsce zajęła gmina Obrowo.

I.2.2 Doświadczenie LGD

W 2007 roku, w ramach Pilotażowego Programu LEADER +, LGD rozpoczęła realizację projektu pn. „Poprawa jakości życia na obszarze funkcjonowania Lokalnej Grupy Działania Podgrodzie Toruńskie”. LGD posiada doświadczenie w zakresie wdrażania LSR w perspektywie 2007-2013 oraz 2014-2020, a w szczególności w przeprowadzaniu ocen i dokonywaniu wyboru operacji do dofinansowania w ramach LSR.

Doświadczenie stowarzyszenia we wdrażaniu inicjatywy Leader spowodowało poszerzenie wiedzy i umiejętności organu Zarządzającego, a także kadry pracowniczej. Wszyscy posiadają umiejętności wdrażania i aktualizacji dokumentów strategicznych na poziomie zarówno lokalnym jak i regionalnym.

W tym zakresie członkowie posiadają poniższe doświadczenie:

- Prezes Zarządu – od 2016 r. Prezes LGD „Podgrodzie Toruńskie”, członek założyciel LGD od początku istnienia stowarzyszenia w Zarządzie. Profesor Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Katedra Ekologii Społecznej, Instytut Socjologii. Wieloletni pracownik Urzędu Gminy w Lubiczu oraz Starostwa Powiatowego w Toruniu. Doświadczenie we wdrażaniu w życie inicjatywy Leader w ramach I i II Schematu PP Leader+ oraz inicjatywy Leader w ramach PROW 2007-2013 i 2014-2020. Brał udział w przygotowywaniu, realizacji i aktualizacji LSR 2007-2013 i 2014-2020,
- Wiceprezes LGD – członek Lokalnej Grupy Działania „Podgrodzie Toruńskie” od 2015 roku. Nieprzerwanie sprawuje funkcję Wiceprezesa Zarządu LGD od 2016r. Wójt Gminy od 2002 r. Wcześniej Radny gminy oraz pracownik Urzędu Marszałkowskiego w Toruniu.
- Wiceprezes LGD – Wiceprezes LGD „Podgrodzie Toruńskie” od 2021 r., członek reprezentant Gminy od 2018 roku. Przed objęciem mandatu Wójta, czynny Radny Gminy oraz pracownik Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu.
- Wiceprezes LGD – Wiceprezes Zarządu Lokalnej Grupy Działania „Podgrodzie Toruńskie” od 2021 roku. Od 2018 r. działa w Radzie sołeckiej. Prywatnie przedsiębiorca.
- Członek Zarządu LGD I – członek LGD od 2015 roku. Do Zarządu LGD „Podgrodzie Toruńskie” wybrany w 2016 r., a następnie ponownie w 2021 r. W latach 1998 – 2018 Radny Gminy, pełnił funkcję Przewodniczącego Rady Gminy.
- Członek Zarządu LGD II – w Lokalnej Grupie Działania „Podgrodzie Toruńskie” od 2015 roku. Członek Zarządu stowarzyszenia od 2016r. Wieloletni pracownik Gminy.
- Członek Zarządu LGD III – członek założyciel LGD „Podgrodzie Toruńskie” od 2006r. W perspektywie 2007-2013 oraz 2014-2020 zasiadał w Radzie LGD, a w 2021 r. wybrany do Zarządu stowarzyszenia. Był samorządowcem, przedsiębiorcą.
- Członek Zarządu LGD IV – członek Zarządu od 2021 r. Prezes Zarządu Centrum Sportu i Rekreacji Olender w Wielkiej Nieszawce.
- Członek Zarządu LGD V – członek Zarządu od 2021 r. Dyrektor Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Toruniu, Przewodniczący Rady Sołeckiej w Gminie., Były Radny powiatowy, specjalista pracy socjalnej Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Wielkiej Nieszawce.

Pracownicy biura LGD:

- Dyrektor biura LGD- zatrudniony w LGD od 2016 roku; posiada doświadczenie we wdrażaniu podejścia Leader w ramach PROW 2007-2013, od 2010 r. jako pracownik Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Departamencie Rozwoju Obszarów Wiejskich i 2014-2020 potem jako kierownik biura w LGD. Bezpośrednio zaangażowany w aktualizację strategii w okresie lat 2010-2020; posiada udokumentowaną wiedzę teoretyczną dotyczącą wdrażania strategii w życie, w tych ich aktualizacji, ewaluacji np.
- Specjalista np. wdrażania LSR- zatrudniony w LGD od 2012 roku; posiada doświadczenie we wdrażaniu podejścia Leader w ramach PROW 2007-2013 i 2014-2020. Jednocześnie pracownik biura był bezpośrednio zaangażowany w aktualizację strategii w okresie lat 2010-2020. Pracownik posiada udokumentowaną wiedzę teoretyczną dotyczącą wdrażania strategii w życie, w tych ich aktualizacji, ewaluacji np.
- Specjalista np. animacji lokalnej- zatrudniony w LGD od 2020 roku; posiada doświadczenie we wdrażaniu podejścia Leader w ramach PROW 2007-2013, od 2009 r. jako pracownik Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko- Pomorskiego w Departamencie Rozwoju Obszarów Wiejskich, następnie w Departamencie Rozwoju Regionalnego i 2014-2020.

Wskazane osoby będą kontynuowały swoją pracę w biurze LGD. Podobnie sytuacja ma miejsce w przypadku członków LGD, z których większość stanowią członkowie o długoletnim stażu członkowskim, posiadający doświadczenie w koordynacji (z ramienia Walnego Zgromadzenia Członków) wdrażania dotychczasowych strategii w życie.

W przypadku LSR wdrażanej w okresie lat 2014-2020 i 2007-2013 główne cele realizowanej Strategii dotyczyły kwestii: aktywizacji mieszkańców, wsparcia przedsiębiorczości, zachowania dziedzictwa kulturowego oraz budowy/przebudowy infrastruktury turystycznej. Konsekwencją tych działań jest potencjał – zarówno osobowy i instytucjonalny w postaci

partnerstwa LGD. Lata doświadczeń pozwoliły wypracować spójną koncepcją rozwoju obszaru, a przedmiotowa Strategia zakłada wykorzystanie oraz dalsze wzmocnienie zbudowanego potencjału. Wyznaczone kierunki rozwoju obszaru LSR wskazane w dokumencie podparte są dotychczasową polityką rozwoju pozwalając skoncentrować się na kwestiach zapoczątkowanych w poprzednim okresie programowania, a także wspierać nowe kwestie wynikające ze zdiagnozowanych potrzeb regionu.

Jedną z podstawowych cech podejścia RLKS jest partnerstwo. Relacje między członkami LGD są oparte na pogłębionym partnerstwie i skutecznej komunikacji. Stosowane formy komunikacji są dostosowane do potrzeb odbiorców. Ta fundamentalna cecha powoduje, iż podmioty w sposób efektywny ze sobą współpracują, odgrywając konkretne role. Określone role i wyznaczone działania skutkują osiągnięciu zamierzonych celów.

I.3. Opis struktury LGD

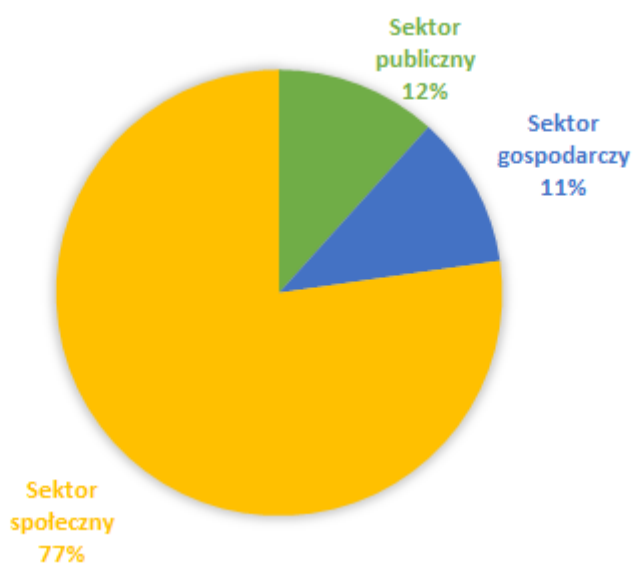
Budowanie partnerstwa, jakim jest LGD oraz tworzenie strategii, polega na stopniowym włączaniu nowych grup interesu, środowisk społecznych i zawodowych oraz poszerzaniu się reprezentacji partnerstwa o przedstawicieli tych grup i środowisk. Stowarzyszenie zrzesza osoby fizyczne i prawne popierające cele Stowarzyszenia i zainteresowane jego działalnością. Członkami zwyczajnymi jest 163 podmiotów.

W skład LGD Podgrodzie Toruńskie wchodzi przedstawiciele następujących sektorów:

- Publicznego
- Społecznego
- Gospodarczego

Idea trójsektorowości ma swoje odzwierciedlenie także na poziomie poszczególnych gmin, gdzie każda reprezentowana jest przez przedstawicieli wspomnianych 3 sektorów. Największą grupę stanowią członkowie reprezentujący sektor społeczny. Wśród nich dominują niezrzeszeni nigdzie mieszkańcy oraz organizacje pozarządowe reprezentowane przez swoje władze lub zwykłych członków. Następną grupę stanowią przedsiębiorcy. Najmniejszy udział mają podmioty sektora publicznego, czyli jednostki samorządu terytorialnego, wśród których dominują gminy, których obszar obejmuje Lokalna Strategia Rozwoju.

Wykres nr 1 Członkowie LGD w podziale na reprezentowany sektor

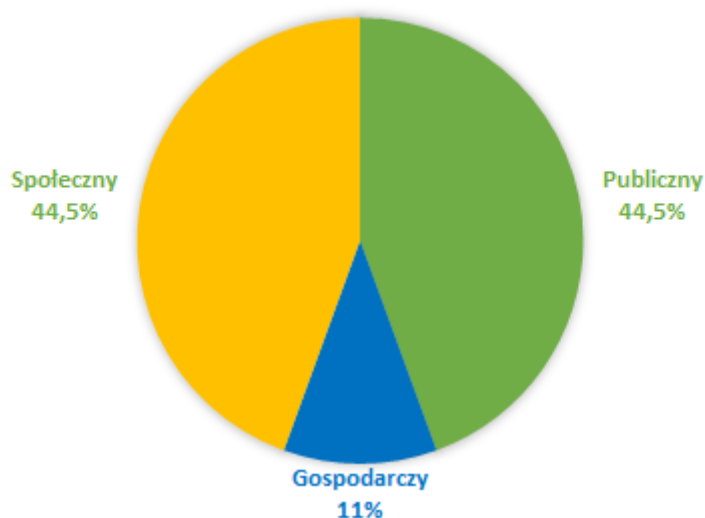
Liczba członków LGD- 163 osoby, Sektor publiczny – 19 osób. Sektor gospodarczy – 18 osób. Sektor społeczny – 126 osób (stan na 31 maja 2023 r.).

I.4. Organ decyzyjny LGD

Organem decyzyjnym LGD jest Rada LGD. Organ decyzyjny zgodnie z zapisami Statutu liczy 9 członków. W celu efektywnej realizacji LSR oraz zapewnienia szerokiego zaangażowania wszystkich grup interesu, w skład Rady LGD weszli członkowie sektora: publicznego, gospodarczego i społecznego. W Radzie LGD zasiada 55% kobiet i 45% mężczyzn. Żadna pojedyncza grupa interesu nie kontroluje procesu podejmowania decyzji. Jednocześnie należy wskazać, że na etapie przygotowywania przedmiotowej LSR nie zidentyfikowano innych grup interesu niż wskazane powyżej grupy 3 sektorów.

Poniższy wykres przedstawia reprezentatywność poszczególnych sektorów w składzie Rady LGD.

Wykres nr 2 Reprezentatywność poszczególnych sektorów w składzie Rady LGD

Z ramienia sektora publicznego wskazano 4 przedstawicieli reprezentujących JST. Sektor gospodarczy reprezentowany jest przez podmiot zajmujący się świadczeniem usług. W przypadku sektora społecznego, który reprezentują 4 osoby są to przedstawiciele organizacji pozarządowych i mieszkańców. Żadna z osób nie jest jednocześnie członkiem Rady Stowarzyszenia, Zarządu, Komisji Rewizyjnej lub pracownikiem biura LGD.

I.5. Proces decyzyjny i mechanizmy zarządzania

Jedną z podstawowych zasad podejścia RLKS jest zasada, iż partnerstwo jest odpowiedzialne za wybór operacji na poziomie lokalnym i ma zapewnić, że wybrane operacje są zgodne ze strategią. Dlatego też osoby zaangażowane w pracę na rzecz LGD powinny mieć odpowiednie kompetencje i zasoby do tworzenia i zarządzania procesami rozwoju na poziomie lokalnym. Wiedza i doświadczenie osób zaangażowanych do pełnienia wybranych funkcji w organach i biurze LGD powinny odpowiadać zakresowi merytorycznemu LSR.

Procedury wyboru operacji/grantobiorców wraz z regulaminem organu decyzyjnego zostaną opracowane na późniejszym etapie. Podstawowe założenia oraz cele zawarto w rozdziale VII przedmiotowej Strategii. Poniżej odniesiono się do najważniejszych kwestii formalnych w odniesieniu do wymagań Programu:

- Organem decyzyjnym odpowiedzialnym za wybór operacji oraz ustalenie kwoty wsparcia jest Rada LGD,
- W treści procedur wskazany zostanie i opisany sposób udostępnienia procedur do wiadomości publicznej,
- W procedurach szczegółowo zostaną określone zasady podejmowania decyzji w sprawie wyboru operacji, wskazując przede wszystkim takie elementy jak: ocenę wniosków, dokumentowanie oceny, wzory dokumentów, np.,

- W procedurach przewidziane zostanie podawanie do publicznej wiadomości protokołów z posiedzeń dotyczących oceny i wyboru operacji zawierających informacje o wyłączeniach z procesu decyzyjnego, ze wskazaniem, których wniosków wyłączenie dotyczy – na bazie podpisanych przez członków Rady deklaracji bezstronności,
- Procedura będzie zawierała szczegółowy sposób informowania o wynikach oceny i możliwości wniesienia protestu, wskazując np. takie elementy jak: warunki i sposób wniesienia protestu, termin wniesienia protestu,
- Procedury oceny operacji będą w konsekwencji spełniały wymagania RLKS tj.:
  - będą zgodne z przepisami obowiązującymi dla RLKS, w tym z Ustawą o RLKS oraz szczegółowymi przepisami opisującymi wdrażanie PS WPR 2023-2027,
  - będą niedyskryminujące i przejrzyste,
  - pozwolą uniknąć ryzyka konfliktu interesów tj. będą zawierały wzory deklaracji bezstronności oraz procedurę postępowania w zakresie ustalenia konfliktu interesów między wnioskodawcami a członkami Rady,
  - będą przewidywały szczegółowe regulacje zapewniające zachowanie parytetu grup interesów na całym etapie oceny operacji,
  - będą przewidywały i szczegółowo regulowały sytuacje wyjątkowe np. sposób postępowania w przypadku takiej samej liczby punktów uzyskanych przez oceniane wnioski,
  - zapewnią stosowanie tych samych kryteriów w całym procesie wyboru w ramach danego naboru,
  - określą tryb wniesienia przez wnioskodawców protestu od rozstrzygnięć Rady w sposób zapewniający możliwość skutecznego wniesienia protestu,
  - określą przejrzyste i niedyskryminujące procedury projektów grantowych szczegółowo opisujące proces wyboru grantobiorców, sposób rozliczania, monitoring i kontrolę,
  - będą przewidywały prowadzenie rejestru interesów członków organu decyzyjnego, pozwalającego na identyfikację charakteru powiązań z wnioskodawcami,
  - będą przewidywały przejrzysty sposób postępowania w sytuacji rozbieżnych ocen w ramach kryteriów oraz będą uwzględniały ustanowienie osoby/komisji, której zadaniem będzie czuwanie nad prawidłowym przebiegiem procesu oceny i wyboru, poprawności dokumentacji, zgodności formalnej.

I.6. Dokumenty regulujące funkcjonowanie LGD

Dokumentami wewnętrznymi regulującymi działanie LGD są: Statut Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Podgrodzie Toruńskie”, Regulamin organizacyjny Rady Stowarzyszenia LGD „Podgrodzie Toruńskie” oraz Regulamin pracy Biura Stowarzyszenia LGD „Podgrodzie Toruńskie”.

Poniższa tabel prezentuje najważniejsze kwestie, które regulują wymienione wyżej dokumenty.

Tabela 2. Podstawowe dokumenty wewnętrzne regulujące zasady działania LGD

Rodzaj dokumentu	Regulowane kwestie
Statut Stowarzyszenia – Lokalna Grupa Działania „Podgrodzie Toruńskie”	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nazwa stowarzyszenia ▪ Teren działania i siedziba stowarzyszenia ▪ Określenie organu nadzoru ▪ Cele i sposoby ich realizacji ▪ Sposób nabywania i utraty członkostwa, przyczyny utraty członkostwa oraz prawa i obowiązki członków ▪ Władze stowarzyszenia, tryb dokonywania ich wyboru, uzupełniania składu oraz ich kompetencje ▪ Wprowadzenie dodatkowego organu stowarzyszenia – Rady odpowiedzialnej za wybór operacji oraz szczegółowe określenie jego kompetencji i zasad reprezentatywności ▪ Sposób reprezentowania stowarzyszenia oraz zaciągania zobowiązań majątkowych, a także warunki ważności jego uchwał ▪ Sposób uzyskiwania środków finansowych ▪ Zasady dokonywania zmian statutu ▪ Sposób rozwiązania się stowarzyszenia

Regulamin organizacyjny Rady Stowarzyszenia LGD „Podgrodzie Toruńskie”	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Skład Rady i tryb dokonywania wyboru jej członków oraz ich kompetencje ▪ Zasady zwoływania i organizacji posiedzeń Rady ▪ Szczegółowe zasady podejmowania decyzji w sprawie wyboru operacji, w tym zasady przebiegu głosowania ▪ Szczegółowe rozwiązania dotyczące wyłączenia z oceny operacji ▪ Zasady protokołowania posiedzeń organu decyzyjnego ▪ Opis trybu odwołania się od rozstrzygnięcia Rady
Regulamin pracy Biura Stowarzyszenia LGD „Podgrodzie Toruńskie”	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zasady funkcjonowania biura ▪ Struktura organizacyjna biura ▪ Uprawnienia kierownika biura ▪ Zakres obowiązków pracowników ▪ Zasady zatrudniania pracowników

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Statutu Stowarzyszenia – Lokalna Grupa Działania „Podgrodzie Toruńskie”, Regulaminu organizacyjnego Rady Stowarzyszenia LGD „Podgrodzie toruńskie”, Regulaminu pracy Biura Stowarzyszenia LGD „Podgrodzie Toruńskie”.

Aktem prawnym regulującym zadania, strukturę organizacyjną i sposób działania LGD jest Statut Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Podgrodzie Toruńskie”, uchwalony przez Walne Zebranie Członków. Statut reguluje sposób uchwalania i aktualizacji dokumentów.

Zgodnie ze Statutem organami LGD są: Walne Zebranie Członków, Zarząd, Rada, Komisja Rewizyjna.

Całością działalności Stowarzyszenia kieruje Zarząd, do zadań którego należy przede wszystkim realizacja celów LGD, kierowanie bieżącą pracą, ustalanie budżetu oraz sprawowanie zarządu nad majątkiem LGD. Szczegółowy zakres funkcjonowania Zarządu określa Statut.

Z kolei organem, do którego wyłącznych właściwości należy wybór operacji do dofinansowania w ramach wdrażania LSR jest dziewięcioosobowa Rada. Zasady pracy i funkcjonowania Rady określa Regulamin organizacyjny Rady Stowarzyszenia LGD „Podgrodzie Toruńskie”.

Przyjęty i określony w Statucie zakres odpowiedzialności wskazuje na autonomiczność organów LGD – Zarządu i Rady. Zarząd pomimo tego, iż w jego gestii leży zarządzanie majątkiem stowarzyszenia, nie ma głosu decyzyjnego w kwestii wyboru operacji do dofinansowania. Natomiast zgodnie z Regulaminem organizacyjnym Rady w posiedzeniu Rady uczestniczy Prezes Zarządu lub wskazany przez niego członek Zarządu oraz przedstawiciel Biura LGD, którym przysługuje głos doradczy.

IV. Charakterystyka obszaru i ludności objętej wdrażaniem LSR

II.1. Opis obszaru LSR

II.1.1 Ludność

Obszar Stowarzyszenia LGD „Podgrodzie Toruńskie” w 2020 roku zamieszkiwało 45 102 osoby. W latach 2016-2020 nastąpił wzrost liczby ludności o 10,3% (o 4 646 osób). Warto zauważyć, że (wg informacji uzyskanych z Biura Planowania Przestrzennego WKP) LGD cechowała się najwyższym procentowym wzrostem liczby ludności spośród 7 LGD, w których odnotowano wzrost (pozostałe zanotowały spadek). Dla porównania, liczba ludności w województwie zmniejszyła się w tym okresie o 1,1%.¹

¹ <https://mojregion.eu/rpo/rlks/dane-statystyczne/>

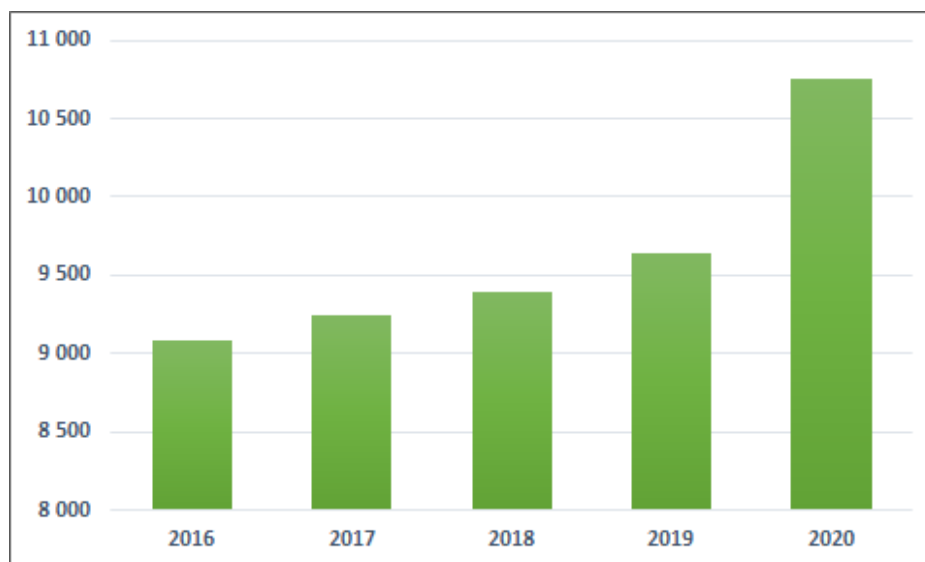
Tabela nr 3. Powierzchnia obszaru LGD i liczba ludności ogółem na obszarze LSR w latach 2016 – 2020.

Jednostka terytorialna	Powierzchnia w km ²	Liczba ludności					Dynamika przyrostu ludności w latach 2016-2020
		2016	2017	2018	2019	2020	
Lubicz	106	19453	19702	19907	20181	20931	4,8%
Obrowo	162	15967	16559	17148	17753	19096	14,6%
Wielka Nieszawka	216	5036	5094	5176	5238	5075	0,7%
Obszar LGD	484	40456	41355	42231	43172	45102	10,3%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W 2020 roku udział ludności w wieku przedprodukcyjnym (17 lat i mniej) w ogóle ludności wynosił 22,3%, co było najwyższą wartością wśród LGD, dużo wyższą niż w województwie i kraju (odpowiednio 18,0% i 18,2%), poza tym w latach 2016-2020 na obszarze Stowarzyszenia miał miejsce wzrost liczby osób w tym wieku oraz utrzymanie się stabilnego udziału, w sytuacji, gdy większość LGD zanotowała spadki². Na obszarze LSR obecna jest więc w ponadprzeciętny sposób grupa najmłodszych mieszkańców. Niemal co czwarty mieszkaniec obszaru to osoba w wieku do 18 lat. Dodatkowo w grupie osób w wieku produkcyjnym (18-65) aż 20% stanowią osoby do 35 roku życia.

Wykres nr 3 Liczba ludności ogółem w wieku przedprodukcyjnym (17 lat i mniej) na obszarze LSR w latach 2016 – 2020

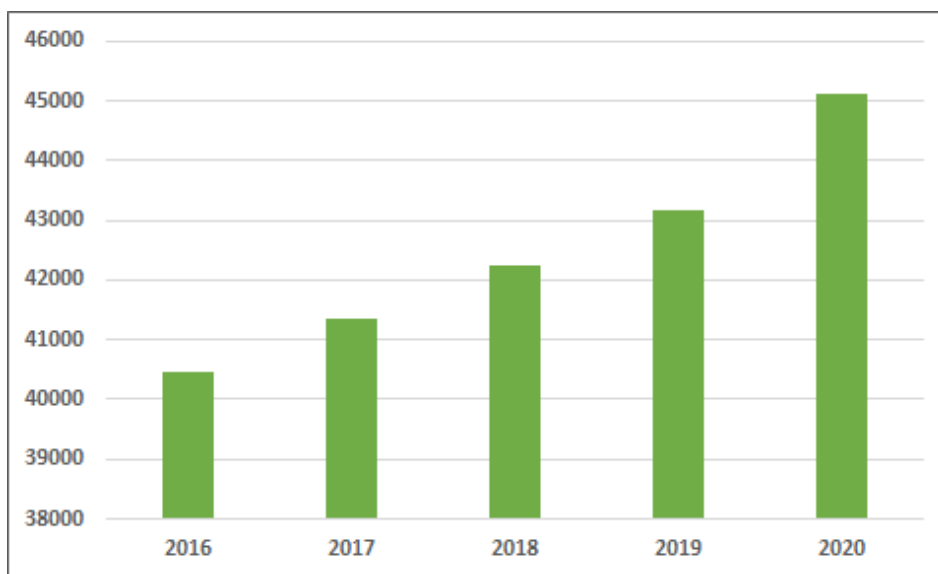

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

² jw.

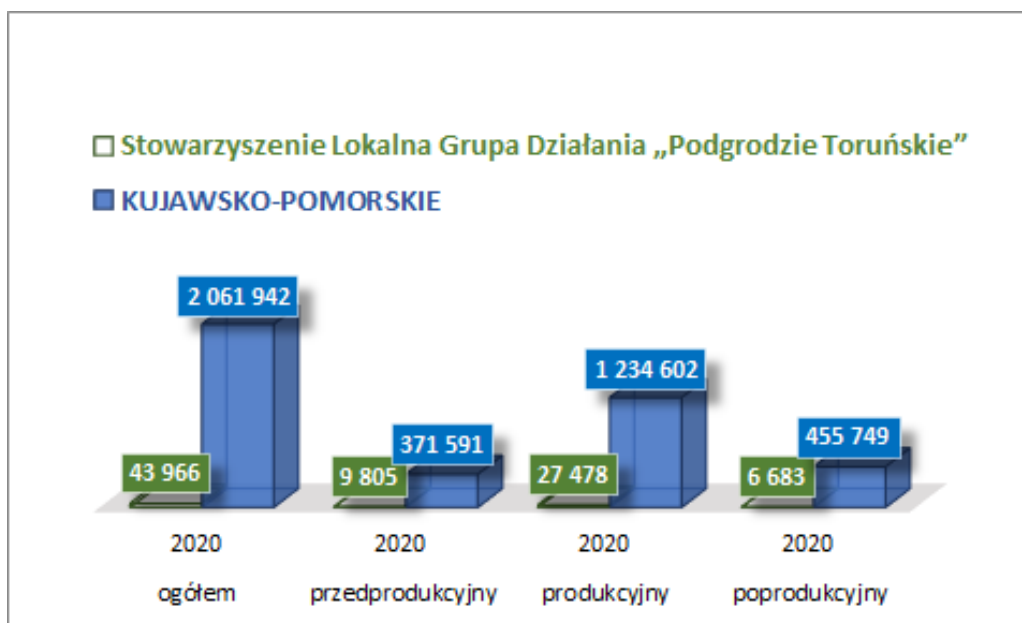
W 2020 roku mieszkańcy w wieku produkcyjnym stanowili 62,5% ogółu ludności i był to najwyższy udział na tle wartości dla pozostałych LGD, jak również dużo wyższy od przeciętnych wartości dla województwa (59,9%) i Polski (59,5%). W województwie i kraju typowe jest zmniejszanie się liczby i udziału ludności w wieku produkcyjnym, lecz Stowarzyszenie było jednym z trzech regionalnych LGD, w których zanotowano zwiększenie się liczebności tej grupy ekonomicznej i wzrost ten był największy w województwie, ale jednocześnie zanotowano (podobnie jak we wszystkich pozostałych LGD) spadek udziału tej grupy, choć o stosunkowo niewielkim nasileniu na tle pozostałych obszarów objętych poprzednimi LSR.

Wykres nr 4. Liczba ludności ogółem w wieku produkcyjnym: (15-59 lat kobiety, 15-64 lata mężczyźni) na obszarze LSR w latach 2016 – 2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wykres nr 5. Liczba ludności w poszczególnych grupach wiekowych w roku 2020 na obszarze LSR i w Województwie Kujawsko – Pomorskim

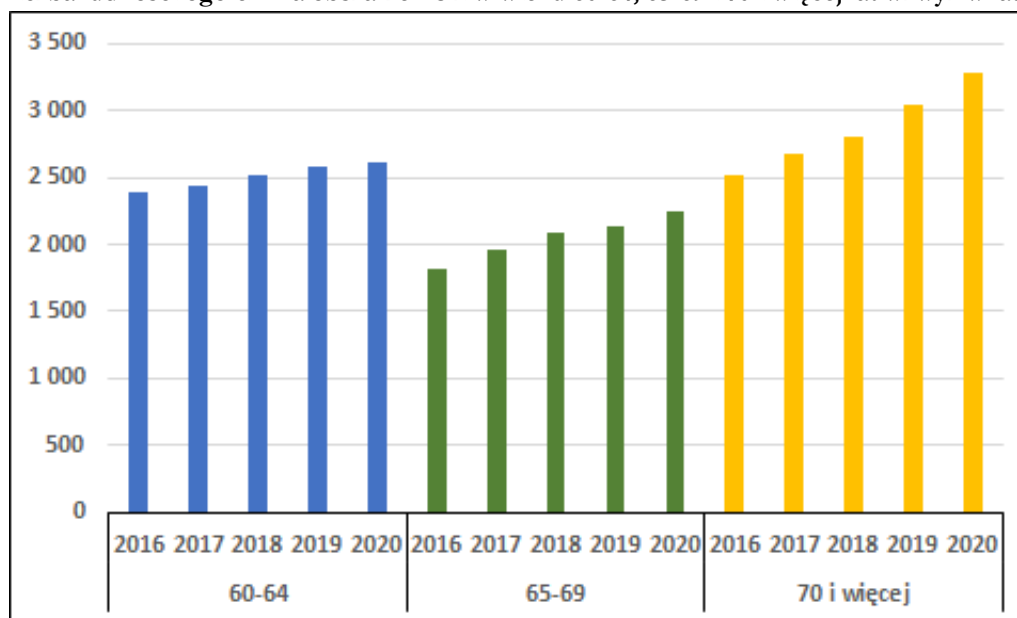

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Zapewnienie włączenia społecznego ludzi młodych jest więc jednym z najważniejszych wyzwań na obszarze każdej z gmin wchodzących w skład terenu realizacji LSR. W chwili obecnej obserwuje się zjawiska pokazujące występowanie problemu braku odpowiedniej oferty dla dzieci i młodzieży. Trzeba tu wymienić mianowicie: wysoki odsetek dzieci i młodzieży spędzających czas w Toruniu (wg deklaracji ludzi młodych w trakcie konsultacji społecznych – może to być nawet $\frac{3}{4}$ wszystkich młodych!) oraz obserwowane przez mieszkańców zjawisko walęśania się młodzieży po miejscowościach. Obydwa te zjawiska pokazują, że atrakcyjna oferta dla młodzieży na tym terenie jest szczątkowa. Należy do niej głównie sport oraz – rzadko – aktywność artystyczna.

Powszechnie zachodzący proces starzenia się społeczeństwa powoduje wzrost liczby i udziału osób w wieku poprodukcyjnym. Na obszarze Stowarzyszenia w 2020 roku udział osób w tym wieku wynosił 15,2% i był najniższy wśród wszystkich LGD w regionie, jednocześnie należał do bardzo niskich w porównaniu do średniej wojewódzkiej (22,1%) i krajowej (22,3%). Zauważyć jednak należy, że w analizowanym okresie zanotowano ponad 20% zwiększenie się liczebności tej grupy ekonomicznej i był to największy wzrost w regionie, cechujący się dużo większym nasileniem niż przeciętnie w województwie i kraju. Zwiększenie udziału tej grupy należało natomiast do niższych na tle pozostałych LGD, był to również wzrost niższy, niż przeciętnie w województwie, ale wyższy niż przeciętnie w kraju (Bank Danych Lokalnych GUS, 2022).

Wykres nr 6. Liczba ludności ogółem na obszarze LSR w wieku 60-64, 65-69 i 70 i więcej lat wżwyż w latach 2016 – 2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Drugim ważnym wyzwaniem na obszarze LSR jest potrzeba wsparcia osób z niepełnosprawnościami oraz kobiet będących w trudnej sytuacji życiowej oraz względem rynku pracy. Wg danych przedstawionych w opracowaniu przygotowanym na potrzeby LSR przez Biuro Planowania Przestrzennego Urzędu Marszałkowskiego latach 2016-2020 na obszarze Stowarzyszenia przeciętnie rocznie około 530 osób po 16 roku życia i około 150 osób do 16 roku życia zostawało zaliczonych do osób niepełnosprawnych prawomocnym orzeczeniem lub wyrokiem sądu przez Wojewódzki Zespół do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności w Bydgoszczy. W trakcie konsultacji społecznych na spotkaniach pojawiały się przedstawicielki nowych organizacji społecznych, zakładanych np. w celu prowadzenia aktywności emancypacyjnej kobiet, szerzenia wiedzy na temat równouprawnienia kobiet np. To istotna nowość na tym terenie, pokazująca jednak rosnący poziom niezgody kobiet wiejskich na utarte schematy społeczne, definiujące rolę kobiet przez pryzmat patriarchy. Jeśli chodzi o osoby niepełnosprawne zauważyć należy brak na obszarze LSR wyspecjalizowanych jednostek świadczących usługi opiekuńcze i wychowawcze osobom z niepełnosprawnościami umysłowymi. Poza ośrodkiem powiatowym w Osieku nad Wisłą (gmina Obrowo) brakuje oferty dla tychże osób. Szeroko definiowana niepełnosprawność ruchowa również nie otrzymuje dostatecznie atrakcyjnej oferty o charakterze inkluzyjnym. Trzeba jednak zauważyć rosnący potencjał organizacji pozarządowych wyspecjalizowanych we wsparciu osób

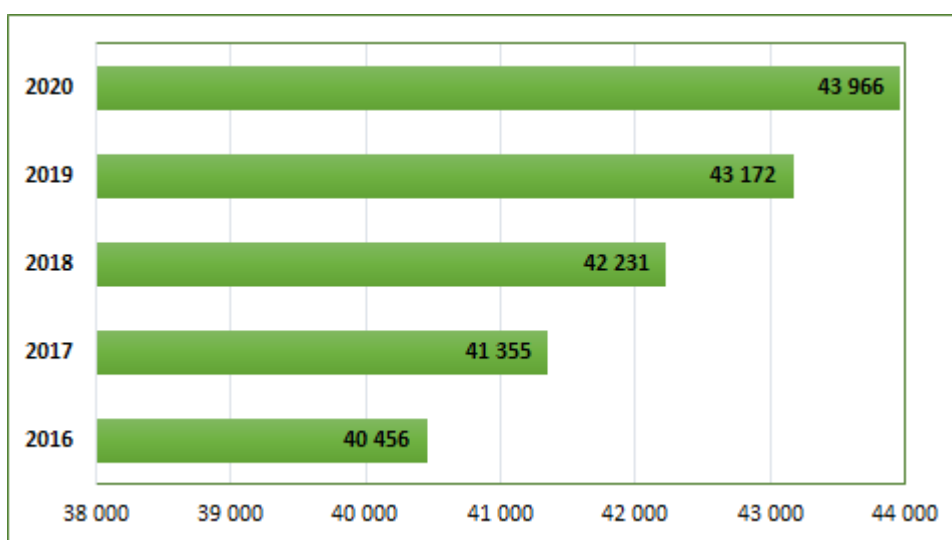
niepełnosprawnych. W szczególności organizacje te obecne są na terenie gmin Obrowo oraz Lubicz. Należy wspomnieć choćby o: Stowarzyszeniu Pomocna Dłoń z Obrowa, Stowarzyszenie Pomocy Dzieciom Niepełnosprawnym i Osobom Potrzebującym Wsparcia „Jestem”, Stowarzyszeniu CESTEKA z Dzikowa, czy Stowarzyszeniu Okruszek Szczęścia z Lubicza.

II.1.2 Migracje

W latach 2016-2020 obszar Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Podgrodzie Toruńskie”, był jednym z sześciu obszarów działań LGD w województwie, który cechował się bardzo korzystnym saldem migracyjnym. W okresie tym zyskał łącznie 3566 osób, a więc przeciętnie 713 osób rocznie. Średnioroczne saldo migracji w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w analizowanym okresie wyniosło 16,9 osób i było najwyższe ze wszystkich LGD w regionie.

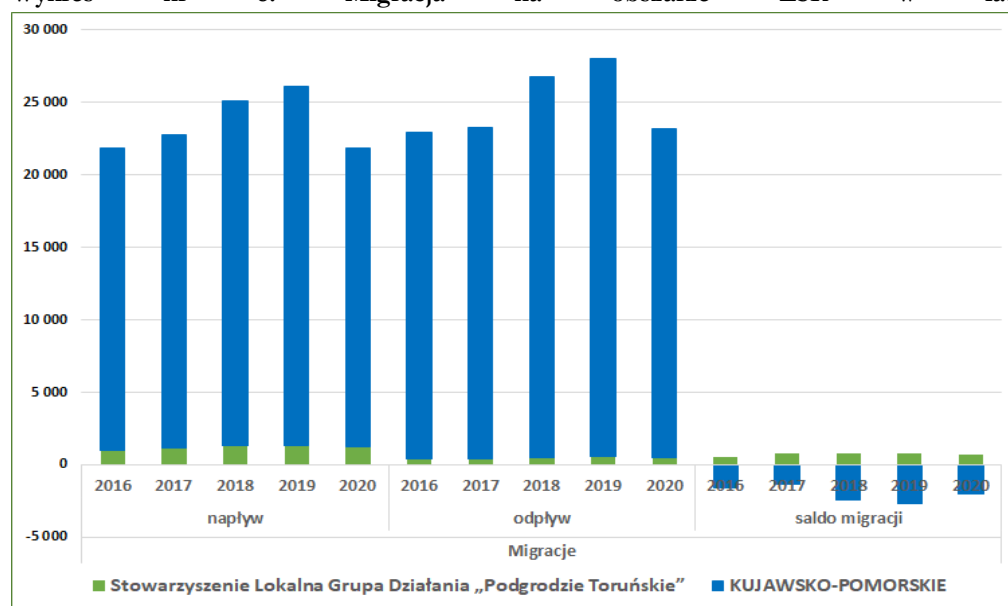
Wg danych Starostwa Powiatowego w Toruniu w marcu 2023 r. na terenie gmin Obrowo, Lubicz i Wielka Nieszawka stale przebywało ok. 860 obywateli Ukrainy, z których 56% stanowiły osoby dorosłe, a 34% dzieci.

Wykres nr 7. Liczba ludności ogółem na obszarze LSR w latach 2016 – 2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wykres nr 8. Migracja na obszarze LSR w latach 2016 – 2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Tabela nr 4. Przyrost naturalny na obszarze LSR w latach 2016 – 2020

Przyrost naturalny					
Jednostka terytorialna	2016	2017	2018	2019	2020
Lubicz	98	60	61	108	37
Obrowo	103	93	82	122	44
Wielka Nieszawka	-2	-9	-32	-21	-30

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

II.1.3 Przedsiębiorczość

Na obszarze Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Podgrodzie Toruńskie” w 2020 r. funkcjonowało 5 210 podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON (stanowiło to 2,5% wszystkich podmiotów działających w województwie kujawsko-pomorskim). W przeliczeniu na 1 tys. Mieszkańców dawało to wysoką wartość 118,5 podmiotów (4. Pozycja wśród wszystkich 27 LGD). Wartość ta stanowiła 116,5% wartości wskaźnika dla całego regionu i 97,2% wartości dla kraju. W latach 2016-2020 na obszarach większości LGD w województwie odnotowano kilkunastoprocentowy wzrost wartości wskaźnika, tak więc 13,4% wzrost na terenie Stowarzyszenia należał do przeciętnych na tle LGD w regionie. Odnotowany wzrost był jednak wyższy zarówno od średniej wojewódzkiej (o 4,2 pkt. Proc.) jak i od średniej krajowej (o 2,9 pkt. Proc.).

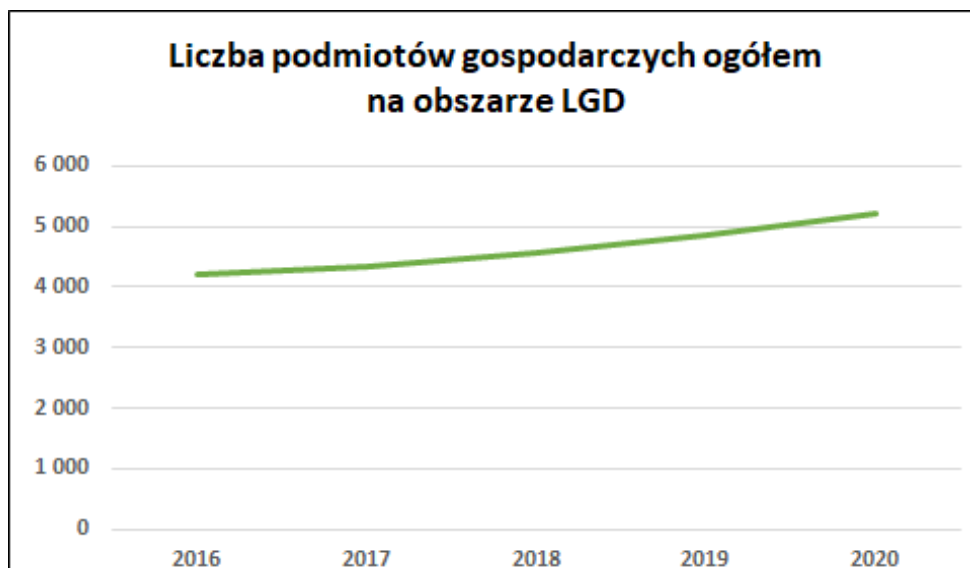
Na obszarze LSR dominują przedsiębiorstwa w formie osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą (niemalże 80%) oraz mikroprzedsiębiorstwa, zatrudniające do 10 osób.

Tabela nr 5. Liczba podmiotów gospodarczych w poszczególnych gminach w latach 2016 – 2020

Gmina	Liczba podmiotów gospodarczych ogółem				
	2016	2017	2018	2019	2020
Lubicz	2 108	2 150	2 235	2 341	2 494
Obrowo	1 530	1 612	1 727	1 879	2 040
Wielka Nieszawka	588	591	603	648	676

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wykres nr 9. Liczba podmiotów gospodarczych na obszarze LSR w latach 2016 – 2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na obszarze LSR w 2021 roku (ostatnie dostępne dane) działało **5470** przedsiębiorstw. To bardzo duża liczba. **Aż 5309 z nich to były mikroprzedsiębiorstwa**, zatrudniające od 1 do 9 osób. Stanowią one **97% wszystkich firm** na obszarze LSR.

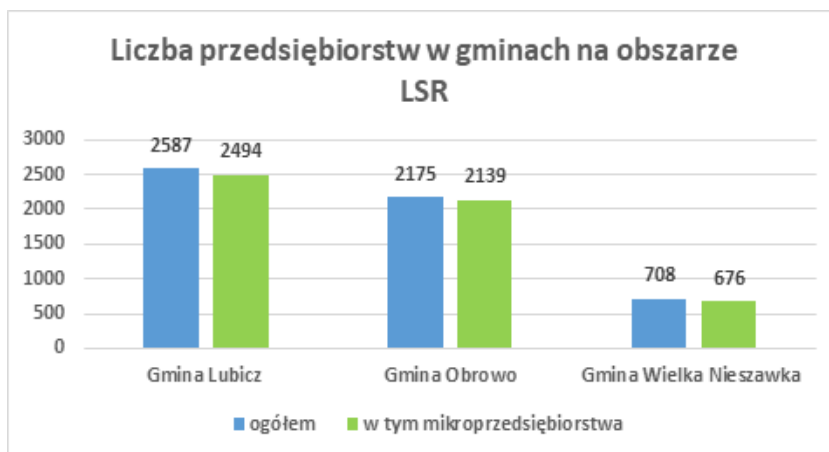
Na terenie gminy Lubicz w roku 2021 w rejestrze REGON zarejestrowanych było **2 587** podmiotów gospodarki narodowej, z czego 2 104 stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. Liczba podmiotów stale rośnie. W 2021 roku zarejestrowano 195 nowych podmiotów, a 121 podmiotów zostało wyrejestrowanych. Spośród firm aż 2494 to były mikroprzedsiębiorstwa, zatrudniające od 1 do 9 osób. Stanowią one w gm. Lubicz aż 97% wszystkich firm.

W gminie Obrowo w roku 2021 w rejestrze REGON zarejestrowanych było **2 175** podmiotów gospodarki narodowej, z czego 1 864 stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. W tymże roku zarejestrowano 197 nowych podmiotów, a 102 podmioty zostały wyrejestrowane. Aż 2139 z przedsiębiorstw to były mikroprzedsiębiorstwa, czyli 98%.

W gminie Wielka Nieszawka w 2021 r. w rejestrze REGON zarejestrowanych było **708** podmiotów gospodarki narodowej, z czego aż 555 stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. W tymże roku zarejestrowano 59 nowych podmiotów, a 28 podmiotów zostało wyrejestrowanych. Aż 676 podmiotów gospodarczych to mikroprzedsiębiorstwa (1-9 zatr.). Stanowi to 95% wszystkich firm w gminie.

Wykres nr 10. Liczba przedsiębiorstw w poszczególnych gminach obszaru LSR w roku 2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

II.1.4 Działalność sektora społecznego

Według informacji z rejestrów prowadzonych w Starostwie Powiatowym w Toruniu, KRS, Krajowego Rejestru Kół Gospodyń Wiejskich oraz Urzędów Gmin w 2020 r. funkcjonowało **136 organizacji pozarządowych**, fundacji, klubów sportowych, OSP, KGW. Były w tym:

- 51 stowarzyszeń zwykłych oraz stowarzyszeń zarejestrowanych w Starostwie Powiatowym w Toruniu (z wyłączeniem OSP i KGW)
- 17 fundacji
- 16 OSP
- 31 KGW
- 24 kluby sportowe, w tym UKS

Instytucje związane z integracją społeczną i pomocą społeczną

Na obszarze LSR działa całkiem sporo świetlic i klubów, służących swoim programem integracji dla seniorów: jest to 7 placówek, z których łącznie w 2020 r. korzystało 229 osób – 1 w Obrowie i 6 w gminie Lubicz (1 w Grębocinie i 5 w Lubiczu Dolnym), brak tego typu placówek na obszarze gminy Wielka Nieszawka. Należy jednak zwrócić uwagę, że na terenie LSR liczba świetlic wiejskich jest znacznie większa – w chwili obecnej (2023) wynosi ona 24 (gm. Lubicz – 17 świetlic, gm. Obrowo – 6 świetlic, w gm. Wlk. Nieszawka jest to GCK, w budowie jest jeden obiekt).

Działa tu jedna placówka wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży: w Lubiczu Górnym (gmina Lubicz), z której w 2020 r. skorzystało 30 osób. Na terenie gminy Obrowo zlokalizowany jest jedyny na obszarze LSR środowiskowy dom samopomocy - w Osieku nad Wisłą), z usług którego korzysta 35 osób z terenu gmin Lubicz, Obrowo oraz Czernikowo. Ośrodek prowadzi Powiat Toruński. Na obszarze LSR nie działają żadne Uniwersytety Trzeciego Wieku, aczkolwiek w gm. Wielka Nieszawka poczyniono kroki w tym kierunku, plany również są w gm. Lubicz. Jeśli chodzi o podmioty reintegracyjne – działa tu jeden klub integracji społecznej (w Lubiczu). W Lubiczu Górnym funkcjonuje również Centrum Aktywności Lokalnej “Boczna 4”. Placówki opieki całodobowej (DPS) są prowadzone przez Powiat Toruński – zlokalizowano je w gm. Obrowo (Dobrzejewice) oraz Wlk. Nieszawce, w których na koniec lutego 2022 r. przebywało łącznie 141 mieszkańców, a także 3 placówki zapewniająca całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku z łączną liczbą 43 miejsc (w Grębocinie, Silnie i Brzozówce).

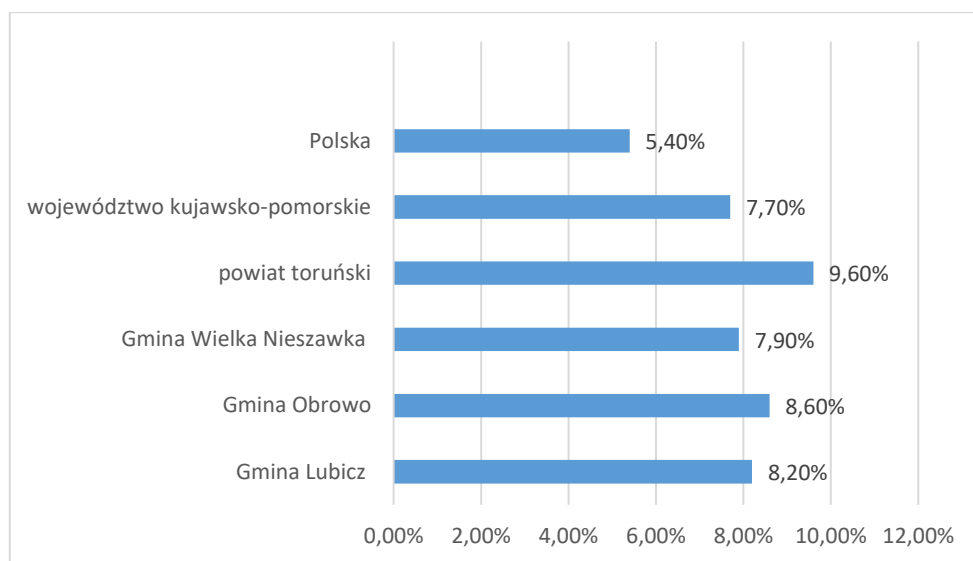
W gminach wchodzących w skład LGD nie wykazuje się jak do tej pory zainteresowania prowadzeniem gospodarstw opiekuńczych.

II.1.5 Rynek pracy- poziom zatrudnienia i stopa bezrobocia

Bezrobocie

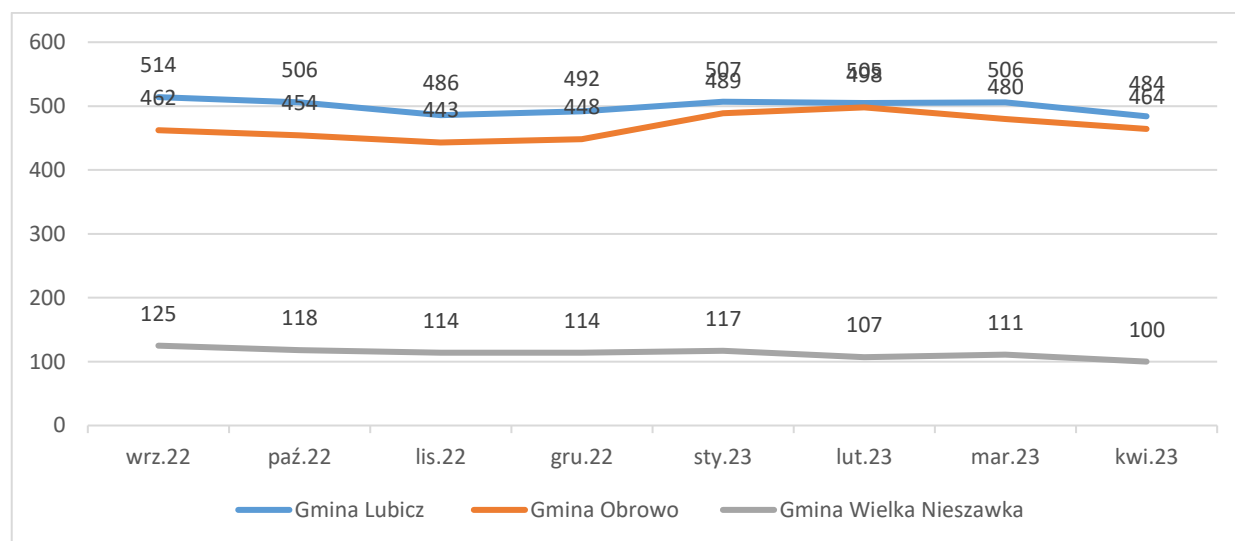
Powiat Toruński, na terenie którego leżą gminy objęte LSR, nie należy do JST o wysokim poziomie bezrobocia. W chwili obecnej to ok. 9,6%, wobec 7,6% dla województwa i 5,1% dla kraju (IV 2023). Jednakże w sąsiednich powiatach stopa ta jest zdecydowanie wyższa i przykładowo dla sąsiedniego powiatu golubskiego wynosiła ona w kwietniu 2023 roku 11,6%, a dla powiatu wąbrzeskiego nieco ponad 12%.

Wykres. 11. Stopa bezrobocia na obszarze LSR w odniesieniu do stopy bezrobocia w regionie i w Polsce (maj 2023)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

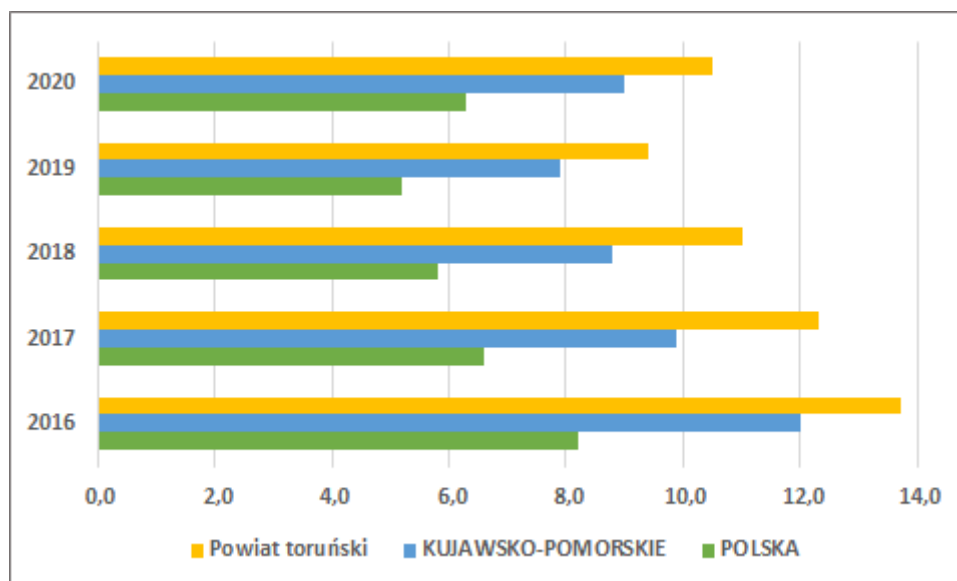
Wykres 12. Liczba osób bezrobotnych w gminach wchodzących w skład obszaru LSR

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

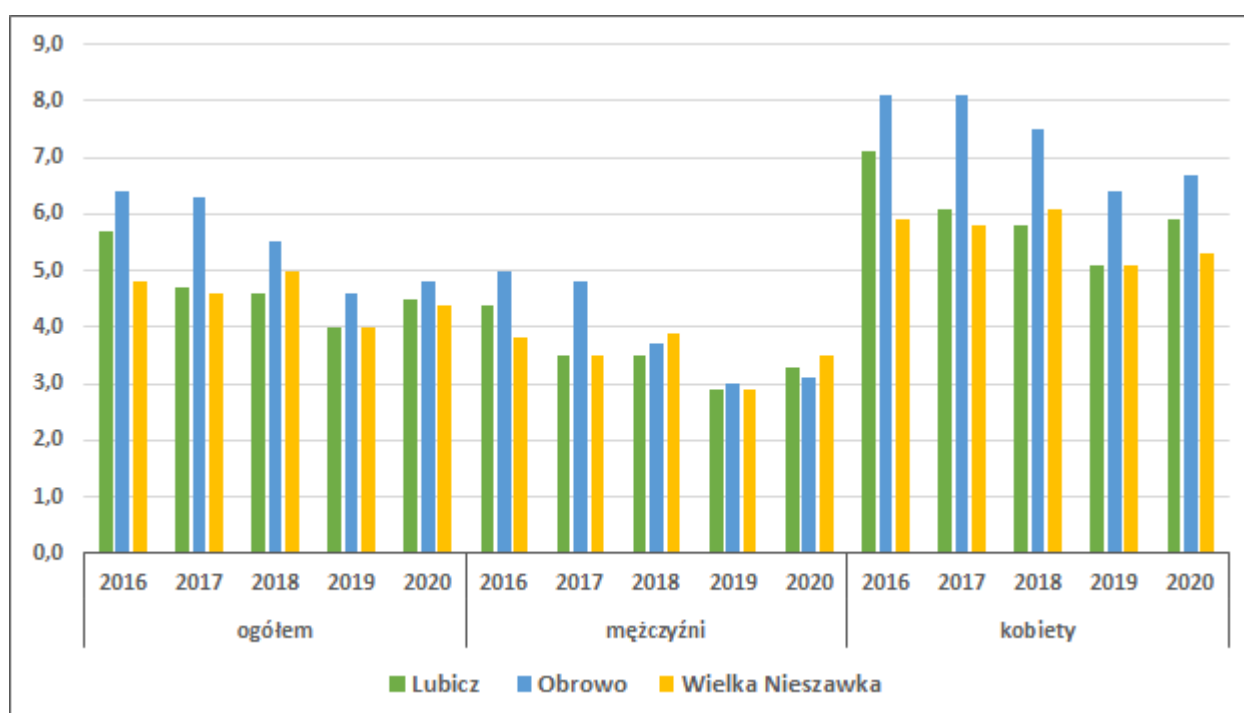
Mimo to należy zwrócić uwagę, że jest to stopa bezrobocia relatywnie wysoka, co więcej – utrzymująca się na stabilnym poziomie od niemalże 3 lat.

Wykres nr 13. Stopa bezrobocia rejestrowanego na obszarze LSR, w Województwie Kujawsko – Pomorskim i w Polsce w latach 2016 – 2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wykres nr 14. Udział procentowy bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w poszczególnych gminach obszaru LSR w latach 2016 – 2020

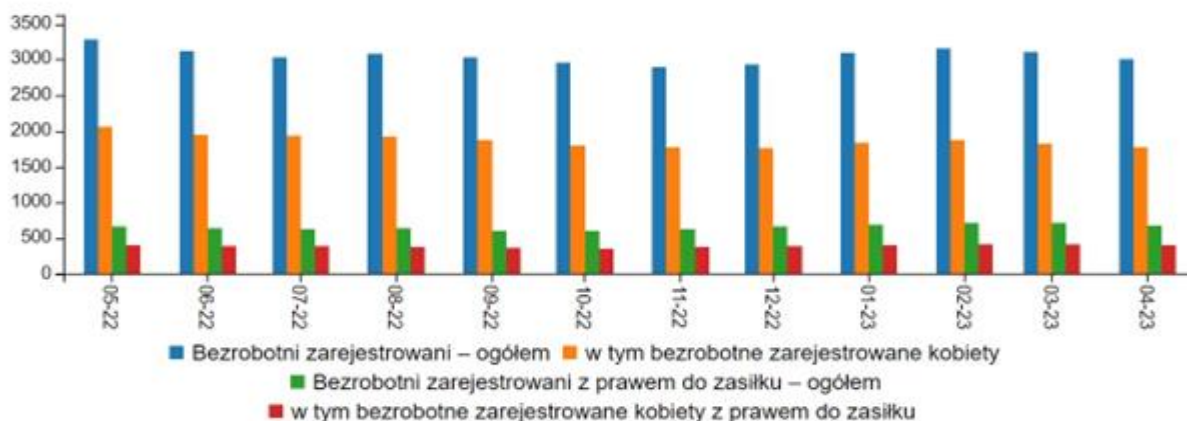

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Analizując strukturę bezrobocia w powiecie toruńskim należy zwrócić uwagę na relatywnie **wysoki odsetek kobiet wśród wszystkich zarejestrowanych bezrobotnych**, który w ostatnich latach nie spadł poniżej 55%. Co gorsze – niemalże 75% wszystkich kobiet zarejestrowanych jako bezrobotne **nie posiadała prawa do zasiłku**.

Wykres nr 15. Bezrobocie w powiecie toruńskim – liczba osób bezrobotnych w okresie od września 2022-do kwietnia 2023

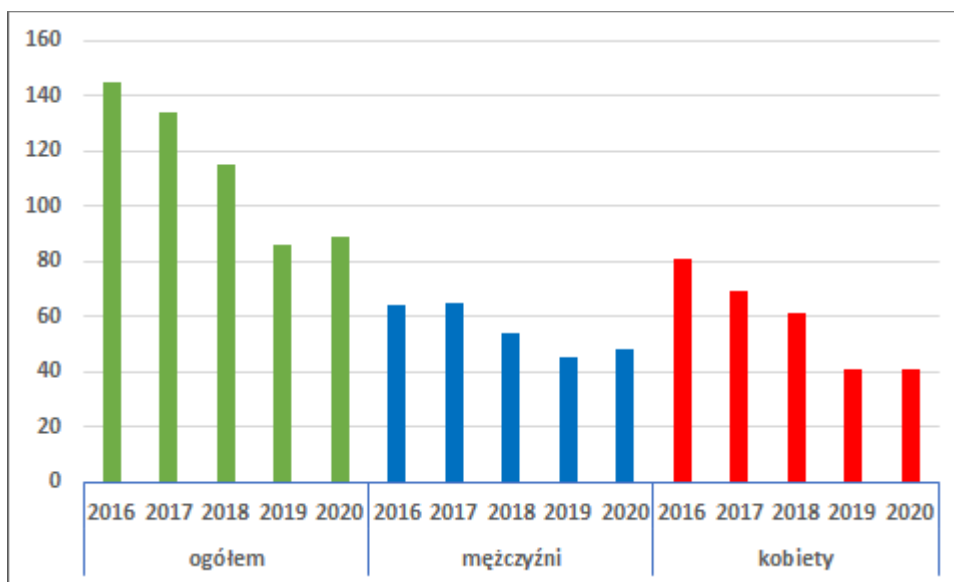
Źródło:
Dane

Powiatowego Urzędu Pracy dla Powiatu Toruńskiego

Analizując bezrobocie wewnątrz grup o szczególnej sytuacji na rynku pracy trzeba zauważyć, że od 2019 roku w powiecie utrzymuje się **na stałym poziomie liczba osób niepełnosprawnych pozostających bez pracy**. Wynosi ona około 90 osób.

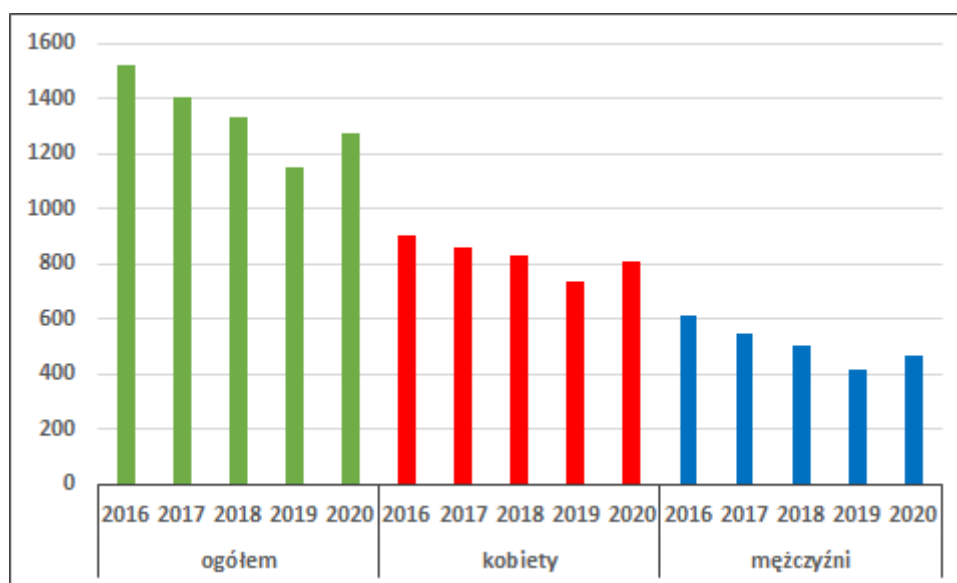
Wykres nr 16. Liczba osób niepełnosprawnych zarejestrowanych w urzędzie pracy w Powiecie toruńskim w latach 2016 – 2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

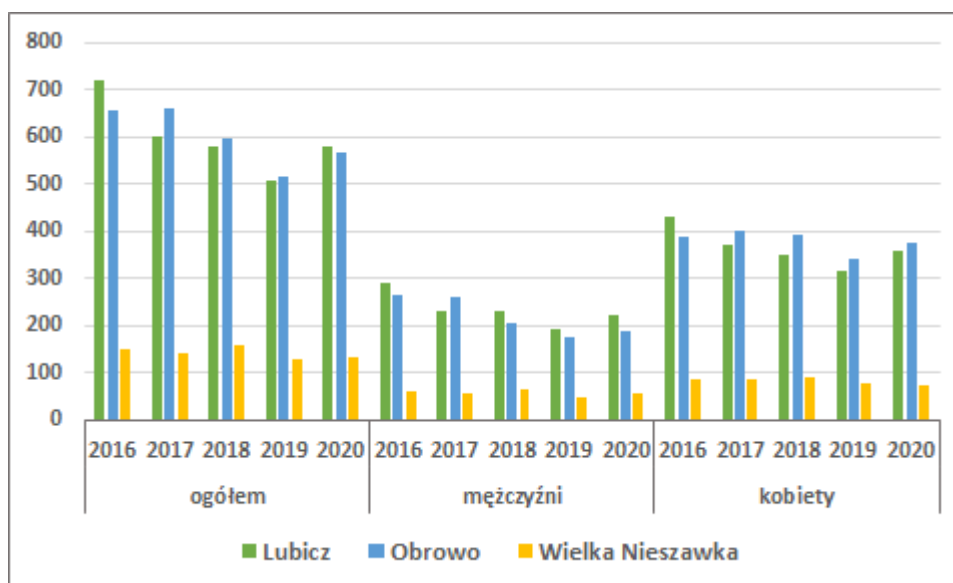
Polska statystyka publiczna do tej pory nie publikuje danych dotyczących bezrobocia ujmowanych w formie analizy stopy bezrobocia, poniżej poziomu powiatu. Na poziomie poszczególnych gmin powiatowe urzędy pracy zbierają dane dotyczące liczby osób bezrobotnych. Można jednak z dużą dozą prawdopodobieństwa ustalić stopę bezrobocia na poziomie gminy, czego dowodem są dane prezentowane oficjalnie na portalu www.polskawliczbach.pl

Wykres nr 17. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych na obszarze LSR w latach 2016 – 2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wykres nr 18. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych w poszczególnych gminach obszaru LSR w latach 2016 – 2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

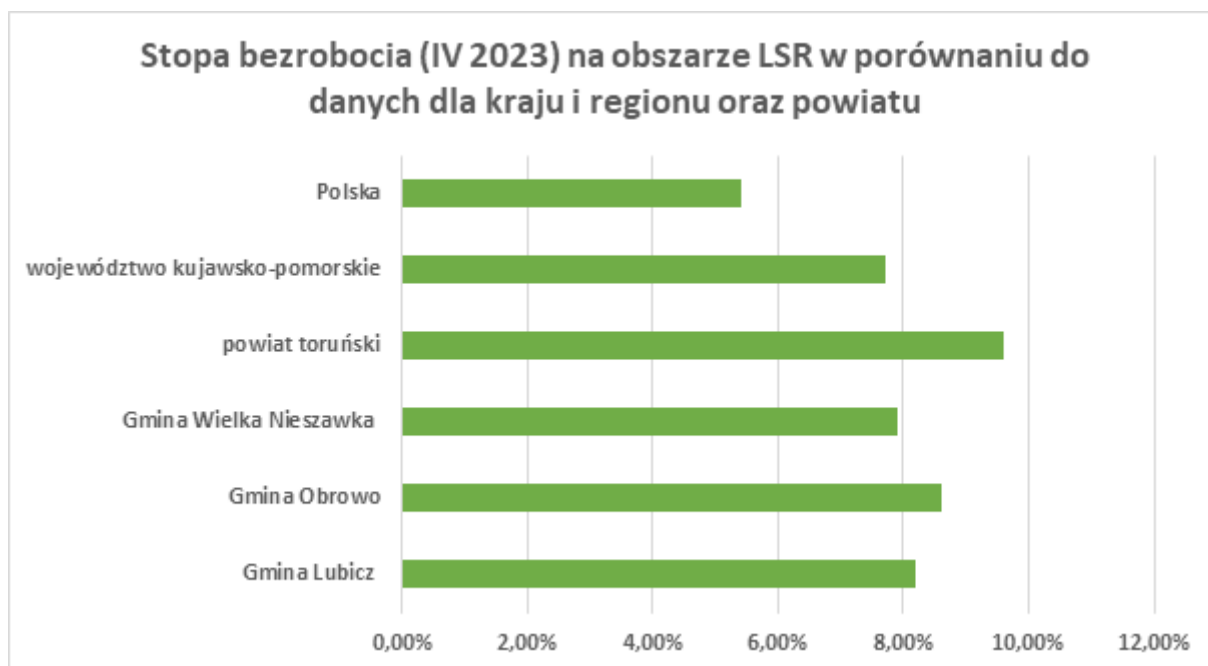
Analizując powyższe zestawienie należy zauważyć, że liczba osób pozostających bez pracy w przeciągu ostatnich 10 miesięcy we wszystkich gminach jest w miarę stała – w gm. Lubicz waha się pomiędzy 460 a 514 osób, w gm. Obrowo – 440-460 osób, a w gm. Wielka Nieszawka pomiędzy 100 a 120 osób. Można pokusić się o stwierdzenie, że mamy tam do czynienia z miarę stałą grupą osób nieaktywnych na rynku pracy, wobec których polityka aktywizacyjna jest nieskuteczna.

Przykładając liczbę bezrobotnych do liczby mieszkańców poszczególnych gmin można stwierdzić, że jest ona relatywnie niewielka (w przypadku gminy Lubicz to ok. 2,5%, w gminie Obrowo to również ok. 2,5%, zaś w gm. Wielka

Nieszawka to ok. 2,4% całej populacji. Przekładając to na ostrożnie wyliczoną stopę bezrobocia (dane szacunkowe, wyliczenia własne!) wynosi ona:

- Bezrobocie rejestrowane w gminie Lubicz wynosiło w 2021 roku 8,2% (10,9% wśród kobiet i 5,8% wśród mężczyzn)
- Bezrobocie rejestrowane w gminie Obrowo wynosiło w 2021 roku 8,6% (12,4% wśród kobiet i 5,1% wśród mężczyzn).
- Bezrobocie rejestrowane w gminie Wielka Nieszawka wynosiło w 2021 roku 7,9% (8,2% wśród kobiet i 7,5% wśród mężczyzn).

Wykres nr 19. Stopa bezrobocia w poszczególnych gminach obszaru LSR, Powiecie toruńskim, Województwie Kujawsko – Pomorskim i Polsce w IV 2023

Źródło: Opracowanie własne na bazie – Bank danych Lokalnych GUS < 2023

Analizując poniższe dane, pokazujące stopę bezrobocia dla wszystkich trzech gmin wchodzących w skład LSR, należy zauważyć systematyczny jej spadek. W 2004 roku bezrobocie było tu na rekordowym poziomie ok. 22-29%, następnie w kolejnych latach spadło do ok. 10%, po czym chwilowo znów rosło w latach 2009-2014. Po 2015 roku notowany był systematyczny spadek stopy bezrobocia we wszystkich gminach na obszarze LSR. Ponowny wzrost bezrobocia, ale już w skali znacznie niższej, aniżeli w ubiegłych latach, nastąpił krótkotrwale w okresie pandemii COVID-19, gdzie sięgnął 9-10%. Wszystkie te fluktuacje są dość mocno zbieżne z wahaniami stopy bezrobocia w regionie i w kraju.

Niepełnosprawni

Według danych rządowych w Polsce osób z niepełnosprawnościami, które mają prawne potwierdzenie niepełnosprawności, jest ponad 3 mln. W rzeczywistości, jak szacuje rząd, jest ich dużo więcej – od 4 do 7 mln. Dane dotyczące liczby osób niepełnosprawnych pozyskuje się na bazie Narodowych Spisów Powszechnych.

Niepełnosprawność prawna

Wg danych przedstawionych w opracowaniu przygotowanym na potrzeby LSR przez Biuro Planowania Przestrzennego Urzędu Marszałkowskiego latach 2016-2020 na obszarze Stowarzyszenia przeciętnie rocznie około 530 osób po 16 roku życia i około 150 osób do 16 roku życia zostawało zaliczonych do osób niepełnosprawnych prawomocnym orzeczeniem lub wyrokiem sądu przez Wojewódzki Zespół do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności

w Bydgoszczy. W przypadku osób dorosłych najczęstszą przyczynę niepełnosprawności stanowiło upośledzenie narządu ruchu (w całym badanych okresie 1/3 wszystkich przyczyn), natomiast w przypadku dzieci nie obserwuje się szczególnej dominacji żadnej z przyczyn. Należy zwrócić uwagę, że podane statystyki dotyczą wyłącznie corocznie orzekanej liczby osób niepełnosprawnych prawnie (formalnie) i nie obejmują nowych przypadków osób z niepełnosprawnością biologiczną (a więc osób, które zaczęły odczuwać ograniczenie sprawności w wykonywaniu czynności podstawowych dla swojego wieku, ale nie posiadają prawnego orzeczenia niepełnosprawności). Dlatego też za bardzo ważne uważa się podejmowanie działań mających na celu poprawę jakości życia i włączenia społecznego osób z niepełnosprawnościami.

Według danych zawartych w gminnej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych gminie Lubicz z pomocy ustawowej dla osób niepełnosprawnych korzysta ok. 155-175 rodzin rocznie. W gminie Obrowo jest to obecnie ok 110-115 rodzin. W gminie Wielka Nieszawka jest to ok 48-50 rodzin. Łącznie zatem na terenie objętym LSR funkcjonuje od 320 do 340 rodzin, które w swym gronie posiadają osoby niepełnosprawne. Według danych Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie dla Powiatu Toruńskiego na obszarze tych trzech gmin ewidencja PCPR obejmuje niespełna 390 osób niepełnosprawnych, z zastrzeżeniem, że z pewnością jest to liczba niedoszacowana, gdyż nie każdy niepełnosprawny trafia do PCPR. Wg szacunków GOPS na obszarze wdrażania LSR znajdować się może nawet 3 500 osób niepełnosprawnych.

We wszystkich badanych gminach liczba osób niepełnosprawnych otrzymujących wsparcie ze strony GOPS i PCPR nieznacznie spadła w latach 2015-2020, po czym w chwili obecnej ponownie lekko wzrosła (dane z GOPS).

II.2 Mapa 1. Obszar objęty LSR

Źródło: podgrodzietorunskie.pl

Obszar LGD graniczy:

- od północy z: miastem Toruniem, gminami Zławień Wielka i Łysomice, położonymi w powiecie toruńskim
- od wschodu z: gminami Kowalewo Pomorskie i Ciechocin, znajdującymi się w powiecie golubsko-dobrzyńskim
- od południowego-wschodu z gminą Czernikowo, leżącą w powiecie toruńskim
- od południa z: gminami Aleksandrów Kujawski i Ciechocinek, położonymi w powiecie aleksandrowskim
- od południowego-zachodu z: gminami Rojewo i Gniewkowo, znajdującymi się w powiecie inowrocławski

- od zachodu z gminą Solec Kujawski, leżącą w powiecie bydgoskim

Obszar LGD stanowi swoisty południowo-wschodni “obwarzanek” dużego miasta Torunia. Stąd zresztą nazwa LGD “Podgrodzie toruńskie”, oddająca faktyczne funkcje tych terenów. Obszar LSR jest funkcjonalnie powiązany z Toruniem – związki te są bardzo silne oraz wzajemne. Według danych GUS codziennie do pracy do Torunia dojeżdża z gmin objętych LSR ok. 8700 osób. Do tego należy dodać ponad 1000 uczniów codziennie dojeżdżających do szkół toruńskich. Z kolei na obszarze gmin do pracy dojeżdża ponad 4200 mieszkańców Torunia, z czego ponad 1900 dojeżdża do pracy do gminy Lubicz.

Obszar LGD cechuje dość równomiernie rozmieszczona sieć dróg krajowych i wojewódzkich, które zapewniają mu zewnętrzną dostępność transportową. Przez jego teren przebiega autostrada A1, drogi krajowe nr 15, 96, 10 oraz linie kolejowe nr 353, 18, 27. Swoistą cechą obszaru LSR są dokuczliwe problemy komunikacyjne – korki, częste wypadki, także z udziałem pieszych oraz zgłaszanych przez mieszkańców konieczność zapewnienia stałej, regularnej i częstej komunikacji publicznej skierowanej na powiązanie gmin z Toruniem.

II.3 Uzasadnienie spójności obszaru objętego LSR

Obszar proponowany do objęcia LSR „Podgrodzie toruńskie” jest spójny pod wieloma względami.

Po pierwsze, co najbardziej oczywiste – jest spójny geograficznie. Gminy wchodzące w skład obszaru LSR graniczą ze sobą każda z każdą. Gmina Lubicz graniczy z gminą Wielka Nieszawka (poprzez Wisłę) oraz z gminą Obrowo. Gmina Obrowo graniczy z gminą Lubicz oraz z gminą Wielka Nieszawka (poprzez Wisłę). Geograficznie rzecz biorąc wszystkie gminy leżą na obszarze Kotliny Toruńskiej i makroregionu Pojezierza Chełmińsko-Dobrzyńskiego. Gminy Obrowo i Lubicz znajdują się w obrębie Doliny Drwęcy, a gmina Wielka Nieszawka w zasięgu pradoliny Wisły i Równiny Inowrocławskiej. Cechą wspólną obszaru są nadrzeczne skarpy – nad Wisłą i Drwęcą. Ukształtowanie terenu jest łagodne z niewielkimi wzniesieniami, których wysokość nie przekracza 125m. Obszar LGD znajduje się na terenie ostatniego zlodowacenia. W krajobrazie dominują wysoczyzny morenowe i polodowcowe oraz doliny rzeki Wisły i Drwęcy. Charakterystycznym elementem występującym w gminie Wielka Nieszawka są wydmy śródlądowe. Większość powierzchni objętej zasięgiem LSR stanowią lasy – 56% ogólnej powierzchni. Największy udział lasy mają w gminie Wielka Nieszawka – zajmują powierzchnię 176,76 km², tj. około 83% powierzchni gminy. Stanowią one „strefę lasów ochronnych wokół Torunia”. Najmniejsze kompleksy leśne występują w gminie Lubicz – 19% powierzchni.

W sensie funkcjonalnym cechuje go szereg podobieństw oraz wspólnych cech. Przede wszystkim mowa tu o podmiejskim charakterze wszystkich trzech gmin wchodzących w skład obszaru LSR. Funkcjonalnie gminy są przedmieściami Torunia, powiązane z miastem ścisłymi więzami gospodarczymi (miejsca pracy, adresat usług np.), społecznymi (więzy rodzinne, towarzyskie, korzystanie z infrastruktury miejskiej) i kulturowymi (historyczne związki wszystkich trzech gmin z Toruniem i jego dziedzictwem historycznym). Więzy miejsko-podmiejskie mają charakter mutualny – okoliczne wsie korzystają z dobrodziejstw bliskości dużego miasta (miejsca rozrywki, instytucje kultury, szkoły, uniwersytet i szkoły wyższe np.), z drugiej strony miasto korzysta z dobrodziejstw oferowanych przez wieś (tereny rekreacyjne, miejsca wypoczynku, trasy rowerowe, lasy, jeziora służące uprawianiu sportu i rekreacji np.). To typowe suburbia, z wszystkimi ich zaletami i wadami. Z jednej strony mamy więc do czynienia z zdecydowanie dodatnim saldem migracji na ten teren, bez typowych dla peryferyjnych obszarów wiejskich zjawisk, jak depopulacja, czy problem odpływu ludzi młodych. Z drugiej strony zjawisko to generuje szereg problemów i wyzwań, takich jak: pilna i kosztowna budowa infrastruktury komunalnej, problemy komunikacyjne (korki, brak dostatecznej liczby połączeń komunikacją masową np.). Nie bez znaczenia są również problemy związane z zapewnieniem możliwości spędzania czasu wolnego przez wszystkie kategorie wiekowe.

Obszar LSR jest jednorodny społecznie, gospodarczo, a także kulturowo. Zamieszkująca go ludność cechuje się w miarę podobnymi cechami istotnymi z punktu widzenia społecznego. Mamy tu do czynienia z klasycznymi dla przedmieść dwiema grupami ludności: rodzimą (zwykle wywodzącą się z warstwy rolniczej) oraz napływową, zwykle

migrującą na tereny podmiejskie z pobliskiego Torunia. Te dwie kategorie społeczne nie zawsze potrafią znaleźć wspólny język, stąd bardzo istotne są tu działania na rzecz integracji społecznej ludności rodzimej i napływowej.

W sensie gospodarczym wszystkie trzy gminy cechuje zasadniczo zanik rolnictwa jako gałęzi gospodarki istotnej z punktu widzenia zarówno ekonomicznego, jak i społecznego. Najwięcej gospodarstw rolnych znajduje się na obrzeżach gmin Lubicz (wsie: Brzeźno, Gronowo, Rogówko, Brzezinko) oraz Obrowo (wsie: Łążyn, Łążynek, Zębowo). W gminie Wielka Nieszawka w zasadzie można mówić o zaniku rolnictwa. Ważna dla wszystkich trzech gmin jest gospodarka leśna, związana ze znacznym udziałem lasów w ogólnej powierzchni gmin. W szczególności dotyczy to Obrowa i Wielkiej Nieszawki. Najważniejszą jednak cechą gospodarki wszystkich trzech gmin jest nakierowanie jej na usługi oraz handel. W strukturze gospodarczej dominują tu firmy świadczące usługi budowlane, transportowe. Rośnie tu liczba podmiotów świadczących usługi gastronomiczne. Obserwowany jest również wzrost liczby małych firm świadczących usługi gastronomiczne oraz związane ze spędzaniem czasu wolnego. Nie bez znaczenia jest również położenie wszystkich trzech gmin w pobliżu najważniejszych szlaków komunikacyjnych kraju i regionu. W związku z tym faktem we wszystkich gminach rośnie liczba przedsiębiorstw świadczących usługi logistyczne i składowe.

W sensie kulturowym należy wspomnieć o wspólnym dla tego obszaru dziedzictwie historycznym oraz związanych z tym faktem podobnych tradycjach kulturowych. Obszar LSR doświadczał wspólnych przeżyć historycznych, najpierw jako obszar działania Zakonu Krzyżackiego, a następnie jako obszar realizacji polityki przygranicznej Korony polskiej. Z czasem rozwinęło się tu rolnictwo oparte o majątki szlacheckie, po których pozostały liczne założenia dworskie. Ważnym, wspólnym elementem historycznie łączącym cały obszar była aktywna działalność na tym terenie osadników holenderskich, zwanych tu Olędrami / Olendrami. Około XVI-XVIII wieku prowadzili oni tu typowe dla siebie przedsięwzięcia polegające na osuszaniu łąk nadrzecznych i zakładaniu tam wysoce wydajnych gospodarstw rolnych. Towarzyszyła im kultura protestancka, kształtująca ich obyczajowość. Pozostały po nich zarówno elementy tradycyjnej zabudowy mieszkalnej, kościoły, jak i cmentarze. Wspólne dziedzictwo historyczne tego obszaru to również tradycje młynarskie, drukarskie oraz flisackie i rybackie. Wszystkie one są pochodną położenia naszych gmin – nad rzekami Wisłą i Drwęcą. Silne związanie życia z rzekami było typowe dla obszaru LSR aż do czasów międzywojennych i krótko po wojnie. Ich pozostałością są młyny w Lubiczu Dolnym, a także rozliczne niewielkie młyny i pozostałości papierni, które produkowały papier w oparciu o spiętrzenie wód rzek. Bogate jest także dziedzictwo flisackie, szczególnie silnie pielęgnowane w Złotorii w gminie Lubicz, leżącej u ujścia Drwęcy do Wisły.

Na obszarze LGD znajduje się wiele obiektów dziedzictwa kulturowego, które świadczą o przydatności turystycznej tego obszaru. Jednak wykorzystanie ich w tym zakresie jest niewielkie, a część obiektów wymaga prac konserwatorskich i renowacyjnych. Mowa tu szczególnie o ruinach zamku Kazimierza Wielkiego w Złotorii, czy wielu cmentarzach obecnych na terenie wszystkich trzech gmin.

Tabela 6. Najważniejsze obiekty zabytkowe i kulturowe

Gmina	Obiekt
Lubicz	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zespoły dworsko – parkowe w Brzezinku, Grębocinie, Gronowie, Gronówku, Jedwabnie i Mierzynku ▪ Obiekty sakralne w Grębocinie, Młyńcu Drugim, Rogowie, Złotorii oraz inne kościoły i kaplice ▪ Ruiny zamku w Złotorii ▪ Grodziska wczesnośredniowieczne w Gronowie i Jedwabnie ▪ Muzeum Piśmiennictwa i Drukarstwa w Grębocinie
Obrowo	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Dwory w Obrowie i Łążynie ▪ Pałac w Zębowie ▪ Cmentarze w Brzozówce i Silnie ▪ Kościoły w Dobrzejewicach i Osieku nad Wisłą

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Chaty chłopskie z XIX w. tzw. „Dobrzyńki” w Osieku, Silnie i Stajenczynekach
Wielka Nieszawka	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ruiny zamku krzyżackiego w Małej Nieszawce ▪ Cmentarz i kaplica pomennonicka w Małej Nieszawce ▪ Kościół w Cierpicach ▪ Grodziska po osadnictwie słowiańskim, pozostałości po grodzie w Nieszawie ▪ Drewniane chaty ▪ „Niziny olęderskie” – zalewowe pola nadwiślańskie zagospodarowane przez osadników z Fryzji

Źródło: *Opracowanie własne na podstawie danych ze stron internetowych gmin.*

Na koniec trzeba dodać, że obszar LSR posiada również wspólne przesłanki do rozwoju, nacechowane w miarę podobnymi zmiennymi kształtującymi przyszłość tego obszaru. Należą do nich:

- silnym ciężeniem do miasta Torunia, z którym łączy je rozliczne powiązania funkcjonalne
- oparcie życia gospodarczego o usługi i handel powiązane z obecnymi tu ciągami komunikacyjnymi oraz bliskością Torunia
- rosnący poziom oddolnej integracji mieszkańców, powiązanych ze sobą np. potrzebami poprawy jakości życia w obliczu silnej urbanizacji. To liczne organizacje ekologiczne, a także te prowadzące akcje na rzecz uporządkowania ład przestrzennego i lepszej komunikacji.
- duży potencjał do rozwoju turystyki

W perspektywie finansowej 2023-2029, LGD będzie realizowało ideę RLKS czyli Rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność, która służy włączeniu obywateli na szczeblu lokalnym w inicjowanie i realizację działań na rzecz rozwoju lokalnego. Inicjatywy te będą mogły zostać zrealizowane dzięki opracowaniu i wdrażaniu lokalnej strategii rozwoju obszaru LGD i zostaną sfinansowane z następujących Europejskich Funduszy Strukturalnych i Inwestycyjnych (EFSD):

- Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich
- Europejskiego Funduszu Społecznego

Realizacja operacji w ramach każdego z funduszy będzie możliwa na całym obszarze objętym LSR.

IV. Partycypacyjny charakter LSR

III.1. Etapy prac nad LSR. Partycypacyjne metody konsultacji wykorzystane podczas tworzenia LSR

W procesie tworzenia LSR, LGD Podgrodzie Toruńskie uwzględniła ideę partnerstwa. Prace nad dokumentem podzielono na etapy, w których brali udział przedstawiciele sektorów: **społecznego, gospodarczego oraz publicznego**. Należy wskazać, że osoby które wzięły udział w konsultacjach opisanych w poniższych punktach obejmują szerokie spectrum podmiotów i branż. W proces budowy strategii budowy zaangażowano szeroki wachlarz podmiotów i osób mających wpływ na rozwój lokalny. W pracach nad LSR wzięli udział przedstawiciele Ochotniczych Straży Pożarnych, Kół Gospodyń Wiejskich, sołtysi, osoby reprezentujące organizacje pozarządowe (inne niż KGW i OSP działające w różnych sferach życia społecznego, przedsiębiorców różnych branż, rolników, osoby prywatne, przedstawiciele podmiotów zajmujących się usługami społecznymi i ekonomią społeczną, reprezentanci instytucji kultury, radni rad gmin i powiatu oraz parafie. Aktywny udział szerokiego grona przedstawicieli różnych środowisk spowodował, że osoby biorące udział w pracach nad LSR były reprezentatywne dla społeczności lokalnej, przez co należy wskazać, że opracowana LSR uwzględni interesy wszystkich grup mieszkańców i podmiotów z obszaru LGD.

Informacja o konsultacjach z mieszkańcami dotyczących przygotowania LSR pojawiła się z odpowiednim wyprzedzeniem i wielokrotnie np. na stronie internetowej LGD oraz stronach internetowych każdej z gmin obszaru

objętego LSR. Jednocześnie informacje w tej kwestii przekazano do urzędu każdej z gmin z prośbą o zamieszczenie ich na tablicach ogłoszeń oraz słupach ogłoszeniowych, zarówno gminnych jak i soleckich.

W trakcie konsultacji społecznych, które trwały od kwietnia 2022 roku do maja 2023 roku wykorzystano szeroką paletę metod i technik konsultacyjnych o charakterze partycypacyjnym. Oznacza to, że konsultacje społeczne aktywnie angażowały lokalnych interesariuszy w procesy wielowątkowego i wielostopniowego konstruowania LSR.

Proces konsultacji społecznych został podzielony na następujące etapy:

Faza I – refleksyjna. Celem tej fazy konsultacji było zebranie luźnych pomysłów na dalszy rozwój LGD oraz pod potrzeby przyszłej LSR. Na tym etapie zorganizowano łącznie 5 spotkań o charakterze warsztatów refleksyjnych i warsztatów przyszłościowych, w każdej z gmin obszaru LSR. Realizacja tego etapu przebiegała w okresie od maja 2022 do sierpnia 2022. Kolejne odbyły się w maju 2023r. Wśród uczestników warsztatów znaleźli się: przedstawiciele urzędów gmin, z wójtami i osobami na kierowniczych stanowiskach, przedstawiciele GOPS, przedstawiciele ośrodków kultury, stowarzyszenia i fundacje, kluby sportowe, OSP, KGW, a także reprezentanci nieformalnych grup mieszkańców, w tym – młodzieży.

Zastosowano następujące techniki partycypacyjne:

- warsztaty refleksyjne w formie spotkania otwartego I część). Po otwarciu przez prezesa LGD i pracowników Biura dyskusję moderowano w kierunku określenia szans rozwoju LGD oraz możliwych kluczowych działań w przyszłej LSR.
- warsztaty przyszłościowe. W toku spotkania (II część) zorganizowano dyskusję między jego uczestnikami, podzieloną na następujące etapy: prezentacja propozycji, krytyka, prezentacja wersji utopijnej oraz wersji realistycznej. W ten sposób omówiono zasadnicze propozycje, które zostały postawione w trakcie każdego ze zorganizowanych spotkań.

Faza II – uspołeczniona diagnoza. Na tym etapie poproszono mieszkańców, organizacje społeczne, przedsiębiorców oraz samorządy o wypełnienie krótkiej ankiety konsultacyjnej online, umieszczonej na profilu facebook stowarzyszenia LGD. Jej celem była diagnoza szans i zagrożeń powiązanych z realizacją

Zastosowane techniki partycypacyjne:

- ankieta internetowa. **Ankiety wypełniło 220 osób / instytucji,**
- ankieta wypełniana w trakcie konsultacji – **112 osób / instytucji,**

Faza III – konkretyzacji wizji. Na tym etapie mieszkańcy, przedsiębiorcy, organizacje społeczne, grupy nieformalne oraz samorządy zostały poproszone o przesłanie drogą e-mailową, pocztą zwykłą lub dostarczeniem bezpośrednio do Biura LGD fiszek proponowanych projektów. Fiszka została umieszczona na stronie LGD oraz na profilu Facebook LGD. Skonstruowano ją jako narzędzie proste i zrozumiałe dla możliwie szerokiego kręgu odbiorców.

Wśród organizacji i osób, które przesłały propozycje projektów znaleźli się: sołtys, członkowie rad soleckich, przedstawiciele OSP, przedstawiciele KGW, urzędy gmin, GOPS, parafie, kluby sportowe, stowarzyszenia i fundacje obywatelskie, a także przedsiębiorcy i osoby fizyczne.

Łącznie przesłano **35 fiszek** projektów.

Zastosowane techniki partycypacyjne:

- konsultacje online w postaci przesyłania fiszek proponowanych projektów
- konsultacje online w formie spotkania na Google Meet

Faza IV – konsultacja wstępnego projektu strategii wraz z wyborem celów i wskaźników.

Zorganizowano spotkanie otwarte, na którym następnie przeprowadzono dyskusję metodą “world cafe”. W spotkaniu udział wzięło łącznie 23 osoby. Zorganizowano stoliki konsultacyjne, gdzie prowadzono dyskusję na następujące tematy:

- a. zwiększenie zaangażowania społecznego – jak i z kim?
- b. rozwój przedsiębiorczości - co powinniśmy szczególnie wspierać?
- c. integracja, inkluzja, innowacja
- d. infrastruktura dla ludzi

Zastosowane techniki partycypacyjne:

- spotkanie konsultacyjne – otwarte.
- warsztaty typu “world cafe”.
- konsultacje online

Na każdym etapie, w każdej fazie, możliwe było składanie opinii drogą e-mailową i telefonicznie bezpośrednio na skrzynkę LGD lub do pracowników Biura LGD oraz zarządu. Zanotowano wiadomości e-mail oraz przez program Messenger, gdzie przesyłano sugestie po spotkaniach, uwagi, refleksje, a także opinie tych, którzy w konsultacjach wziąć udziału nie mogli.

Na każdym etapie działań konsultacyjnych czyniono szczególne starania o włączenie w nie ludzi młodych. W tym celu kierowano specjalne zaproszenia do klubów sportowych w szkołach, organizacji harcerskich, a także koordynatorów szkolnych kół wolontariatu. Stworzono również kanały komunikacyjne przyjazne dla młodzieży.

Organizując spotkania konsultacyjne twórcy LSR w szczególności zadbali, aby organizowano je w obiektach architektonicznie dostępnych dla osób niepełnosprawnych – z podjazdami dla wózków inwalidzkich, albo z windami.

Podsumowanie konsultacji społecznych:

1. Zorganizowano 8 spotkań konsultacyjnych o charakterze otwartym lub warsztatowym.
2. W spotkaniach i warsztatach wzięło łącznie udział 154 osoby.
3. Otrzymano 220 zwrotów ankiet internetowych.
4. Otrzymano łącznie 35 fiszek projektów.
5. Otrzymano 5 e-maili z sugestiami, propozycjami, refleksjami.
6. W Biurze LGD przeprowadzono 5 spotkań ad hoc z 18 reprezentantami różnych środowisk z terenu LSR, np. organizacjami społecznymi, przedsiębiorcami, klubami sportowymi.

Podsumowując należy przyznać, że najbardziej zaangażowanymi w proces oddolnych konsultacji LSR byli przedstawiciele następujących środowisk:

- przedstawiciele rad sołeckich – sołtysi i członkowie rad sołeckich
- reprezentanci lokalnych organizacji pozarządowych – głównie sportowych, KGW i OSP
- przedstawiciele organizacji seniorów – klubów seniora, chórów seniora i nieformalnych grup seniorów (grupy z jednej miejscowości np.)
- przedstawiciele lokalnych władz samorządowych oraz instytucji im podległych (GOPS, szkoły, przedszkola)
- nieformalne grupy i inicjatywy, w tym – młodzieżowe

Najogólniej rzecz biorąc, w trakcie konsultacji społecznych najczęściej pojawiającymi się wątkami w dyskusji były te, które dotyczyły potrzeby pilnej poprawy jakości życia na obszarze LSR, rozumianej bardzo wielowątkowo i definiowanej niezwykle szeroko. Kolejnym z ważnych dla mieszkańców problemów, na których koncentrowała się dyskusja, był fakt niedostatecznego wykorzystywania lokalnych zasobów dla efektywnego rozwoju. Trzecią z

grup najszerszej dyskutowanych problemów była kwestia stymulowania przedsiębiorczości w kierunku uzyskania synergii z dwoma powyższymi grupami postulatów.

- a. pilna poprawa jakości życia:
  - budowa infrastruktury służącej aktywności społecznej: świetlic, domów kultury, infrastruktury służącej aktywności artystycznej, sportowej, rekreacyjnej
  - poprawa istniejącej infrastruktury społecznej: remonty świetlic, zakup wyposażenia np.
  - tworzenie form spędzania czasu wolnego, szczególnie dla dzieci i młodzieży oraz osób starszych
  - wspieranie inicjatyw społecznych na rzecz inkluzji społecznej oraz aktywizacji mieszkańców
  - wspieranie dzieci, młodzieży i seniorów za kluczowy cel Strategii,
- b. efektywne wykorzystanie niedostatecznie eksploatowanych lokalnych zasobów w celu rozwoju turystyki
  - zagospodarowanie potencjału Wisły i Drwęczy
  - lepsze wykorzystanie potencjału lasów
  - wykorzystanie dziedzictwa historycznego oraz zagospodarowanie i zabezpieczenie elementów dziedzictwa historycznego w celu ich adekwatnego wykorzystania dla potrzeb rozwoju turystyki
  - zwiększenie zaangażowania dotychczas biernych mieszkańców, posiadających jednak wysoki kapitał ludzki, np. emerytowanych artystów, utalentowanej sportowo młodzieży, ukrytych talentów muzycznych np.
  - podsuwanie organizacjom społecznym innowacji w działaniu nowych tematów i nowych form działania
  - nakierowanie przedsiębiorców na komercyjne usługi turystyczne i okolicy turystyczne
- c. rozwój przedsiębiorczości w zgodzie z potrzebami mieszkańców oraz w celu wykorzystania ukrytych potencjałów "Podgrodzia"
  - stymulowanie realizacji pomysłów biznesowych powiązanych z turystyką, rekreacją, uprawianiem sportu, wypoczynkiem, wykorzystaniem naturalnych i historycznych zasobów
  - promowanie rozwoju przedsiębiorstw, które angażują się aktywnie w sprawy lokalne

W trakcie konsultacji społecznych **najczęściej wskazywanymi branżami gospodarczymi do preferowania w ramach LSR** były:

- usługi turystyczne
- usług okolicy turystyczne oraz związane z gospodarowaniem czasu wolnego- np. hotele, gastronomia, motele, usługi rekreacyjno-wypoczynkowe, "zielone szkoły", wynajem rowerów, usługi promocyjne (np. fotografie i filmy z dronów, produkcja gadżetów reklamowych np.)
- komercyjne usługi nakierowane na wsparcie dla osób w trudnej sytuacji psychicznej oraz pedagogicznej. Tu wskazywano głównie na młodzież jako odbiorców tych usług.
- komercyjne usługi związane z rehabilitacją, gimnastyką, fitness – szeroko rozumianymi usługami na rzecz poprawy zdrowia, głównie seniorów

IV. 2. Zintegrowany charakter Strategii

Niniejsza LSR posiada zintegrowany charakter w sensie branżowym, jak i społecznym. Wyznaczone do realizacji cele i przedsięwzięcia wchodzi ze sobą w synergiczną interakcję.

W sensie branżowym cel związany z rozwojem turystyki na "Podgrodziu..." będzie realizowany wspólnie poprzez wsparcie działań sektora publicznego (mała infrastruktura rekreacyjna i turystyczna) oraz poprzez wsparcie działań sektora przedsiębiorców (operacje dotyczące rozwoju usług turystycznych i okolicy turystycznych, tworzenie komercyjnej infrastruktury turystycznej i okolicy turystycznej np.). Do tego dochodzą działania Trzeciego Sektora, czyli NGO, polegające na organizowaniu wydarzeń integracyjnych, które będą jednocześnie atrakcyjne dla turystów odwiedzających obszar LSR (np. festyny historyczne, wydarzenia promujące dziedzictwo kulinarne obszaru np.).

Kolejne działania, związane z aktywizacją seniorów, które będą realizowane zarówno przez podmioty pozarządowe, jak i samorządowe (GOPS) będą uzupełniane przez wspieranie operacji przedsiębiorców oraz tworzenie nowych przedsiębiorstw z preferencją dla komercyjnych usług pro-zdrowotnych, skierowanych np. do seniorów.

Podobnie rzecz będzie miała się z operacjami przedsiębiorców w sektorze komercyjnych usług terapeutycznych dla młodzieży, które zostaną zintegrowane z działaniami GOPS oraz podmiotów pozarządowych, których celem będzie aktywizacja młodzieży.

W sensie przestrzennym zakłada się utworzenie na całym obszarze “Podgrodzia...” sieci małej infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej, sprzyjającej głównie turystyce weekendowej. W toku konsultacji społecznych określono również potrzebę stworzenia sieci mikro-atrakcji turystycznych na terenie całego obszaru – np. nowych, niewielkich muzeów (np. motoryzacji), sal pamięci (np. pożarnictwa) np.

Oczywiście bardzo ważnym jest w chwili obecnej podtrzymanie zainteresowania i zaangażowania lokalnych podmiotów, liderów i pozostałych mieszkańców w sprawę utrzymania ich zaangażowania w realizację LSR. Przewiduje się wystawianie punktów informacyjnych dla mieszkańców w trakcie ważnych wydarzeń gminnych i sołeckich, a także organizowanie spotkań np. z sołtysami i lokalnymi liderami. Ich celem będzie również zaangażowanie dotychczas biernych mieszkańców w działania prospołeczne, w tym również te realizowane w ramach LSR. Planowane jest także publikowanie treści promocyjnych w lokalnych czasopismach oraz lokalnych wydaniach czasopism ogólnopolskich.

Należy zaznaczyć, że relacje między członkami LGD na etapie wdrażania LSR będą oparte na pogłębionym partnerstwie i skutecznej komunikacji. Różnorodne, nie tylko formalne formy komunikacji będą zachętą do zgłaszania nowych pomysłów dotyczących działalności LGD i szybkiego kontaktu z biurem.

Skutkiem partnerskiego podejścia do budowania Strategii jest jej zintegrowany charakter. W trakcie warsztatów przedstawiciele różnych sektorów inspirowali się wzajemnie, budując podłoże do stworzenia synergii zaproponowanych działań.

W sensie branżowym udało się stworzyć powiązania pomiędzy działaniami samorządowymi w zakresie dbałości o dziedzictwo historyczne oraz dbałości o przestrzeń publiczną a rozwojem gospodarczym opartym o turystykę i usługi okołoturystyczne. Również działania społeczne, takie jak np. wsparcie kobiet odbywać się będą nie tylko poprzez akcje uprzedmiotawiają kobiety (tzw. social empowerment), ale w powiązaniu ze stymulowaniem przedsiębiorczości kobiet (economic empowerment). Działania na rzecz aktywizacji osób niepełnosprawnych powiązane będą w działaniach infrastrukturalnych z dbałością o dostępność tejże infrastruktury dla osób niepełnosprawnych.

W sensie przestrzennym zintegrowany charakter LSR polegać będzie np. na działaniach samorządowych w zakresie stworzenia sieci ogólnodostępnej infrastruktury służącej turystyce i rekreacji podmiejskiej. Mowa tu np. o budowie przystani wodnych nad rzekami Wisłą i Drwęcą. W działaniach społecznych przewiduje się promowanie działań aktywizacyjnych skierowanych do całego obszaru LSR. Przykładowo chodzi tu inicjatywy takie jak np. zawody w piłce plażowej o puchar Podgrodzia Toruńskiego, czy konkurs młodych talentów muzycznych z obszaru Podgrodzia.

Ważną rolę w informowaniu o realizacji LSR odgrywać będą media społecznościowe LGD – facebook, Instagram i strona internetowa. Regularne publikowanie tam informacji oraz ich udostępnianie powinno sprzyjać zwiększeniu się zasięgu oddziaływania LGD na mieszkańców. W tym celu zaplanowano np. szkolenie dla członków Zarządu, Rady oraz chętnych członków LGD z zakresu “shareowania informacją” w mediach społecznościowych. Chcemy nauczyć ich reagowania na nasze posty, w celu radykalnego zwiększenia ich widoczności w środowisku lokalnym.

Zaplanowano również działania, których zasadniczym celem miałyby być zwiększenie partnerskiej współpracy członków we wdrażaniu LSR. Tu należy przyznać, że członkowie LGD stanowią zwarty i lojalny fundament działania naszego stowarzyszenia. Dowodem tego jest wysoka frekwencja w trakcie WZC, gdzie mimo sporej liczby członków quorum jest zawsze osiągnięte. Przewiduje się zatem:

- organizowanie po każdym WZC stowarzyszenia LGD krótkiego spotkania dyskusyjnego, z prezentacją wniosków z bieżących prac Rady i Zarządu
- powołanie do życia Zespołu Roboczego np. Realizacji LSR, w skład którego wchodziłi reprezentanci środowisk: samorządowego, biznesowego, pozarządowego i mieszkańców, z udziałem w nim obowiązkowo osób młodych

(<35 r.ż.). celem Zespołu było by regularne (min. 2 razy w roku) sugerowanie, omawianie oraz opiniowanie zmian w LSR

- wprowadzenie kolegialnego sposobu podejmowania decyzji (wypracowanie oraz częste korzystanie z formuły pośredniej między decyzją prezesa zarządu a uchwałą walnego zgromadzenia np. praca w zespołach) – tym samym Statut będzie zakładał możliwość prac nad podejmowaniem decyzji dotyczących działalności Stowarzyszenia w sposób kolegialny, przy zaangażowaniu szerokiego grona członków – przed podjęciem finalnej decyzji przez Walne lub Zarząd. W trakcie wdrażania LSR w życie Zarząd będzie – zarówno z własnej inicjatywy jak i na wniosek członków – korzystał z możliwości powoływani w/w np. zespołów na potrzeby podejmowania decyzji co do ważnych dla Stowarzyszenia i wdrażania Strategii kwestii
- stosowanie zasady, np. walne zebranie członków jest zwoływane także na wniosek wąskiej grupy członków LGD zgodnie z zapisami Statutu. Tym samym członkowie mogą w przystępny sposób zwoływać Walne i inicjować podejmowanie ważnych decyzji dla LGD
- otwartość na inicjatywy członków LGD (możliwość zgłaszania propozycji/inicjatyw przez członków LGD dot. funkcjonowania LGD i wdrażania LSR, zachęty do ich zgłaszania). Taka procedura jest praktykowana od początku działalności LGD i będzie kontynuowana w trakcie wdrażania przedmiotowej Strategii w życie.
- zasada informowania o wyniku weryfikacji propozycji/inicjatywy zgłoszonej przez członka LGD z uzasadnieniem tego wyniku – w przypadku zarówno formalnego prowadzenia konsultacji z członkami jak i propozycji/inicjatyw zgłoszonych przez członków w sposób indywidualny, LGD będzie każdorazowo informowała o wyniku weryfikacji zgłaszanych pomysłów. W tym zakresie odpowiedź będzie oparta o zasadę, że forma informacji będzie adekwatna do formy przedstawienia w/w propozycji. Jednocześnie osoby zgłaszające swoje inicjatyw otrzymają odpowiedź w terminie natychmiastowym po podjęciu decyzji przez odpowiedni organ co do rozpatrzenia tych propozycji. Tak jak dotychczas, w przypadku konsultacji publicznych ich wyniki wraz z odniesieniem się do zgłaszanych uwag zostaną opublikowane na stronie internetowej LGD. W przypadku inicjatyw zgłaszanych indywidualnie ich autorzy zostaną poinformowani o stanowisku LGD w formie mailowej
- organizacja integracyjnych wyjazdów studyjnych, w trakcie których możliwa byłaby swobodna dyskusja o problemach w realizacji LSR, sugerowanie zmian, prezentacja dobrych wzorów np.

W planach jest coroczna organizacja z partnerami społecznymi i samorządowymi z obszaru gmin wchodzących w skład obszaru realizacji LSR lokalnego warsztatu partycypacyjnego pod patronatem LGD, której celem byłaby dyskusja nad możliwością realizacji projektów partnerskich. Inicjatywa ta, w formie stymulowania budowania sieci ponadlokalnej współpracy na terenie “Podgrodzia...” polegałaby na próbie zasugerowania tematów współpracy partnerskiej oraz sondowania potencjału lokalnego do realizacji tej współpracy. W szczególności, biorąc pod uwagę cele tematyczne obrane w niniejszej LSR, zamierza się stymulować współpracę na rzecz projektów partnerskich w zakresie:

- promocji obszaru poprzez promowanie dziedzictwa kulturowego oraz walorów turystycznych
- tworzenia innowacyjnych projektów dla osób starszych, gdzie wiązano by działania instytucji samorządowych z organizacjami pozarządowymi i biznesem
- tworzenia projektów z zakresu zainteresowania młodzieży kulturą wyższą

Dodatkowo w trakcie wdrażania strategii LGD w ramach procedury monitoringu i ewaluacji wewnętrznej weryfikować będzie skuteczność stosowanych metod i form komunikacji oraz odpowiednio reagować na potrzeby. Szczegółowe wnioski z konsultacji społecznych opisanych w powyższym rozdziale zawarto w poszczególnych rozdziałach strategii, w tym diagnozie, analizie potrzeb i potencjału, opisie celów, przedsięwzięć, wskaźników, a także w planie komunikacji.

Na etapie tworzenia Strategii przeprowadzono analizę wniosków z przeprowadzonych konsultacji pod kątem ich przydatności na potrzeby tworzenia LSR. Przyjęte na potrzeby LSR znajdują się w opisie diagnozy. Podczas prac nad Strategią na każdym etapie prac dokonano analizy przyjęcia bądź odrzucenia wniosków z konsultacji społecznych dotyczących stosownego etapu. Ewentualne odrzucenie wniosków następowało głównie w przypadku ich niezgodności z zasadami RLKS – co powodowało, że wnioski te nie mogłyby zostać zrealizowane w ramach Strategii oraz w przypadku gdy wnioski były wzajemnie sprzeczne.

Jednymi z metod oceny prowadzonych działań będą ankiety monitorujące jakość prowadzonych działań informacyjnych (szkoleń, konsultacji indywidualnych) oraz efektywność w dotarciu do odbiorców poszczególnymi kanałami np. za pośrednictwem poczty elektronicznej czy newsletteru. W przypadku negatywnej oceny któregoś z działań, LGD przystąpi do korekty Planu komunikacji.

W przypadku przyjętych wniosków z konsultacji zostały one szczegółowo opisane w rozdziale dotyczącym diagnozy, celów i przedsięwzięć.

III.3. Innowacyjność

W związku z definicją innowacyjności, która będzie premiowała operacje w zakresie przedsiębiorczości, LGD przewiduje także prowadzenie działań związanych z animacją społeczności na rzecz wdrażania projektów innowacyjnych w zdefiniowanym obszarze. W tym zakresie zamierza promować twórcze podejście do rozwoju lokalnego poprzez prowadzenie działań o charakterze edukacyjnym i informacyjnym dotyczące np. innowacyjnych form rozwoju lokalnej kultury. Realizacja przedmiotowego przedsięwzięcia wynika wprost np. ze stopniowego zaniku zwłaszcza – wśród ludzi młodych – kultywowania tradycyjnych elementów kultury. Edukacja i informacja ma zachęcić młodzież do kultywowania lokalnych tradycji w nowoczesny, atrakcyjny sposób. Ponadto w ramach Planu komunikacji LGD będzie aktywizować i animować lokalną społeczność np. do aplikowania o środki na innowacyjne operacje.

Planowane metody wdrożenia innowacji w ramach w/w definicji będą obejmowały:

- premiowanie w ramach przedsięwzięcia „Starterzy Podgrodzia” i „Firmy Podgrodzia”, spełniających powyższą definicję innowacji,

- promocja dobrych praktyk związanych z realizacją innowacyjnych, twórczych operacji związanych z rozwojem, kultywowaniem lokalnej kultury np. za pośrednictwem mediów społecznościowych i strony internetowej LGD oraz bezpośrednich spotkań z lokalną społecznością,

- animowanie do realizacji innowacyjnych operacji związanych z lokalną kulturą podczas organizowanych w ramach Planu komunikacji szkoleń/warsztatów dla potencjalnych wnioskodawców.

Zastosowanie powyższych metod wdrożenia zdefiniowanych innowacji ma na celu uzyskanie bezpośredniego wpływu na rozwój obszaru LSR w postaci:

- realizacji jak największej liczby operacji innowacyjnych. Integracja społeczna osób w wieku senioralnym polegających na realizacji operacji mających twórczy charakter, tj. prowadzących do tworzenia nowego elementu lokalnej kultury,

- poprzez niestandardowe pomysły zachęcenie ludzi młodych do działań na rzecz społeczności lokalnej, czy też zachęcenie ludzi młodych do działań społecznych w ogóle. Obserwowany brak aktywności i bierność młodzieży wynikają, jak wskazano to w diagnozie LSR, z braku ciekawej oferty dla tej grupy wiekowej. Podejmowane dotychczas działania są sztamkowe, osadzone w potrzebach młodzieży z poprzednich generacji. Innowacyjność działań powinna przyciągnąć do nich młodzież poszukującą swojej niszy społecznej w społecznościach lokalnych.

- wprowadzenie do lokalnej kultury jak największej liczby działań nakierowanych na połączenie tradycji z nowoczesnością,

- zwiększenia aktywności NGO, szczególnie tych, które do tej pory działały wyłącznie na rzecz swych członków, w niewielkiej skali, bez powiązania z działaniami innych podmiotów – pozarządowych, jak i samorządowych

- nawiązania współpracy zarówno wewnątrzregionalnej jak i z partnerami/regionami z zewnątrz w zakresie wymiany doświadczeń związanych z propagowaniem lokalnych kultur.

LGD będzie wspierało inicjatywy realizowane w partnerstwie

- W ramach Planu komunikacji – prowadzenie szkoleń, warsztatów, spotkań informacyjnych, których celem będzie zachęcanie potencjalnych wnioskodawców do realizacji operacji w partnerstwie, zwracając uwagę na korzyści płynące z realizacji wspólnych przedsięwzięć,
- Możliwość zgłaszania pomysłów na realizację nowych projektów przez podmioty z terenu LSR w ramach Strategii (także w partnerstwie),

- Zachęcanie do wzajemnej współpracy i integracji lokalnej społeczności – w ramach działań z innych środków niż RLKS (np. środków KSOW). Podobnie jak to miało miejsce w perspektywie finansowej 2014-2020 LGD będzie organizować wyjazdy studyjne po terenie LGD pokazujące ciekawe inicjatywy związane przede wszystkim z turystyką i kulturą, zachęcając tym samym autorów tych inicjatyw oraz lokalną społeczność biorącą udział w wyjazdach do sieciowania i nawiązywania wzajemnej współpracy.

W nawiązaniu do przeprowadzonych ankiet uwzględniono zwiększenie aktywności społecznej ludzi młodych (do 25 roku życia). Działania mające na celu przede wszystkim animację i integrację założono na dwóch płaszczyznach- dotarcia do ludzi młodych i zachęcenia ich do udziału w realizacji LSR oraz poprzez same działania, które będą realizowane w ramach wdrażania Strategii:

- W ramach Planu komunikacji- animacja ludzi młodych- adekwatna forma komunikacji dająca pole do zaangażowania ludzi młodych. W tym zakresie ukierunkowano się na działania wykorzystujące np. nowoczesne, elektroniczne formy przekazu, w postaci portali społecznościowych, korespondencji mailowej oraz publikacji na stronach internetowych, LGD i gmin,
- Wdrażanie LSR – LGD zaplanowała w ramach Strategii działania skupiające się przede wszystkim na potrzeby ludzi młodych:
  - w ramach przedsięwzięcia “Przedsiębiorcy Podgrodzia” odbiorcami będą m. in. Osoby do 25 r..ż. W tym zakresie w preferencjach w ramach przedmiotowego kryterium założono premiowanie operacji (na poziomie kryteriów wyboru) beneficjentów do określonego wyżej wieku.
  - w ramach przedsięwzięcia “Młodzi Podgrodzia” realizowane będą np. kluby młodzieżowe. Konsultacje społeczne wykazały bowiem, że najbardziej efektywnymi działaniami w zakresie aktywizacji młodzieży są te nakierowane na rozwijanie wśród nich talentów artystycznych, sportowych oraz przywódczych. Tu zaś bezwzględnie należy założyć, że skuteczne będą takie działania, tworzenie których należy pozostawić samym młodym.

Zaplanowane działania skierowane do ludzi młodych uwzględniają zawartą w diagnozie analizę obecnej oferty, dostępnej na obszarze LSR i są do niej komplementarne (np. z działaniami realizowanymi przez samorządy gmin w zakresie infrastruktury rekreacyjnej).

W realizacji LSR założono także aktywizację seniorów, która będzie odbywała się zarówno na poziomie funkcjonowania LGD jak i wdrażaniem LSR:

- Włączanie seniorów poprzez członkostwo w Zarządzie
- Realizacji operacji na rzecz seniorów

Analizując dane zawarte w ankietach, biorąc pod uwagę wnioski z przeprowadzonych konsultacji i spotkań warsztatowych wyznaczono do realizacji Cel II: *“Wzrost aktywności społecznej mieszkańców obszaru LSR”* w zakresie:

- w ramach przedsięwzięcia “Seniorzy Podgrodzia” możliwy do realizacji będzie pełny wachlarz kompleksowych przedsięwzięć polegających na realizacji usług społecznych np. kluby seniora,
- w ramach Planu komunikacji- aktywizacja seniorów (jako jedną z grup w niekorzystnej sytuacji) jednocześnie jako jedną z grup docelowych poprzez realizację warsztatów.

III.4. Zasady horyzontalne

LGD zapewni przestrzeganie zasad horyzontalnych określonych w np. 9 rozporządzenia 2021/1060 na etapie zarówno przygotowania jak i wdrażania Strategii. Jednocześnie zasady te będą przestrzegane także na poziomie zarządzania LGD, tj.:

1. Zasada poszanowania praw podstawowych oraz przestrzeganie Karty praw podstawowych Unii Europejskiej. (Dz. U. UE 2016/C 202/02) w postaci: godności, wolności, równości, solidarności, praw obywatelskich i wymiaru sprawiedliwości.

W procesie tworzenia oraz wdrażania Strategii LGD uwzględnieni prawa takie jak: prawa człowieka, wolność wyznania, wolność zgromadzeń i wolność słowa. Zgodnie z Kartą praw podstawowych Unii Europejskiej, każda osoba ma prawo do równości wobec prawa, bez dyskryminacji ze względu na rasę, kolor skóry, płeć, język, religię, przekonania polityczne lub jakąkolwiek inną cechę. Podczas wdrażania Strategii uwzględnione będą również kwestie poszanowania praw człowieka, w tym praw migrantów i uchodźców. Wprowadzenie takich działań ma na celu budowanie demokratycznego, wolnego i otwartego społeczeństwa na obszarze objętym LSR.

2. Zasada równości kobiet i mężczyzn: w celu zagwarantowania przestrzegania zasad horyzontalnych UE dotyczących równości płci, LGD wprowadziła kilka działań w ramach budowa i wdrażania LSR, które zapewnią uwzględnianie potrzeb kobiet i mężczyzn w równym stopniu, tj.:
  - a. Analiza sytuacji kobiet i mężczyzn na obszarze LGD – na etapie przygotowywania LSR została przeprowadzona analiza uwzględniająca różnice między kobietami i mężczyznami w zakresie dostępu do zasobów, edukacji, zatrudnienia, przedsiębiorczości, usług społecznych i innych ważnych obszarów. Analiza stanowi integralną część diagnozy i miała na celu identyfikację obszarów, gdzie należy podjąć działania na rzecz równości płci.
  - b. LGD włączy perspektywę płci do planowania i wdrażania Strategii na wszystkich etapach tworzenia i wdrażania strategii, od analizy sytuacji, poprzez planowanie działań i alokowanie środków, po monitorowanie i ocenę postępów. Działania te będą uwzględniały potrzeby i priorytety zarówno kobiet, jak i mężczyzn.
  - c. LGD w trakcie swojej statutowej działalności oraz działań zaplanowanych w ramach Zarządzania LSR będzie przywiązywała szczególną uwagę do eliminowania stereotypów płciowych, poprzez edukację i promowanie postaw sprzyjających równości płci. Wszystkie działania tego typu będą skonsultowane z mieszkańcami obszaru wiejskiego, a w szczególności z kobietami, aby uwzględnić ich potrzeby i opinie.
3. Zasada równości szans i niedyskryminacji.

Opracowując Strategię LGD zwróciła szczególną uwagę na przestrzeganie zasady horyzontalnej Unii Europejskiej dotyczącej równości szans i niedyskryminacji. Zostały zapewnione równe szanse wszystkim mieszkańcom obszaru bez względu na ich pochodzenie, wiek, płeć, orientację seksualną, religię czy przekonania polityczne w dostępie do informacji o przygotowywaniu LSR, w tym udziału w prowadzonych konsultacjach, na każdym etapie prac nad Strategią. Podczas procesu wdrażania LSR dostęp do informacji jak i do aplikowania o środki będą miały wszystkie osoby spełniające kryteria dostępu oraz kryteria wyboru operacji.

4. Zasadę dostępności dla osób z niepełnosprawnościami.

Na etapie przygotowywania LSR LGD była przygotowana na udział w pracach nad Strategią osób z niepełnosprawnościami, w celu umożliwienia im aktywnego uczestnictwa w różnych formach konsultacji. Osoby z niepełnosprawnościami brały udział w pracach nad LSR i miały zapewniony równy dostęp do wiedzy i Strategii oraz równy wpływ na jej kształt jak pozostali uczestnicy prac. Natomiast na etapie wdrażania LSR LGD zapewni równy dostęp wszystkim zainteresowanym, w tym osobom z niepełnosprawnościami do możliwości aplikowania w konkursach organizowanych przez LGD w okresie programowania 2023-2029.

Ponadto LGD mając na uwadze zdiagnozowane potrzeby lokalnej społeczności, wychodząc naprzeciw potrzebom osób z niepełnosprawnościami, uznała tą grupę osób oraz ich opiekunów za grupę będącą w szczególnej sytuacji grożącej marginalizacją, a w konsekwencji wymagającej szczególnego wsparcia.

5. Zgodności 35enonic z celem wspierania zrównoważonego rozwoju określonego w np. 11 TFUE, oraz z uwzględnieniem celów ONZ dotyczących zrównoważonego rozwoju, a także porozumienia paryskiego i zasady „nie czynić poważnych szkód”: LGD będzie dążyć do zapewnienia, że wszystkie nasze działania w ramach wdrażania LSR były realizowane zgodne z celami zrównoważonego rozwoju, takimi jak ochrona środowiska, rozwój społeczny i ekonomiczny oraz dbałość o dobre relacje międzyludzkie. W strategii uwzględniono również cele ONZ dotyczące zrównoważonego rozwoju, a także porozumienie paryskie i zasadę „nie czynić poważnych szkód”. W tym zakresie:
  - a. opracowana Strategia nie zawiera przedsięwzięć mogących wpływać negatywnie na środowisko,
  - b. na etapie wdrażania Strategii w życie, jednym z etapów oceny operacji będzie ich oddziaływanie na środowisko, w tym w uzasadnionych przypadkach przewidzianych przepisami prawa – ocena oddziaływania na środowisko.

IV. Analiza potrzeb i potencjału obszaru wdrażania LSR

W niniejszym punkcie, jako podsumowanie przeprowadzonej oddolnej oraz partycypacyjnej diagnozy obszaru LGD, przedstawiono wyniki prezentujące potrzeby mieszkańców i określony potencjał rozwojowy. Dane oparto o wyniki analizy zastanych danych statystycznych, wyniki badań ankietowych przeprowadzonych wśród mieszkańców oraz spotkań konsultacyjnych ze społecznością lokalną. Wzięto pod uwagę również nadesłane fiszki z propozycjami projektów, które dla nas były konkretyzacją działań wobec konkretnych problemów.

Otrzymane w ten sposób informacje stanowią podstawę do dalszych prac nad przygotowaniem Strategii i wyznaczaniem celów i kierunków rozwoju Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania “Podgrodzie Toruńskie” na przyszłość.

Uzyskane wyniki konsultacji dają nam szeroki, a jednocześnie dość spójny wachlarz potrzeb mieszkańców oraz niesłychanie interesujący opis potencjału obszaru, nierzadko odmienny od tego, który wynika z prostej analizy danych statystycznych.

IV.1. Potencjał obszaru LSR

Zasoby endogenne

Niewątpliwym potencjałem endogenicznym obszaru jest wyjątkowe środowisko przyrodnicze. Malowniczy krajobraz doliny rzeki Drwęcy i Wisły, rozległe tereny leśne i jeziora stanowią podstawę do rozwoju turystyki i rekreacji. Występują tu liczne obszary chronione i pomniki przyrody. Na obszarze LGD znajduje się też wiele obiektów zabytkowych oraz szlaków turystycznych. Na turystów odwiedzających ten region czeka wiele atrakcji, takich jak: kajakarstwo, wędkarstwo, wycieczki piesze i rowerowe, jazda konna. Biorąc pod uwagę istniejący potencjał przyrodniczy i turystyczny obszaru, można stwierdzić, że nie jest on w pełni wykorzystany w związku z czym należy podejmować działania na rzecz rozwoju turystyki biznesowej oraz opracować strategię rozwoju turystyki i rekreacji na terenie LGD.

Obszary atrakcyjne turystycznie

Potencjał obszaru do rozwoju turystyki potwierdzają wyniki konsultacji społecznych oraz ankiet, jednoznacznie wskazując, że obszar posiada atrakcyjne walory naturalne stanowiące duży potencjał regionu. W tym zakresie 69% ankietowanych wskazuje piękną przyrodę, krajobraz, środowisko naturalne jako najważniejszy walor obszaru LGD. Jednocześnie konsultacje społeczne przyniosły szereg opinii wskazujących na niezbyt zadowolający stan wykorzystania potencjału turystycznego na obszarze wdrażania LSR.

Walory przyrodnicze obszaru objętego LSR są ciekawe, ale i bardzo spójne. Krajobraz oraz cechy środowiska przyrodniczego są tu w miarę podobne. Kształtuje je położenie w sąsiedztwie dwóch wielkich rzek – Wisły i Drwęcy. Charakterystycznymi elementami rzeźby terenu są terasy pradolinne i rzeczne oraz powstałe na nich wydmy śródlądowe. Nad korytem Wisły rozpościera się terasa zalewowa. Liczne są również w jej obrębie starorzecza, które są śladem dawnych koryt rzecznych. Obecnie są zarośnięte i wypełnione jeszcze wodą. Dominują tutaj dwa podstawowe typy rzeźby:

morenowa wysoczyzna polodowcowa oraz dolina Wisły i Drwęcy. Wysoczyznę urozmaicają niewielkie rynny polodowcowe

Na terenie gmin Wielka Nieszawka i Obrowo, w mniejszym zaś stopniu w gminie Lubicz, obecne są duże kompleksy leśne, sprzyjające rekreacji, wypoczynkowi – także temu aktywnemu (grzybobranie, nordic walking, wycieczki piesze, rowerowe). Gmina Wielka Nieszawka aż w 83% pokryta jest szatą leśną, gmina Obrowo – w 35%. Dominują zdecydowanie drzewostany sosnowe młodszych klas wiekowych z niewielkim udziałem gatunków liściastych: brzozy i dębu. Cała powierzchnia lasów “Podgrodzia” znajduje się w strefie tzw. „lasów ochronnych wokół Torunia”. Niewątpliwym walorem przyrodniczym są rzeki, a szczególnie chroniona na obszarze LSR rzeka Drwęca. Tam chronione są np. trocie przypluwające tu na tarło.

Obszar objęty LSR jest wyjątkowo bogaty w renezy chronione, co pokazuje jego bardzo ciekawe walory przyrodnicze. Do najważniejszych form ochrony przyrody należy zaliczyć tu:

1. Wydmowy Obszar Chronionego Krajobrazu na południe od Torunia – teren gminy Wielka Nieszawka
2. Obszar Chronionego Krajobrazu Doliny Drwęcy – gm. Lubicz, gm. Obrowo
3. Obszar Natura 2000 – Dolina Dolnej Wisły – gm. Wielka Nieszawka, gm. Lubicz, gm. Obrowo
4. Obszar Natura 2000- Nieszawska Dolina Wisły – gm. Wielka Nieszawka, gm. Lubicz, gm. Obrowo
5. Obszar Natura 2000 – Wydmy Kotliny Toruńskiej – gm. Wlk. Nieszawka
6. Obszar Natura 200 – Doliny Drwęcy – gm. Lubicz
7. rezerwat przyrodniczy Rzeka Drwęca – gm. Lubicz
8. zespół przyrodniczo krajobrazowy “Jar przy Strudze Lubickiej”

Fot 1. Jezioro Dzikowo w gm. Obrowo

Źródło: Starostwo Powiatowe w Toruniu

Fot.2. Jezioro w Osieku n. Wisłą, gm. Obrowo

Źródło: Starostwo Powiatowe w Toruniu

Fot. 3. Łąki nadwiślańskie w okolicach Grabowca, gm. Lubicz. Obszar Natura 2000.

Źródło: Starostwo Powiatowe w Toruniu

Główne atrakcje turystyczne to:

1. ruiny zamku Kazimierza Wielkiego (XIV w.) w Złotorii oraz ruiny zamku krzyżackiego z XIII w. w Małej Nieszawce
2. zespoły dworsko pałacowe, otoczone często zabytkowymi założeniami parkowymi - w Grębocinie, Gronowie, Gronówku, Jedwabnie, Mierzynku, Łązynie, Zębowie.
3. klasycystyczny dwór w Obrowie, w którym znajduje się obecnie urząd gminy. Dwór otoczony cennym założeniem parkowym.
4. obiekty sakralne, wpisane do rejestru zabytków, z zabytkowym wyposażeniem – np. w Młyńcu II, Złotorii, Grębocinie, Grabowcu, Rogowie, Dobrzejewicach, Łązynie, Osieku n. Wisłą, Małej Nieszawce, Cierpicach. Wiele z nich to zabytki gotyckie, nawet z XIII wieku. Warte obejrzenia są również niewielkie kapliczki, jak ta w Brzezinku, czy w Brzeźnie.
5. zabytkowe budynki szkół z przełomu wieków – w Grębocinie, Złotorii, Brzozie.
6. cmentarze pomennonickie / ewangelickie w Brzozówce, Kopaninie, Silnie, Wielkiej Nieszawce, kaplica pomennonicka w Małej Nieszawce
7. chaty olęderskie oraz zabytki kultury rolniczej Olędrów w postaci sieci kanałów i osuszonych łąk nadwiślańskich
8. chaty chłopskie w Silnie, Stajenczynekach i Osieku n. Wisłą (tzw. “37enonicki”), chaty kowali w Osieku n. Wisłą

9. komora celna w Silnie
10. zabytkowy budynek mleczarni w Małej Nieszawce, pochodzący z XIX w.
11. zabytkowe stacje kolejowe w Brzozie i Cierpicach wraz z strażnicami kolejowymi z czasów zaborów
12. pomnik zamordowanych żołnierzy radzieckich w Małej Nieszawce, wraz z cmentarzem, cmentarz wojenny w Cierpicach
13. grodziska w Jedwabnie oraz w Gronowie i Małej Nieszawce.
14. Muzeum Piśmiennictwa i Drukarstwa w Grębocinie
15. liczne, piękne figurki przydrożne, przykościelne i przy kaplicach.

Fot. 4. Olenderski Park Etnograficzny w Wielkiej Nieszawce

Źródło: Starostwo Powiatowe w Toruniu

Tabela 7. Atrakcje turystyczne występujące na obszarze LGD – tematycznie

Atrakcje turystyczne	Opis
Kompleksy leśne	Duże obszary leśne znajdujące się w gminie Wielka Nieszawka oraz w południowej i zachodniej części gminy Obrowo, przyciągają zbieraczy runa leśnego, a bogactwo fauny leśnej i ptactwa wodnego zapewnia dobre warunki do uprawiania łowiectwa.
Wędkarstwo	Na amatorów wędkarstwa czekają: wody rzeki Drwęcy (uznanej w dolnym odcinku za rzekę górską, ze względu na występowanie ryb lososiowatych), jezioro w Józefowie (gm. Lubicz) z 36 stanowiskami wędkarskimi i jezioro Dzikowskie (gm. Obrowo).
Wydmy śródlądowe	Niewątpliwą atrakcją krajoznawczą są występujące w gminie Wielka Nieszawka wydmy śródlądowe. Są one unikatem w skali europejskiej. Wydmy Kotliny Toruńskiej tworzą jeden z największych śródlądowych obszarów w Polsce i są podstawowym elementem krajobrazu Gminy.
Kajakarstwo	Rzeka Drwęca wykorzystywana jest przede wszystkim do uprawiania kajakarstwa. Na terenie LGD, w Złotorii działa firma „Aqua Natura Park” organizująca spływy kajakowe. Odpowiednia infrastruktura związana z wykorzystaniem Drwęcy jest słabo rozwinięta – brakuje miejsc postojowych, noclegowych, oznakowania szlaku wodnego i odpowiedniej jego obsługi.
Jeziora	Do celów turystycznych i rekreacyjnych wykorzystywane są liczne na tym terenie jeziora i oczka wodne, np. położone wśród zieleni, z dobrą dostępnością brzegową jezioro Józefowo (gm. Lubicz) oraz jezioro Osieckie i Dzikowskie (gm. Obrowo) posiadające plaże, kąpieliska i zaplecze noclegowe, w postaci znajdujących się w pobliżu ośrodków wypoczynkowych. Rosnące

	zapotrzebowanie na usługi rekreacyjno-wypoczynkowe stwarza konieczność kompleksowego zagospodarowania tych terenów.
Jazda konna	Na obszarze LGD rozwija się turystyka konna. Działają tu 3 ośrodki jeździeckie oferujące rekreację konną (dla początkujących i zaawansowanych), a także treningi sportowe.
Nordic walking	Obszary leśne oraz szlaki piesze występujące na obszarze LGD sprzyjają rozwojowi różnorodnych form rekreacji ruchowej, jedną z nich jest nordic walking.

Źródło: *Opracowanie własne.*

Szlaki turystyczne

Na obszarze objętym Strategią znajduje się wiele szlaków turystycznych: rowerowych, pieszych oraz kajakowych. Wykaz szlaków przebiegających przez Gminy – członków LGD zawiera poniższa tabela.

Tabela 8. Zestawienie szlaków turystycznych występujących na obszarze LGD

Rodzaj szlaku	Przykłady
Pieszy	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Szlak niebieski (gm. Wielka Nieszawka) – biegnie z Torunia przez most na zamek Dybowski i Fort X, wzdłuż wału przeciwpowodziowego, obok ruin zamku i drewnianego kościoła w Małej Nieszawce, kończy się w Cierpicach obok cmentarza i kościoła (dawnie biegł przez las do Suchatówki). ▪ Szlak czarny (gm. Wielka Nieszawka) – łączy forty pierścienia Twierdzy Toruń, fragment szlaku biegnie przez obszar Gminy Wielka Nieszawka. ▪ Szlak czerwony (gm. Wielka Nieszawka) – biegnie z Torunia przez Rudak i Czerniewice, starą drogą we wsi Brzoza przy krawędzi skarpy doliny Wisły obok ośrodka agroturystyki, cmentarza ewangelickiego, drewnianych domów wiejskich, leśniczówki Karczemka, kościoła w Otłoczynie, przez Ciechocinek do Nieszawy. ▪ Camino Polaco (gm. Lubicz, Wielka Nieszawka) – kujawsko-pomorska część szlaku św. Jakuba; na terenie powiatu toruńskiego szlak przechodzi przez miejscowości: Szembekowo w gminie Lubicz, dalej prowadzi przez Brzozówkę, Złotorię, Kaszczorek, Toruń, most drogowy na Wiśle, zamek królewski Dybów, błonia nadwiślańskie Małą Nieszawkę, Wielką Nieszawkę oraz Cierpice. ▪ Szlak Świętego Jakuba (gm. Wielka Nieszawka) – biegnie z Torunia spod kościoła św. Jakuba Apostoła, obok ruin zamku i drewnianego kościoła w Małej Nieszawce, przez Wielką Nieszawkę i Cierpice, aż do Trzemeszna. ▪ Szlak żółty (gm. Lubicz) – im. Franciszka Łęgowskiego relacji Toruń – Radomno to fragment międzynarodowego szlaku turystycznego E11, biegnie od Szembekowa do mostu na Drwęcy w Złotorii. ▪ Szlak niebieski (gmina Lubicz) – relacji Ciechocin – Chelmża, rozpoczyna się przy dworcu kolejowym w Chelmży a następnie biegnie wzdłuż jeziora Chelmżyńskiego, a potem meandrów rzeki Drwęcy. ▪ Ścieżka przyrodnicza „Eko-Drwęca” (gmina Lubicz) – rozpoczyna swój bieg przy ujściu Strugi Lubickiej do Drwęcy i prowadzi wzdłuż prawego brzegu rzeki, obok zespołu nieczynnych młynów z XIX w., służy na rzece i cegielni.
Rowerowy	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Szlak żółty (gm. Wielka Nieszawka) – biegnie z parkingu u zbiegu ul. Leśnej i drogi nr 10, obok pomnika i cmentarza jeńców wojennych, ujęcia wody, zjazdem doliną Wisły przez tory, obok cmentarza i szkoły w Małej Nieszawce do ruin zamku krzyżackiego.

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Szlak czerwony (gm. Wielka Nieszawka) – biegnie drogą z Gniewkowa, ścieżką dydaktyczną przez Nadleśnictwo Cierpiszewo, kościół i cmentarz w Cierpicach, obok budynku dawnego nadleśnictwa, pomników przyrody, hoteliku „Zakątek Leśny”, wydm, pomnika i cmentarza jeńców wojennych, wzdłuż drogi do Suchatówki. Szlak ten można „zamknąć” kontynuując go przy jeziorach w Suchatówce. ▪ Szlak niebieski (gm. Wielka Nieszawka) – biegnie od Torunia obok cmentarza, szkoły, ośrodka kultury i „Rancho” w Małej Nieszawce, przez przejazd przez wydmy leśne, obok szkoły, budynków kolejowych i stacji PKP w Cierpicach, do osiedla Kąkol i doliny Zielonki. ▪ Szlak zielony (gm. Wielka Nieszawka) – biegnie od Zamku Dybowskiego i Fortu X wzdłuż wału przeciwpowodziowego, obok ruin zamku i drewnianego kościoła w Małej Nieszawce oraz Urzędu Gminy, wiejskich domów, cmentarza 40enonicki i grodzisk w Wielkiej Nieszawce, przez wał przeciwpowodziowy i przepompownię wód w Dybowie, następnie przez przejazd na krawędź wysoczyzny, drogą na Rojewo obok wydmy leśnych, aż do szlaku czarnego. Planowane jest wydłużenie szlaku aż do Inowrocławia. ▪ Szlak czarny (gm. Wielka Nieszawka) – biegnie od stacji PKP w Cierpicach, obok leśniczówki Nieszawka, zajazdu Chałupa, domów wiejskich w Wielkiej Nieszawce, biwaku i XIX-wiecznej leśniczówki Dybowo, reliktyw młynów w dolinie rzeki Zielonka, wzdłuż ścieżki dydaktycznej, przez biwak, obok leśniczówki Zielona i grupy 600-letnich dębów, osady Jarki, przez wydmy leśne, obok dawnej leśniczówki Lesisko i drzew-pomników przyrody. Dalej wiedzie do Solca Kujawskiego, Bydgoszczy, doliną Wisły, do Tczewa i drugą stroną przez Grudziądz, Chełmno i Unisław wraca do Zamku Bierzgowskiego. ▪ Szlak czerwony (gm. Wielka Nieszawka) – biegnie z Torunia przez Rudak i Czerniewice, starą drogą we wsi Brzoza przy krawędzi skarpy doliny Wisły obok ośrodka agroturystyki, cmentarza ewangelickiego, drewnianych domów wiejskich, leśniczówki Karczemka, kościoła w Otłoczynie, przez Ciechocinek do Nieszawy. ▪ Szlak żółty (gm. Lubicz) – prowadzi z Torunia przez Papowo Toruńskie, Koniczynkę, Lipniczki, Turzno, Gronówko, Jezioro Kamionki i Gronowo do Młyńca. ▪ Szlak zielony (gm. Lubicz) – relacji Toruń – Lubicz – Jedwabno – Młyniec – Golub-Dobrzyń – Brodnica – Radomno. Trasa prowadzi przez rezerwat rzeki Drwęcy. ▪ Szlak z biegiem Drwęcy (gm. Lubicz) – biegnie z Torunia do Brodnicy wzdłuż brzegu Drwęcy. Szlak posiada walory przyrodniczo-krajobrazowe oraz historyczne. ▪ Droga rowerowa Złotoria – Grabowiec – Silno – Osiek (gm. Lubicz, Obrowo) – biegnie wśród lasów, wzdłuż drogi wojewódzkiej przez atrakcyjne turystycznie miejscowości, np. Złotorię, Grabowiec, Silno do jeziora Dzikowskiego. ▪ Szlak Ziemia Pałaców (gm. Lubicz) – prowadzący przez miejscowości, w których znajdują się dwory i pałace: Grębocin, Brzezinko, Gronowo, Gronówko. ▪ Szlak Dolna Drwęca (gm. Lubicz) – biegnie z Lubicza wzdłuż rzeki Drwęcy do Kopanina. ▪ Wiślana Trasa Rowerowy (gm. Lubicz, Obrowo, Wielka Nieszawka) – to ogólnopolski projekt, w którym udział bierze 8 województw. Trasa biegnie wzdłuż Wisły od miejscowości Łęk-Osiek w gminie Obrowo przez Osiek nad Wisłą do Złotorii, a na lewym brzegu Wisły od sołectwa Brzoza przez Małą Nieszawkę i Wielką Nieszawkę.
Wodny	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Szlak Drwęcy (gm. Lubicz) – prowadzący z Ostródy aż do ujścia Drwęcy do Wisły. Atrakcyjny i łatwy szlak kajakowy. Jego niewątpliwą atrakcją są mijane po drodze zabytki, np. ruiny zamku w Złotorii. Drwęca stanowi część szlaku „Pętli Toruńskiej”, ma połączenie z Pojezierzem Brodnickim i jeziorem Jeziorak. ▪ Szlak na rzece Wiśle (gm. Lubicz, Obrowo, Wielka Nieszawka) – szlak żeglowny, prowadzi od miejscowości Łęk-Osiek przez Złotorię, gdzie na prawym brzegu Wisły u ujścia Drwęcy zachowały się ruiny zamku, Toruń i Małą Nieszawkę.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.wirtualneszlaki.pl i www.powiattorunski.pl

Infrastruktura obsługi ruchu turystycznego

Tym co przyciąga turystów są nie tylko walory przyrodnicze, ale również odpowiednio zorganizowana i rozbudowana **infrastruktura związana z obsługą ruchu turystycznego**. W chwili obecnej największymi atrakcjami jeśli chodzi o bazę turystyczną są:

- kompleks hotelowo-rekreacyjny OLENDER w Małej Nieszawce
- Ołęderski Park Etnograficzny w Wielkiej Nieszawce
- Muzeum Piśmiennictwa i Drukarstwa w Grębocinie
- Osiecka Izba Regionalna wraz z muzeum
- liczne hotele, motele i pensjonaty oraz restauracje, których na obszarze łącznie jest ponad 25
- kilka przystani rzecznych dla kajakarzy na rzece Drwęcy
- niezła baza rekreacyjna nad jeziorami w Osieku, Dzikowie oraz w Józefowie
- Bazę noclegową tworzy 14 obiektów, z czego największy i najważniejszy – Olender dysponuje 67 miejscami noclegowymi. Warte wspomnienia są gospodarstwa agroturystyczne z ofertą jeździecką zlokalizowane w Grabowcu w gm. Lubicz. Ponadto na terenie dostępne są dla turystów pola namiotowe.
- bazę gastronomiczną tworzy obecnie 20 obiektów, do największych należą np. restauracje i zajazdy w Małej Nieszawce, Sącicznie, Lubiczu Dolnym, Krobi, Obrowie, Głogowie, Brzozówce, Grębocinie,
- doskonała baza sportowo – rekreacyjna, obejmująca np. 10 kompleksów boisk typu Orlik, 9 hal i sal sportowych, ponad 40 siłowni zewnętrznych, ponad 40 ogólnodostępnych placów zabaw np.
- ogólnodostępne parki wiejskie, bardzo dobrze wyposażone w infrastrukturę rekreacyjno-wypoczynkową i zadbane – w Złotorii,
- bardzo dobra dostępność komunikacyjna obszaru – łatwo tu dojechać z Torunia, ale i z całej Polski (3 węzły autostradowe, drogi krajowe, bardzo dobra komunikacja publiczna na terenie gmin)
- ciekawe walory kulinarne oferowane poprzez sprzedaż produktów rolnych w formie przetworzonej prosto od rolników lub poprzez niewielkie lokalne firmy rodzinne specjalizujące się w wyszukanych, lokalnych kulinariach (np. Specjały spod strzechy z Lubicza Dolnego).
- oferta agroturystyczna – skromna, ale za to stosunkowo ciekawa (np. ośrodki w Józefowie w gm Lubicz, czy w Wielkiej Nieszawce)

W trakcie konsultacji społecznych wskazywano jednak na fakt, iż infrastruktura turystyczno-rekreacyjna wciąż **nie do końca efektywnie pozwala na wykorzystanie endogennego potencjału**. Wciąż słabo wykorzystane jest potencjał Wisły oraz Drwęcy, a także kompleksów leśnych.

Według danych pozyskanych z konsultacji społecznych należy zauważyć dość ciekawą prawidłowość. Otóż osoby deklarujące się jako konsumenci żywności widzą potrzebę zwiększania oferty sprzedaży produktów prosto od rolników. Z kolei sami rolnicy nie zgłosili ani jednej inicjatywy w tym zakresie – ani w fiszkach, ani w trakcie konsultacji społecznych, czy w ankietach konsultacyjnych. Można więc stwierdzić, że popyt na tworzenie łańcuchów żywnościowych raczej jest, ale podaż i gotowość podaży poprzez inicjatywy gospodarcze rolników jest praktycznie nieobecna.

Trzeba jednak zauważyć, że na obszarze LSR wciąż aktualnym jest **problem bardzo słabej tożsamości kulinarnej obszaru**, która czeka jeszcze na swoje odkrycie. Realizacja LSR powinna więc w pierwszej kolejności zakładać na najbliższe lata wsparcie inicjatyw społecznych (głównie KGW!) nakierowanych na odkrywanie tradycji kulinarnych oraz ich promocję. Dopiero w kolejnych latach może to spowodować zainteresowanie rolników potraktowaniem rosnącego, świadomego popytu na produkty lokalne “prosto od rolnika” jako alternatywy do dywersyfikacji źródeł swoich dochodów. Warto wreszcie wspomnieć o potrzebie tworzenia przez samorządy gminne odpowiednich miejsc do sprzedaży tego typu produktów – mowa tu przede wszystkim o targowisku / targowiskach. Z perspektywy analizy obszaru idealnym wydaje się tu (dla całego obszaru) Lubicz Górny, jako miejscowość położona w centrum “Podgrodzia”, z największą liczbą mieszkańców na całym obszarze LSR. Z tej też miejscowości w ankietach było najwięcej osób wskazujących na potrzebę pojawienia się takiego miejsca. Dodatkowo w Lubiczu Górnym od kilku lat sporadycznie pojawiają się inicjatywy samorządu zachęcające do sprzedaży produktów od rolnika w centrum tej wsi.

Na bazie konsultacji uznano, że do podstawowych endogennych walorów przyrodniczych i historycznych w oparciu o które można z powodzeniem rozwijać aktywność turystyczną należą:

- rzeka Wisła i Drwęca oraz jeziora w Józefowie, Osieku i Dzikowie
- kompleksy leśne
- dziedzictwo renesansowe w postaci zabytkowych obiektów sakralnych w stylu gotyckim
- dziedzictwo olęderskie i 42enonickie
- dziedzictwo młyńskie i drukarskie
- dziedzictwo pogranicza zaborów

Fot.5. Centrum Sportu i Rekreacji „Olender”

Źródło: *UG Wielka Nieszawka*

Fot. 6. Zabytkowy, unikalny kościół p.w. Ignacego Loyoli w Młyńcu Drugim

Źródło: www.lubisz.pl

Fot. 7. Zabytkowy kościół rzymsko-katolicki w Małej Nieszawce

Źródło: *UG Wielka Nieszawka*

Fot. 8. Dwór w Obrowie. Obecnie siedziba Urzędu Gminy.

Źródło: www.gok.obrowo.pl

Fot. 9 Muzeum Piśmiennictwa i Drukarstwa w Grębczinie, mieszczące się w zabytkowym kościółku.

Źródło: *Muzeum Piśmiennictwa i Drukarstwa w Grębczinie*

Turystyka i kultura powinna być wspierana i rozwijana, to marka rozpoznawalna w kraju i za granicą. Rozwój usług turystycznych i okoloturystycznych wpłynie na zatrzymanie na obszarze LSR przybywających tu turystów. Konsultacje przeprowadzone w ramach LSR wskazują na potrzebę kontynuowania dotychczasowego podejścia związanego z ukierunkowaniem wsparcia przez LGD na rozwój turystyki. Potwierdzają to wyniki konsultacji społecznych, gdzie mieszkańcy wskazują jako jeden z głównych kierunków rozwoju regionu właśnie turystykę, wymieniając np. walory naturalne oraz kulturowe jako dwa z trzech najważniejszych wyróżników w oparciu o które powinien odbywać się rozwój regionu (69%! wskazało tego typu odpowiedzi w ankietach). Potwierdzają to wyniki bezpośrednich spotkań z mieszkańcami, którzy wprost wyrażają przekonanie, iż turystykę stanowi zdecydowanie jeden z najważniejszych czynników wokół których powinien następować rozwój regionu.

W tym kontekście niezmiernie ważna jest podkreślana przez mieszkańców – ale wynikająca także z monitoringu wdrażania LSR w latach 2014-2020 – potrzeba przede wszystkim wsparcia istniejących podmiotów turystycznych w zakresie poprawy jakości świadczonych usług. Jak i jest podejmowanie nowych działalności w branży usług turystycznych i okoloturystycznych. Potwierdza to doświadczenie z okresu programowania 2014-2020. Jednak nadal odczuwalny jest deficyt tego rodzaju usług na obszarze LSR

Potencjał społeczny

Infrastruktura edukacyjna i oświatowa

Wychowanie przedszkolne

Jak wskazują dane pozyskane z Rejestru Szkół i Placówek Oświatowych³ wychowanie przedszkolne na terenie LGD realizowane jest w 26 placówkach obejmujących 14 przedszkoli, 1 punkt wychowania przedszkolnego oraz oddziały przedszkolne w 11 szkołach podstawowych⁴. Większość z nich to placówki publiczne (15 placówek).

Według danych GUS w 2020 r. łącznie na terenie LGD z wychowania przedszkolnego korzystało 457 dzieci w wieku 6 lat, które objęte są obowiązkowym rocznym przygotowaniem przedszkolnym oraz 1 178 dzieci w wieku 3-5 lat. W okresie 2016-2020 odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym kształtował się na niższym poziomie niż przeciętnie w regionie i w 2020 r. wynosił 75,6% (w województwie 80,1%; 14. Pozycja wśród wszystkich LGD). Od 2016 r. wartość analizowanego wskaźnika wzrosła o 5,2 pkt. Proc. (co oznacza, że wzrost ten był słabszy niż przeciętnie w regionie, gdzie wynosił 7,3 pkt. Proc.).

Wyniki badań ankietowych wskazują, że na terenie 3 gmin (Lubicz, Obrowo i Wielka Nieszawka) istnieją potrzeby dotyczące realizacji nowych obiektów oraz zwiększenia liczby miejsc w istniejących placówkach wychowania przedszkolnego.

Szkoły podstawowe

Jak wskazują dane pozyskane z Rejestru Szkół i Placówek Oświatowych⁵ na terenie LGD funkcjonuje 13 szkół podstawowych – wszystkie o charakterze publicznym. Nie funkcjonują tu szkoły specjalne (edukacja tego rodzaju realizowana jest w sąsiadującym ze Stowarzyszeniem Toruniu). W gminach Obrowo i Lubicz działa odpowiednio 6 i 5 placówek, w gminie Wielka Nieszawka jedynie 2.

Według danych GUS w 2020 r. łącznie w szkołach podstawowych dla dzieci i młodzieży funkcjonujących na terenie LGD uczyło się 4 088 uczniów.

Szkoły ponadpodstawowe

Jak wskazują dane pozyskane z Rejestru Szkół i Placówek Oświatowych⁶ na terenie LGD jest 5 szkół ponadpodstawowych dla młodzieży obejmujących licea ogólnokształcące (2 szkoły), technika (1 szkoła) oraz szkoły branżowe I i II stopnia (po 1 szkole). Zlokalizowane są w miejscowościach wiejskich Gronowo (gmina Lubicz) i Dobrzejewice (gmina Obrowo). Wszystkie mają charakter publiczny.

---

³ Rejestr Szkół i Placówek Oświatowych <https://rspo.gov.pl>, dostęp z dnia 23.03.2022 r.

⁴ W przypadku oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych pamiętać należy, że w Rejestrze Szkół i Placówek Oświatowych nie ma informacji wskazujących czy oddział przedszkolny obejmuje jedynie grupy dzieci w wieku 6 lat (tzw. „zerówkę”) czy także grupy dla dzieci w wieku 3-5 lat.

⁵ Rejestr Szkół i Placówek Oświatowych <https://rspo.gov.pl>, dostęp z dnia 23.03.2022 r.

⁶ Rejestr Szkół i Placówek Oświatowych <https://rspo.gov.pl>, dostęp z dnia 23.03.2022 r.

Łącznie w 4 szkołach ponadpodstawowych działających na terenie LGD (brak danych w Rejestrze dla szkoły branżowej II stopnia) uczy się 548 uczniów. Największą grupę, podobnie jak w przypadku całego regionu, stanowią uczniowie techników – ich odsetek wynosi ponad 68%. Należy jednak pamiętać, iż realizacja tego poziomu kształcenia stanowi zadanie własne powiatu. Wskazane szkoły ponadpodstawowe kształcą zatem uczniów z całego powiatu toruńskiego – nie tylko z 3 gmin objętych działaniem LGD.

Organizacje społeczne

Według informacji z rejestrów prowadzonych w Starostwie Powiatowym w Toruniu, KRS, Krajowego Rejestru Kół Gospodyń Wiejskich oraz Urzędów Gmin w 2020 r. funkcjonowało **136 organizacji pozarządowych**, fundacji, klubów sportowych, OSP, KGW. Były w tym:

- 51 stowarzyszeń zwykłych oraz stowarzyszeń zarejestrowanych w Starostwie Powiatowym w Toruniu (z wyłączeniem OSP i KGW)
- 17 fundacji
- 16 OSP
- 31 KGW
- 24 kluby sportowe, w tym UKS

Ochotnicze Straże Pożarne

Na obszarze objętym LSR działa w chwili obecnej **16 jednostek Ochotniczych Straży Pożarnych**.

W gminie Lubicz działa **9 jednostek** OSP. Są one zlokalizowane w następujących miejscowościach: Brzezinko, Gręboćcin, Gronowo, Lubicz Dolny, Mierzynek, Młyniec Pierwszy, Rogowo, Rogówko, Złotoria. Wszystkie OSP posiadają status stowarzyszeń.

W gminie Obrowo działa **7 jednostek** OSP. Działają w następujących miejscowościach: Dobrzejewice, Łążynek, Kawęczyn, Osiek n. Wisłą, Szembekowo, Zawaly, Zębowo.

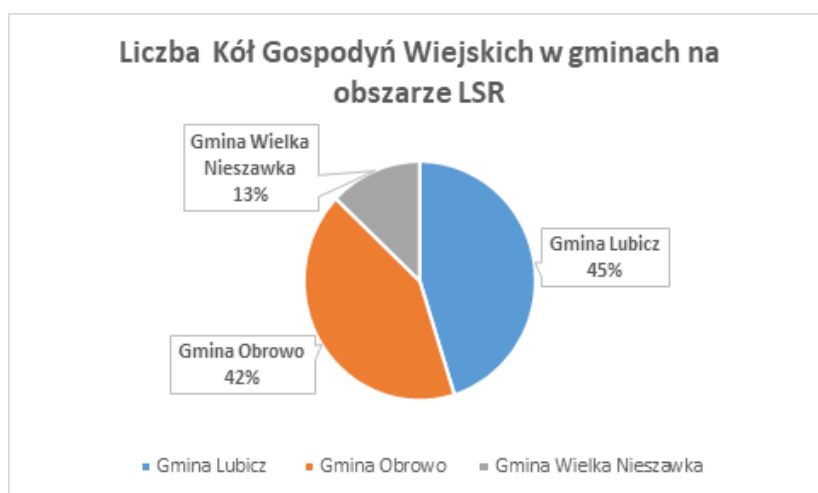
W gminie Wielka Nieszawka nie ma żadnych jednostek OSP.

Koła Gospodyń Wiejskich

Na obszarze objętym LSR funkcjonuje w chwili obecnej aż 31 Kół Gospodyń Wiejskich:

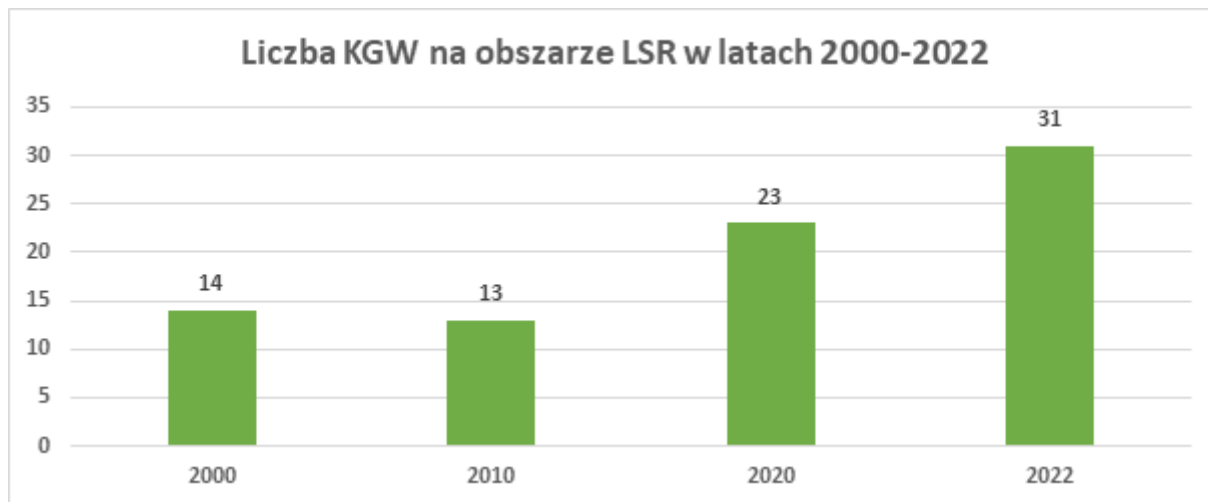
- Gmina Lubicz- 14 KGW
- Gmina Obrowo- 13 KGW
- Gmina Wielka Nieszawka- 4 KGW

Wykres nr 20. Koła Gospodyń Wiejskich w poszczególnych gminach obszaru LSR w 2020 r.

Koniecznym należy zauważyć bardzo dynamiczny wzrost liczby KGW na obszarze LSR. Wykres 12 pokazuje, że w okresie od 2000 do 2022 roku wartość ta wzrosła z 14 KGW do 31 KGW, a więc podwoiła się z okładem. To ważna informacja dla LGD, gdyż to KGW stanowią w chwili obecnej jeden z najważniejszych potencjałów społecznych na obszarze wdrażania LSR, dodatkowo z tendencją wzrostową. To więc np. do nich głównie należy kierować działania społeczne przewidziane w LSR, w tym te nakierowane na promocję równouprawnienia kobiet.

Wykres nr 21. Liczba KGW na obszarze LSR w latach 2000-2022

Źródło: Opracowanie własne

Ważne organizacje szerzące lokalną kulturę

Statutowo najważniejszą rolę w propagowaniu, promowaniu i integrowaniu aktywności kulturalnej, artystycznej i szeroko pojętej działalności społecznej prowadzą **gminne ośrodki kultury**. Na obszarze objętym LSR działają dwa gminne ośrodki kultury:

- Gminny Ośrodek Kultury w Obrowie
- Gminne Ośrodek Kultury i Sportu (GOKiS) w Małej Nieszawce
- W gminie Lubicz nie powołano do tej pory jednostki tego typu.

Istotną rolę kulturotwórczą, aktywizacyjną oraz wspierającą działania oddolne prowadzą bardzo energicznie funkcjonujące **biblioteki publiczne**. Są to:

- Biblioteka Publiczna w Lubiczu z główną siedzibą w Lubiczu Dolnym oraz filiami w Złotorii, Grębocinie, Lubiczu Górnym, Gronowie oraz punktem bibliotecznym w Krobi
- Biblioteka Publiczna w Obrowie z siedzibą główną w Dobrzejewicach oraz filiami w Obrowie, Łązynie II oraz Osieku nad Wisłą
- Gminna Biblioteka Publiczna w Małej Nieszawce

Na obszarze LSR działa również cały szereg wyróżniających się organizacji społecznych, których przedmiotem działania jest aktywność kulturalna i artystyczna. Wspomnijmy tylko niektóre z nich:

- Zespół wokalny-muzyczny „Kawęczynianki”, założony przy Kole Gospodyń Wiejskich w Kawęczynie, promuje folklor tradycyjny
- Osiecka Kapela Ludowa im. Kamińskich – kapela powstała na początku XX wieku, kultywuje lokalne tradycje muzyczne
- Zespół Wokalno-Instrumentalny, który składa się z uczniów szkół podstawowych i gimnazjalnych, zespół jest autorem hymnu Gminy Obrowo

- Orkiestra Dęta Gminy Obrowo – uświetnia uroczystości religijne i kulturalne, a także bierze udział w przeglądach orkiestr dętych
- Teatr Ludowy im. Julii Procherowej – działa od ponad 40 lat w Skrzypkowie, zdobył wiele nagród i wyróżnień, zarówno w skali regionu, jak i kraju
- Teatr amatorski „Humoreska” Mała Nieszawka
- Teatr „Janek Wędrowniczek”
- Chór „Leśna Kraina” Wielka Nieszawka
- Zespół wokalny „Wspomnienie”
- Chór Seniora Złota Jesień z Grębocina
- Chór Seniora Pokolenia z Lubicza Dolnego
- Chór i kapela “Lubiczanie” z Lubicza Górnego
- Chór seniora “Arka” z Lubicza Górnego

Kluby i organizacje sportowe

Sport jest ważnym elementem aktywności społecznej na obszarze LSR. Na obszarze LSR działają w chwili obecnej aż 24 kluby sportowe, w tym Uczniowskie Kluby Sportowe (UKS)

1. Klub Sportowy „Kamus Maraton”
2. Klub Sportowy „Orzeł”
3. Klub Sportowy „Tygrysy”
4. Uczniowski Klub Sportowy „A&W Team Obrowo”
5. Uczniowski Klub Sportowy „Feniks Obrowo”
6. Uczniowski Klub Sportowy „Copernicus” Toruń Sekcja Obrowo
7. Stowarzyszenie Unikat Futsal Club Osiek
8. UKS „Drwęca Novar” – Lubicz Górny
9. UKS Młode Lwy – Krobia
10. UKS „Żak” – Szkoła Podstawowa Gronowo
11. KS Baribal Kickboxing Team – Brzeźno
12. KS „Flisak” Złotoria
13. Klub Sportowy – Krobi
14. KS Orlik – Lubicz
15. KS Perun – Krobia
16. KS „Saturn” – Młyniec Drugi
17. KS Senshi Klub Karate Kyokushin – Lubicz
18. Lubicki Klub Sportowy „Sokół”
19. KS Street Bar Team – Grębocin
20. Ludowy Zespół Sportowy Stal – Gronowo
21. Ludowy Klub Sportowy MIKASA – Lubicz
22. Klub Jeździecki „Skok Agrofood” – Grabowiec
23. Klub Sportowy Olender
24. Uczniowski Klub Sportowy „Iskra” Mała Nieszawka

Aktywność KGW oraz OSP od ponad 10 lat systematycznie rośnie, co szczególnie da się zilustrować wzrostem liczby KGW, szczególnie w środowiskach, gdzie organizacje te do tej pory nie funkcjonowały (np. w gminie Wielka Nieszawka). W latach przed pandemią COVID-19 **aktywność** organizacji społecznych na obszarze była **bardzo wysoka**. Tylko w przedpandemicznym 2019 roku na terenie trzech gmin leżących na obszarze wdrażania LSR zorganizowano ponad 220 różnorodnych imprez kulturalnych: festynów, zawodów, rajdów, spotkań okolicznościowych etc. W okresie pandemii z oczywistych względów liczba ta drastycznie spadła, aczkolwiek trzeba koniecznie podkreślić, że NGO’sy z “Podgrodzia...” bardzo energicznie zaangażowały się w przeróżne

akcje pomocowe – od szycia maseczek i ich dystrybucji wśród mieszkańców (np. Fundacja TRYBIK), po dowożenie niepełnosprawnym i seniorom zakupów (OSP). W okresie po pandemii dynamika aktywności NGO znów radykalnie wzrosła. Wg danych pozyskanych ze stron i portali urzędów gmin w 2022 roku zorganizowano prawie 200 wydarzeń.

Warto zauważyć wysoką aktywność społeczną i kulturalną **parafii** z obszaru wdrażania LSR. Przykładowo parafia w Złotorii zorganizowała kilka dużych wydarzeń kulturalnych i społecznych, np. promujących historię obszaru, wydała również monografię historyczną. Bardzo aktywne społecznie są inne parafie, np. parafia w Osieku nad Wisłą, parafia w Grębocinie, parafia w Lubiczu Górnym (koncert dla Ukrainy) np.

Przedsiębiorczość

Obszar LSR cechuje bardzo wysoki poziom przedsiębiorczości. Z pewnością wpływ na to ma bliskość dużego miasta, Torunia, jak i siła ekonomiczna stosunkowo zamożnych przedmieść. Rosną liczba mieszkańców przyczynia się do wzrostu popytu na usługi, handel oraz na pracę jako taką. Stąd silnie rozwinięte są tu usługi, w szczególności te dotyczące obsługi ludności. Bardzo mocna jest branża budowlana. Ogromne znaczenie dla rozwoju przedsiębiorczości ma również bardzo dobre położenie obszaru LSR względem najważniejszych szlaków komunikacyjnych w kraju: autostrady A1 wraz z węzłami w Lubiczu i Turznie, DK10 oraz DK15 i DK80. Obszar jest również dobrze skomunikowany z węzłami kolejowymi. Bardzo prędko rozwija się tu również sektor przedsiębiorstw oferujących usługi w zakresie tzw. zielonych technologii – sprzedaży i montażu OZE oraz ich serwisu, termomodernizacji budynków np.

Na obszarze Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Podgrodzie Toruńskie” w 2020 r. funkcjonowało 5 210 podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON (stanowiło to 2,5% wszystkich podmiotów działających w województwie kujawsko-pomorskim). W przeliczeniu na 1 tys. Mieszkańców dawało to wysoką wartość 118,5 podmiotów (4. Pozycja wśród wszystkich 27 LGD). Wartość ta stanowiła 116,5% wartości wskaźnika dla całego regionu i 97,2% wartości dla kraju. Liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w 2020 r. wynosiła 4 294. W przeliczeniu na 100 osób w wieku produkcyjnym zamieszkujących ten teren wartość wynosząca 15,6 pozycjonowała obszar na bardzo wysokim – 3. Miejscu w województwie. Wartość ta była wyższa zarówno od średniej wojewódzkiej (12,5), jak i od średniej krajowej (14,6). Wskaźnik ten cechował się przeciętną zmianą wartości – w okresie 2016-2020 nastąpił jego wzrost o 16,4% (dla porównania w województwie wzrost o 15,1%, a w kraju o 17,0%).

Na obszarze Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Podgrodzie Toruńskie” w 2020 roku liczba nowo zarejestrowanych podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON wynosiła 471 (stanowiło to 3,0% wszystkich nowo zarejestrowanych podmiotów w województwie kujawsko-pomorskim), przy czym 391 z nich (83,0% ogółu) to osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. W przeliczeniu na 1 tys. Mieszkańców obszaru dawało to wartość 10,7 nowych podmiotów (najwyższy wskaźnik wśród LGD w regionie), a wskaźnik ten był także wyraźnie wyższy zarówno od średniego wskaźnika dla województwa (7,6) jak i dla kraju (8,6). W okresie od 2016 do 2020 roku nastąpił niewielki wzrost wartości wskaźnika – o 6,2%, przy czym w przeciwieństwie do większości pozostałych obszarów LGD w regionie, na obszarze Stowarzyszenia nie obserwuje się natężenia negatywnych zmian w wyniku pandemii COVID-19.

Na terenie Stowarzyszenia w latach 2016-2019 odnotowano generalnie spadek liczby wyrejestrowywanych podmiotów gospodarczych z systemu REGON w przeliczeniu na 1 tys. Mieszkańców. W 2020 roku, podobnie jak na obszarach wszystkich LGD w regionie i podobnie jak przeciętnie w kraju, zauważa się większy spadek liczby wyrejestrowywanych podmiotów, co związane było w pewnym stopniu z ograniczaniem wykonywania czynności administracyjnych w początkowym okresie pandemii COVID-19.

Istnieje więc tu potencjał do rozwoju gospodarczego, oparty o zasadę „śnieżnej kuli”, gdy wzrost liczby przedsiębiorstw generuje wzrost podmiotów gospodarczych jako skutek podwykonawstwa, czy współpracy. Istnieje tu również silny klimat pro-przedsiębiorczy, czego świadectwem jest chociażby doświadczenie biura LGD w zakresie

świadczonych usług doradczych dla przedsiębiorców oraz poziom ich zainteresowania naborami wniosków zarówno na podejmowanie działalności gospodarczej, jak i rozwój już istniejących przedsiębiorstw.

Poza zasadniczo najsilniej rozwiniętymi branżami (handel hurtowy i detaliczny, budownictwa), obszar LGD charakteryzuje się szczególnie dużym zaangażowaniem podmiotów w ramach kilkunastu działów. Wyróżniają się one przede wszystkim bardzo dużym udziałem w strukturze podmiotów gospodarczych spośród wszystkich LGD w województwie. W tym aspekcie szczególną uwagę zwraca spory odsetek firm prowadzących produkcję przemysłową oraz branże specjalistyczne w sektorze usług – co jest typowe dla obszarów podmiejskich dużych miast, gdzie występuje zapotrzebowanie na specjalistyczne usługi wyższego rzędu. Mowa tu np. o usługach transportowych, logistycznych, związanych z wyposażeniem wnętrz, obsługą przemysłu, czy wreszcie usługami gastronomicznymi, hotelarskimi, rekreacyjnymi i turystycznymi.

Analiza potencjału – wyniki konsultacji społecznych

Wśród wskazań walorów obszaru, jawnych i ukrytych, na plan pierwszy wysunięto następujące elementy:

A. Potencjał społeczny

- **znaczący udział w populacji ludzi młodych.** Należy on do najwyższych w regionie, jest najbardziej korzystny spośród wszystkich LGD. Młodych tu nie ubywa, jak prawie wszędzie na polskiej wsi, a wręcz rokrocznie przybywa, co ma oczywiście związek z dodatnim saldem migracji na ten obszar w ogóle. Co ważne – młodzież deklaruje wolę działań na rzecz społeczności, brakuje jej jednak ram instytucjonalnych oraz odpowiedniej infrastruktury, o czym dalej w podrozdziale dotyczącym potrzeb,
- **duża liczba organizacji społecznych** działających na obszarze LSR, w tym – bardzo duża liczba OSP z długimi tradycjami, szybko rosnąca liczba KGW, spora liczba organizacji społecznych tzw. nowego typu, angażujących mieszkańców w działania na rzecz społeczności lokalnych, liczne i prężnie działające organizacje sportowe,
- rosnąca liczba ośrodków szerzących kulturę, co może stanowić ciekawy początek procesów promocji kultury wyższej
- cechą charakterystyczną obszaru jest powszechnie zgłaszany przez przedstawicieli NGO **niedostatek środków** na rozwijanie działalności oraz **niedostatek miejsc do prowadzenia działań aktywizacyjnych.** Przede wszystkim mowa tu o świetlicach wiejskich oraz niedostatkach w ich wyposażeniu, a także brakach ośrodków kultury (gm. Lubicz).
- zgłaszano również problemy z dostępem do już istniejących ośrodków typu świetlice wiejskie. Tu z kolei wskazywano na niechęć gminy do udostępniania tychże ośrodków, albo też lokalną konkurencję o dostęp do świetlic.
- rosnący potencjał **organizacji kobiecych**

B. Potencjał turystyczny obszaru

- **piękna przyroda**, krajobraz, środowisko naturalne, atrakcyjne położenie względem obszarów chronionych
- **kompleksy leśne** o sporej powierzchni, z ogromnym potencjałem
- **bogate dziedzictwo historyczne**, liczne atrakcje turystyczne
- bardzo dobra infrastruktura związana ze sportem i rekreacją
- **pielęgnowane tradycje** i chronione dziedzictwo poprzez obecne tu np. organizacje społeczne, których aktywność dedykowana jest kultywowaniu historii
- ciekawe **ośrodki związane z kulturą, rekreacją i wypoczynkiem, reprezentujące wysoki poziom oferty** (Olender, Muzeum Piśmiennictwa z Grębocina)
- gęsta sieć szlaków turystycznych oraz dróg rowerowych

C. Potencjał gospodarczy

- **duża liczba** już działających **podmiotów gospodarczych**, aczkolwiek doświadczenie LGD z ogłaszanych w poprzedniej LSR naborów dla przedsiębiorców każe przypuszczać, że liczba ta jest niewystarczająca. W każdym

z naborów wniosków liczba chętnych do zakładania nowych firm była zawsze dużo wyższa, niż możliwości finansowe LSR na to pozwalały.

- możliwości rozwoju gospodarczego oparte o **potencjał rosnącej liczby ludności** przedmieść Torunia oraz w oparciu o potencjał miasta Torunia
- **wysoki poziom zamożności** osób przenoszących się na obszar LSR, co ma przełożenie na popyt rynkowy
- niezłe rozwinięta infrastruktura komunalna (drogi, gaz, internet, kanalizacja, wodociągi np.)

Wykres nr 22. Największe atuty obszaru wg respondentów

Źródło: wyniki ankiet konsultacyjnych, N=220, opracowanie własne

Problemy

Wśród rozlicznych problemów trapiących obszar LSR wyróżniono kilkanaście najczęściej zgłaszanych oraz wspólnych dla całego obszaru:

- Braki infrastrukturalne
  - brak infrastruktury mogącej rozwijać aktywność społeczną, kulturalną i sportową. Tu wskazywano na konkretne miejscowości pozbawione świetlic wiejskich oraz obiektów sportowych. Wskazywano również na potrzeby tworzenia gminnych ośrodków kultury (Lubicz), a także centrów promocji kultury.
  - brak atrakcyjnych miejsc do spędzania czasu wolnego przez dzieci i młodzież
- Niewłaściwe lub niewystarczające wykorzystanie istniejącej infrastruktury
  - problem “martwych świetlic” – czyli świetlic ze słabym wykorzystaniem ich potencjału
  - braki wyposażenia lokalnych ośrodków typu świetlice, ośrodki kultury
  - niedostosowanie niektórych obiektów kultury oraz ośrodków integracji lokalnej do potrzeb osób niepełnosprawnych
- Niezadowolające i/lub nieefektywne wykorzystanie potencjału przyrodniczego i historycznego obszaru
  - zbyt wąta oferta usług turystycznych i okolicy turystycznych
  - brak szacunku dla własnej historii przejawiający się brakiem dbałości o miejsca ważne historycznie np. zaniedbane cmentarze ewangelickie,
  - niewykorzystany potencjał rzek Wisły i Drwęcy
  - słabo wykorzystany potencjał ścieżek turystycznych i rowerowych – brak oznakowania, brak tablic informujących o zabytkach, brak np. aplikacji mobilnej dla turystów odwiedzających obszar
- Słabo rozwinięta przedsiębiorczość nakierowana na rozwój turystyki i usługi okolicy turystyczne

- pomimo zauważalnego wzrostu popytu na usługi turystyczne, rekreacyjne, sportowe np. Oferta lokalnych firm jest dość wąta
  - brak powiązania działań samorządów, organizacji społecznych i przedsiębiorców w celu ożywienia usług turystycznych i rekreacyjnych
- E. Niski poziom zaangażowania młodzieży
- mimo bardzo licznej populacji młodzieży obserwuje się zjawiska przenoszenia aktywności tej grupy do pobliskiego Torunia
  - rosnąca bierność i apatia społeczna wśród młodzieży
  - brak ram działania dla młodzieży – nieliczne organizacje i kluby, nieatrakcyjna oferta dla młodzieży istniejących ośrodków i instytucji lokalnych
- F. Niewystarczająca oferta dla seniorów
- silnej potrzebie integrowania się seniorów towarzyszą od lat te same działania
  - formy integracji stają się coraz bardziej powtarzalne i nużące
  - potrzeba oferty innowacyjnych działań na rzecz seniorów
  - potrzeba działań sieciujących organizacje senioralne
- G. Potrzeba upodmiotowienia kobiet
- problemem jest wciąż obecne stereotypowe postrzeganie roli kobiet wiejskich
  - w opozycji do niego na obszarze LSR zauważalne są tendencje w kierunku integrowania się kobiet w dedykowane organizacje oraz inicjatywy na rzecz promocji praw kobiet

Wykres nr 23. Najważniejsze problemy obszaru wg respondentów

Źródło: wyniki ankiet konsultacyjnych, N=220, opracowanie własne

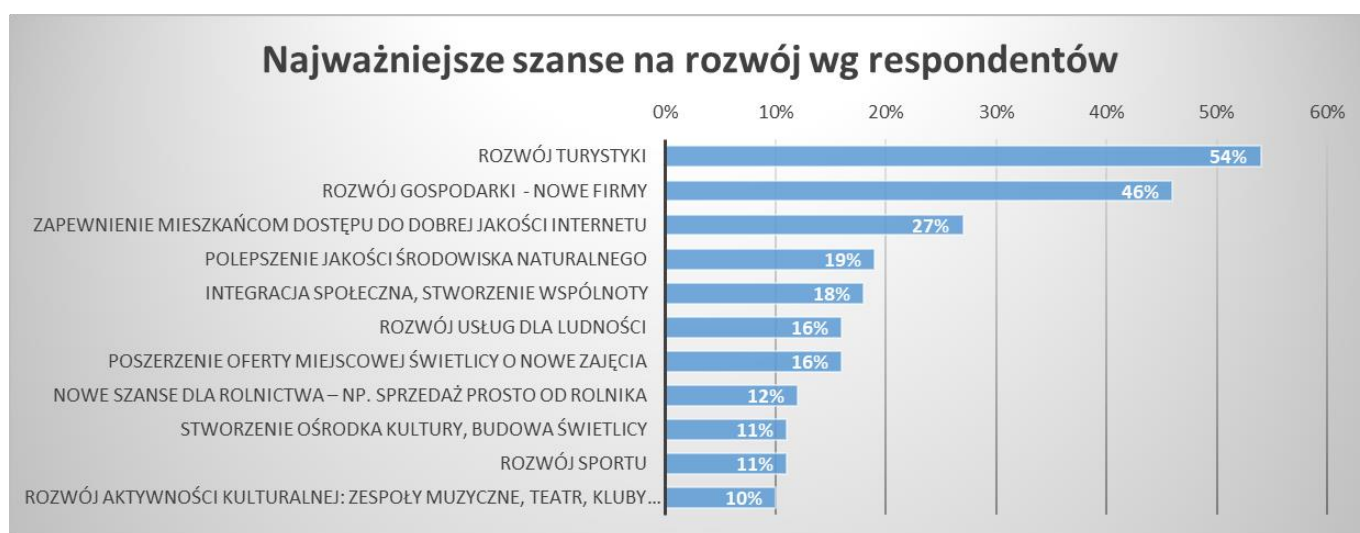
IV.2. Potrzeby obszaru

Wśród zgłaszanych potrzeb działań infrastrukturalnych oraz społecznych i gospodarczych, powiązanych zarówno z potencjałem, jak i z problemami do rozwiązania na plan pierwszy wysuwano:

- A. Budowa i rozbudowa infrastruktury służącej aktywizacji i integracji społecznej:
- budowa i rozbudowa istniejących świetlic wiejskich, np. świetlicy w Grabowcu (gm. Lubicz), czy Cierpicach
  - zakup wyposażenia do świetlic i ośrodków kultury
  - budowa atrakcji dla dzieci i młodzieży np. pumtracki
  - dobudowanie kolejnych elementów infrastruktury, np. dobudowanie amfiteatru przy świetlicy w Młyńcu II, rozbudowa placów zabaw o nowe elementy

- B. Potrzeby związane z wykorzystaniem potencjału endogennego obszaru:
- budowa infrastruktury pozwalającej na wykorzystanie walorów przyrodniczych obszaru, w szczególności potencjału rzek Wisły i Drwęcy, a także kompleksów leśnych. Wśród zgłaszanych propozycji były np. budowa przystani rzecznych i nad jeziorami, budowa miejsc wypoczynku w kompleksach leśnych, poprawa dostępności atrakcji turystycznych poprzez budowę ścieżek rowerowych, tras edukacyjnych, ścieżek edukacyjnych, miejsc prezentacji walorów przyrodniczych, eko-szkoł np.
  - rozbudowa istniejącej infrastruktury rekreacyjnej i turystycznej –
  - wsparcie na rzecz ochrony zabytków – przywracania im świetności, konserwacji zabytków, odpowiedniego zabezpieczenia, eksponowania walorów zabytków, budowy infrastruktury ułatwiającej dostęp do zabytków oraz zagospodarowanie terenu wokół zabytków np.
  - stworzenie aplikacji mobilnej dla turystów odwiedzających obszar
  - organizacja cyklicznych imprez promujących dziedzictwo historyczne i zasoby przyrodnicze
  - wsparcie dla tworzenia lokalnych izb pamięci, muzeów np. Np. muzeum pożarnictwa w Mierzynku oraz istniejących już obiektów tego typu
- C. Potrzeby związane z rozwojem gospodarczym
- wsparcie działalności gospodarczej nakierowanej na usługi turystyczne i okołoturystyczne – np. hoteli, pensjonatów, restauracji, wypożyczalni sprzętu turystycznego, usług turystycznych w rodzaju organizacji spływów kajakowych, komercyjnego wykorzystania lasów,
  - wsparcie dla inicjatyw gospodarczych promujących lokalne tradycje kulinarne oraz sprzedaż produktów ekologicznych
  - wsparcie dla podmiotów oferujących usługi powiązane z rozwojem turystyki np. wypożyczalnie rowerów, usługi gastronomiczne,
  - promowanie rozwoju przedsiębiorczości wśród kobiet, promowanie pomysłów biznesowych kobiet
  - pomoc osobom niepełnosprawnym w szukaniu szans na rynku pracy
- D. Rozwój inicjatyw społecznych:
- wsparcie inicjatyw na rzecz aktywizacji i integracji młodzieży, np. klubów młodzieżowych np., inicjatyw artystycznych, sportowych
  - wsparcie oddolnych inicjatyw własnych dzieci i młodzieży
  - zainteresowanie dzieci i młodzieży kulturą wyższą, np. muzyką, filmem, sztukami wizualnymi, grafiką np.
  - rozwój inicjatyw społecznych nastawionych na integrację seniorów oraz ich aktywizację
  - wsparcie innowacyjnych inicjatyw skierowanych do seniorów
  - działania na rzecz sieciowania organizacji senioralnych oraz sieciowania działań obywatelskich na obszarze LSR
  - wsparcie działań na rzecz równości szans kobiet i mężczyzn

Wykres nr 24. Najważniejsze szanse na rozwój wg respondentów

Źródło: wyniki ankiet konsultacyjnych, N=220, opracowanie własne

Wśród preferowanych przez uczestników konsultacji społecznych kierunków wspierania przedsiębiorczości na plan pierwszy wysuwają się zdecydowanie dotacje dla tzw. starterów, czyli osób po raz pierwszy zakładających nowe firmy (73% wskazań). Na drugim miejscu znalazły się dotacje na rozwijanie już istniejących niewielkich firm (53%), zaś na trzecim, ze znacznie mniejszą liczbą wskazań (bo tylko 18%) – tworzenie usług polegających na sprzedaży produktów bezpośrednio od rolników.

Wykres nr 25. Preferowane kierunki wsparcia rozwoju przedsiębiorczości

Źródło: wyniki ankiet konsultacyjnych, N=220, opracowanie własne

Wśród preferencji dotyczących kierunków wsparcia dla inicjatyw społecznych uczestnicy konsultacji społecznych wymieniali przede wszystkim: wspieranie jakichkolwiek form integracji społecznej mieszkańców poprzez jakiegokolwiek formy, w tym – festyny, święta lokalne, celebrowanie ważnych wydarzeń historycznych np. Na kolejnym miejscu znalazły się formy integrujące i aktywizujące młodzież, a na kolejnym – seniorów. Ważne miejsce zajmują tu również działania na rzecz edukacji ekologicznej.

Wśród inwestycji w infrastrukturę na pierwszym miejscu dla ankietowanych liczą się te, które związane byłyby z budową nowej infrastruktury rekreacyjno-turystycznej. Wśród niej wymieniano np. pomosty nad jeziorami i rzekami, place zabaw, czy świetlice. Ważne miejsce zajmuje tu jednak potrzeba estetyzacji miejscowości poprzez np. nasadzenia zieleni.

W ten sposób doszliśmy do ustalenia dwóch zasadniczych obszarów problemowych, które z kolei determinują propozycje działań do podjęcia, w tym – również z udziałem środków finansowych przewidzianych w ramach niniejszej LSR.

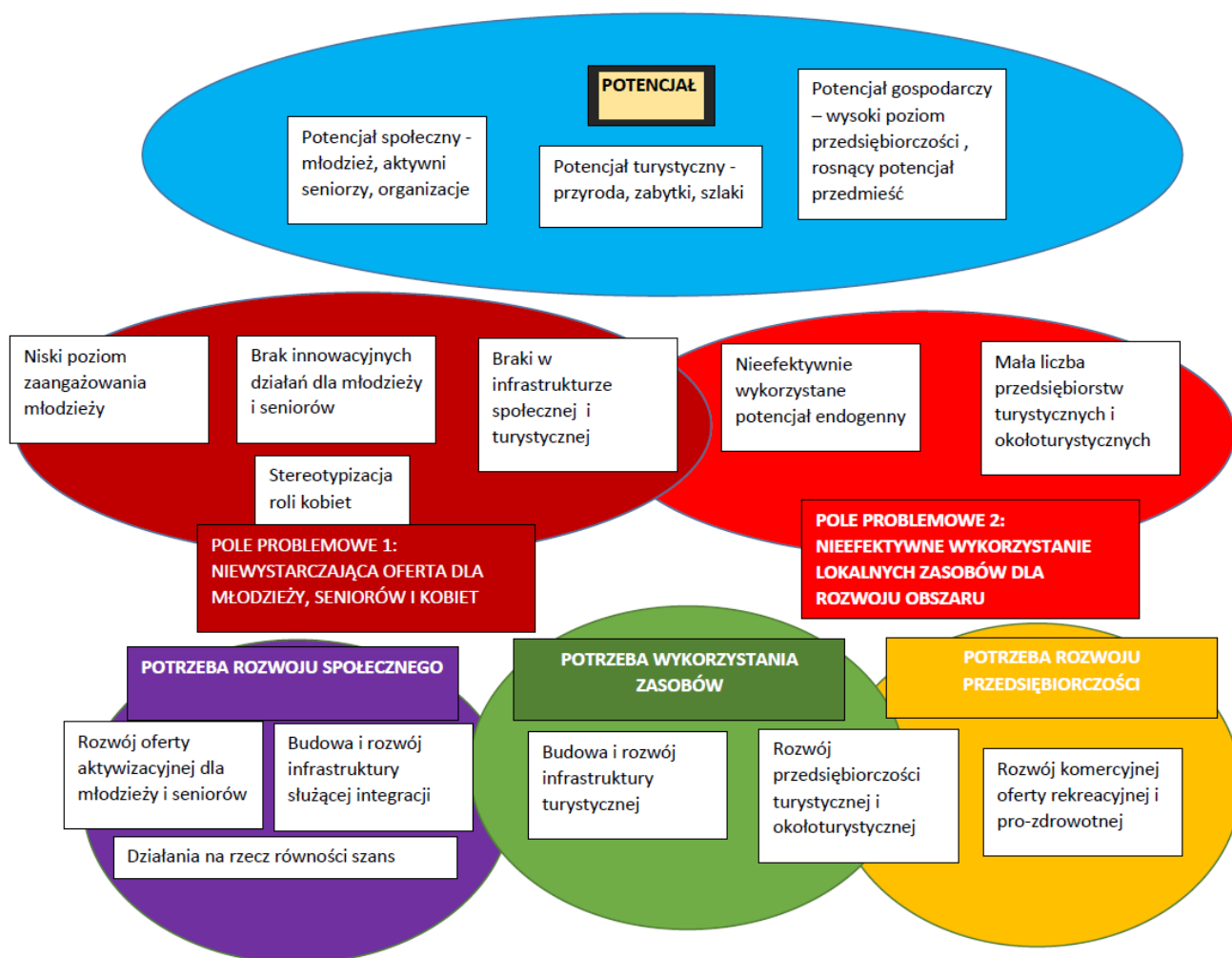
Obszary problemowe:

- Niewystarczająca oferta spędzania wolnego czasu dla dzieci, młodzieży i osób starszych.
- Nieefektywne wykorzystanie lokalnych zasobów dla rozwoju turystyki i usług okolicy turystycznych oraz spędzania wolnego czasu

Na poniższym schemacie przedstawione zostały w sposób obrazowy wzajemne relacje między potencjałem rozwojowym, zdefiniowanymi problemami i potrzebami działań. Wszystkie te kwestie zostały zgłoszone w

trakcie konsultacji społecznych oraz ułożone w poniższy schemat w trakcie warsztatu partycypacyjnego typu “world cafe”.

Schemat 1. Relacje między potencjałem, problemami i szansami rozwojowymi obszaru wdrażania LSR

Opracowanie własne

Problemy społeczne

Według Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych, opracowanych dla gmin Lubicz i Obrowo można wyróżnić kilka zasadniczych grup problemów społecznych typowych dla obszaru LSR. Gmina Wielka Nieszawka niestety nie posiada takowego dokumentu, można jednak z dużą dozą uzasadnionej pewności założyć, że obecne tam problemy społeczne są raczej tożsame z tymi wskazanymi w gminach Lubicz i Obrowo. Jednakże dla potrzeb skrupulatności analizy stosowne dane zostały pozyskane bezpośrednio z GOPS.

Na obszarze objętym LSR wskazano następujące powody udzielania pomocy i wsparcia mieszkańcom:

1. **Ubóstwo i bieda.** Mimo, że obszar wdrażania LSR cechuje wysoki poziom imigracji zwykle zamożnych mieszkańców z Torunia, to ubóstwo stanowi tu wciąż poważny problem społeczny o całkiem sporej skali, co wskazano w poniższej tabeli. Zjawisko to wskazuje na jeszcze inny problem społeczny, jakim jest ogromna polaryzacja społeczna mieszkańców: napływowi mieszkańcy to zwykle osoby zamożne, natomiast spora część ludności natywnej to z kolei osoby biedne i ubogie.
2. **Marginalizacja i problemy osób długotrwale chorych oraz niepełnosprawnych.**

3. **Niezaradność życiowa oraz problemy rodzinne.**
4. **Długotrwałe bezrobocie.** Jak już to zostało wspomniane w diagnozie obszaru – bezrobocie jest tu na stosunkowo niskim poziomie, aczkolwiek jest to poziom wyższy od średniej krajowej. Problemem jest tu przede wszystkim pozostawanie bez pracy ponad 2 lata pewnej stałej grupy mieszkańców, co do których aktywizacja zawodowa nie przynosi efektów.
5. **Potrzeba ochrony macierzyństwa,** rozumiana jako wsparcie dla rodzin wielodzietnych oraz wsparcie samotnych kobiet wychowujących dzieci. Problem ten wskazuje na zjawisko **wykluczenia społecznego kobiet** dotkniętych trudną sytuacją życiową związaną z wyzwaniami wychowawczymi.

Do mniej istotnych na tym terenie problemów społecznych należy zaliczyć alkoholizm i narkomanię oraz przemoc domową. Tu poziom wsparcia dla osób z tego rodzaju problemami od lat jest na stosunkowo niskim poziomie.

Tabela 9. Powody udzielania pomocy społecznej w formie świadczeń przez GOPS na obszarze wdrażania LSR

Powód udzielania świadczeń	Gmina Lubicz	Gmina Obrowo	Gmina Wielka Nieszawka
	Liczba rodzin objętych wsparciem		
Ubóstwo	146	87	16
Długotrwała lub ciężka choroba	177	158	22
Niezaradność życiowa	28	41	3
Bezrobocie	88	57	8
Niepełnosprawność	114	98	21
Potrzeba ochrony macierzyństwa	44	42	5
Alkoholizm	9	23	2
Bezdomność	15	3	1
Losowe trudności życiowe	1	2	0

Przemoc w rodzinie	2	3	0
Pomoc w adaptacji po powrocie z zakładu karnego	1	4	0
Narkomania	2	2	0
Wielodzietność	30	34	4

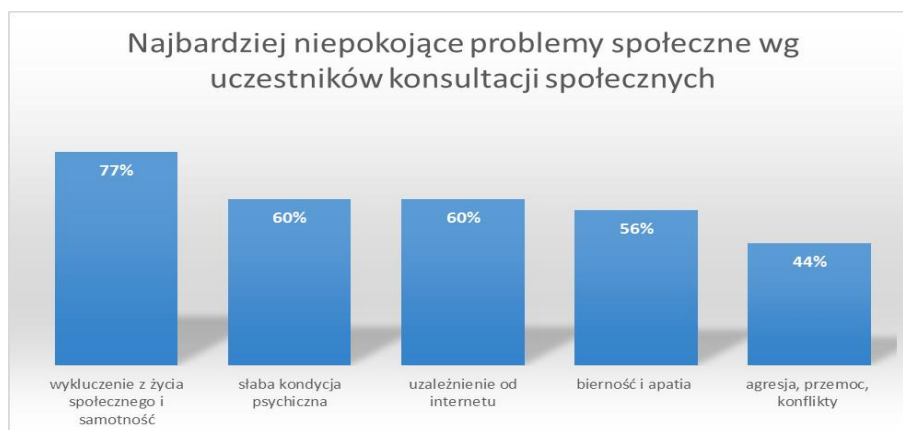
Źródło: informacje przekazane z GOPS Lubicz, Obrowo, Wielka Nieszawka, stan na kwiecień 2023 r.

Wśród innych problemów i zagrożeń społecznych wskazywanych w trakcie konsultacji społecznych zarówno przez mieszkańców, jak i pracowników GOPS należałoby wymienić:

1. Jednym z najpoważniejszych problemów jest **słaba kondycja psychiczna dzieci i młodzieży**, która uległa pogorszeniu przez pandemię COVID-19. Jak główne jej źródło wskazywano przede wszystkim izolację społeczną, bierność wobec inicjatyw, niechęć do uprawiania sportu i szeroko rozumianą fobię społeczną.
2. Bardzo poważnym źródłem zaburzeń psychicznych u dzieci i młodzieży jest również **uzależnienie od internetu, mediów społecznościowych i urządzeń telekomunikacyjnych** (smartfony, tablety, komputery).
3. Ogromnym problemem społecznym, wskazywanym w konsultacjach społecznych przez pedagogów oraz rodziców jest **rosnący poziom agresji rówieśniczej**, także w formie hejtu internetowego. Jest on powiązany rzecz jasna ze zjawiskiem opisywanym powyżej.
4. Za istotny problem uznano również **konflikty lokalne** – zarówno te o charakterze politycznym, jak i te mikrosocjalne: rodzinne, sąsiedzkie.
5. Nierejestrowane w statystykach GOPS uzależnienia od narkotyków, używek wśród młodzieży.
6. **Wykluczenie z życia społecznego** to kolejny ważny problem. Jak wskazywano w trakcie konsultacji społecznych dotyka ono wielu przypadków: kobiet wychowujących dzieci, seniorów, izolowanej i izolującej się młodzieży, wreszcie – niepełnosprawnych.
7. Jako istotny wskazuje się **problem samotności** – w szczególności dotyczący osób w wieku emerytalnym, a także samotności osób niepełnosprawnych.

Skala tych problemów, jak pokazuje to poniższy wykres, jest powszechnie uznawana za głęboko niepokojącą.

Wykres nr 26. Najbardziej niepokojące problemy społeczne wg uczestników konsultacji społecznych

Aż 88% uczestników konsultacji uznało seniorów za kategorię społeczną najbardziej dotkniętą problemami społecznymi. Do pozostałych ważnych kategorii zaliczono: młodzież i dzieci, niepełnosprawnych oraz kobiety.

Seniorzy

Starzenie się społeczeństwa to proces polegający na wzroście liczby osób w starszym wieku i ich udziału w ogólnej liczbie ludności przy jednoczesnym spadku liczby i udziału osób młodych w ogólnej liczbie ludności. Proces starzenia się społeczeństwa charakteryzuje także feminizacja, czyli wyższa liczba kobiet niż mężczyzn wśród populacji osób starszych, jak również singularyzacja tj. częstsze pojawianie się gospodarstw jednoosobowych, w których mieszkają osoby starsze. Konsekwencją jest konieczność zapewnienia warunków do jak najdłuższego samodzielnego życia w miejscu zamieszkania osobom samodzielnie gospodarującym. Przyczyną tego procesu jest sytuacja demograficzna opisanej w rozdziale II, gdzie niewystarczająco wysoki poziom wskaźnika urodzeń oraz przyrostu naturalnego nie niwelują tempa starzenia się społeczeństwa. Konsekwencją tej sytuacji będzie wzrost liczby osób w wieku senioralnym niosąc za sobą szereg następstw natury społecznej i gospodarczej.

Z punktu widzenia usług społecznych wraz ze wzrostem liczby osób w wieku poprodukcyjnym, będzie rosła np. liczb osób niepełnosprawnych. Niezwykle istotną kwestią jest wskazana powyżej singularyzacja, wiążąca się z potrzebą zapewnienia opieki nad osobami samotnymi, zwłaszcza tymi które nie mogą liczyć na wsparcie strony usług opieki środowiskowej. Obecnie funkcjonujące usługi wsparcia seniorów można podzielić na dwie kategorie:

1. Organizacja czasu wolnego i rozwój zainteresowań – na terenie LGD dla starszych mieszkańców dostępne są kluby seniora organizowane w poszczególnych gminach. Ich liczba oraz skala działalności jest bardzo zmienna w czasie, w zależności np. od realizacji projektów dofinansowanych ze środków zewnętrznych. Działalność tego typu inicjatyw ogranicza także fakt, że mają one najczęściej charakter nieformalny, związany wokół np. GOPS na czas realizacji projektu.
2. Zapewnienie opieki dziennej lub całodobowej osób w wieku poprodukcyjnym z uwagi na niepełnosprawność lub chorobę – w tym zakresie na terenie LGD funkcjonuje ośrodek opieki wytchnieniowej w Grębocinie w gm. Lubicz

Wyzwania dotyczące wsparcia osób starszych ze strony usług społecznych dotycząc na terenie LGD przede wszystkim:

- Wspieranie działań nakierowanych na aktywizację seniorów i ich najbliższego otoczenia.
- Różnorodność grupy osób pod względem stanu zdrowia, aktywności, niepełnosprawności wymaga stałego różnicowania usług społecznych pod względem ich zakresu i dostępności, w środowisku zamieszkania i całodobowo poza miejscem zamieszkania.

Niepełnosprawni

Obecnie szacowany obraz niepełnosprawności na terenie LGD widoczny jest w liczbie wydawanych orzeczeń o niepełnosprawności dla dzieci i osób dorosłych przez Powiatowe Zespoły do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności w Toruniu (dla powiatu toruńskiego). W roku 2022 łącznie wydano na terenie wdrażania LSR 589 orzeczeń o niepełnosprawności (dane pozyskane ze Starostwa Powiatowego w Toruniu).. Raport końcowy badania „Ocena potrzeb w zakresie rozwoju usług społecznych i infrastruktury społecznej w województwie kujawsko-pomorskim” wykonany na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego wskazuje, że udział osób z niepełnosprawnościami wśród mieszkańców ogółem na terenie LGD jest podobny do średniej wojewódzkiej i wynosi ok. 12-13%. Odsetek ten ulega zwiększeniu. Spada za to odsetek osób z niepełnosprawnościami, które są aktywne

zawodowo. O ile jeszcze w 2014 roku wynosił on 21,7%, to obecnie stanowi jedynie 17,9%. Oznacza to, że **zaledwie co piąta osoba niepełnosprawna posiada zatrudnienie** lub prowadzi firmę. Pozostali są bierni zawodowo. Należy zaznaczyć, że 2020 roku na terenie LGD niepełnosprawność stanowiła ważny powód korzystania przez rodziny z pomocy społecznej (patrz tabela nr 7).

Dzieci i młodzież

Wg danych GUS osoby w wieku przedprodukcyjnym stanowią na obszarze LSR spory odsetek całej populacji (ok. 22-23%, wobec 18% średniej dla województwa). Dzieci i młodzież są więc istotną częścią całej populacji, która akurat na tym terenie – jak w większości kraju – nie tylko nie maleje, ale rośnie. Dodatkowo w trakcie konsultacji społecznych okazało się, że spora część najistotniejszych problemów społecznych związana była z sytuacją dzieci i młodzieży: ich kondycją psychiczną, wyzwaniem i kłopotami szkolnymi, ich apatią, biernością oraz narażeniem na uzależnienia, głównie od internetu i smartfonów. Uznano więc, że należy w LSR zapewnić odpowiednie działania o charakterze aktywizacyjnym oraz integracyjnym nakierowane na dzieci i młodzież. Ważną sprawą jest również integracja młodzieży w ramach najróżniejszych aktywności – sportowych, rekreacyjnych, hobbystycznych, czy też kulturalnych. Wszystkie te działania winny uwzględnić opinie młodzieży i jej sugestie dotyczące zarówno tematyki działań, jak i form tych działań.

Proponuje się zatem realizację następujących działań skierowanych do dzieci i młodzieży:

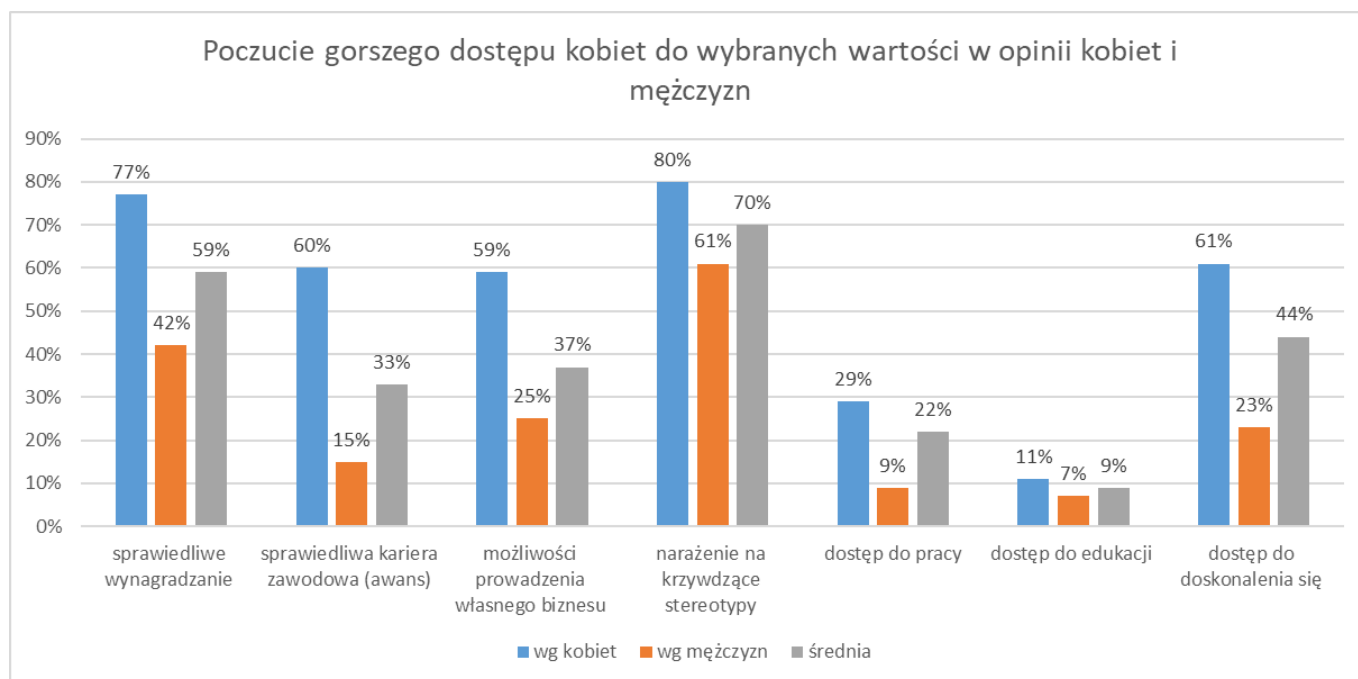
- wsparcie klubów młodzieżowych
- działania aktywizujące młodzież poprzez inicjatywy kulturalne, sportowe oraz hobbystyczne w oparciu o lokalne świetlice i miejsca rekreacji
- w planie komunikacji – preferencje dla działań nakierowanych na zaspokajanie potrzeb aktywizacyjnych i integracyjnych dzieci i młodzieży

Kobiety

Na etapie przygotowywania LSR została przeprowadzona analiza uwzględniająca różnice między kobietami i mężczyznami w zakresie dostępu do zasobów, edukacji, zatrudnienia, przedsiębiorczości, usług społecznych i innych ważnych obszarów. Analiza stanowi integralną część diagnozy i miała na celu identyfikację obszarów, gdzie należy podjąć działania na rzecz równości płci.

Jak się okazuje poczucie nierówności szans życiowych i zawodowych jest znacząco wyższe wśród kobiet. Aż 80% z nich czuje się narażona na krzywdzące stereotypy płciowe, zaś 77% deklaruje, że stale napotyka na problem niesprawiedliwego wynagradzania kobiet ze względu na ich płeć. Do tego dochodzi poczucie gorszego dostępu do sprawiedliwej kariery zawodowej oraz poczucie barier w zakładaniu własnej działalności gospodarczej przez kobiety. Wszystko to każe nam stwierdzić, że na obszarze wdrażania LSR poważnym problemem jest nierówność szans kobiet i mężczyzn.

Wykres nr 27. Poczucie gorszego dostępu kobiet do wybranych wartości w opinii kobiet i mężczyzn

źródło: ankiety w trakcie konsultacji społecznych

Intencją LSR jest wykorzystanie pojawiającego się potencjału zrzeszeniowego kobiet w celu zwiększenia ich upodmiotowienia. Nie jest więc celem LSR aktywizacja kobiet per se, lecz nakierowanie ich działań w kierunku realizacji praw podstawowych kobiet wiejskich, likwidacja zjawisk dyskryminacji ze względu na płeć, czy walka z uprzedzeniami płciowymi wynikającymi z tradycyjnego podziału ról w rodzinie.

Proponowane działania zakładane przez niniejszą LSR obejmują:

- stworzenie preferencji dla kobiet w działaniach polegających na tworzeniu nowych przedsiębiorstw oraz dla już istniejących przedsiębiorstw starających się o środki na dalszy rozwój
- w działaniach współfinansowanych z EFS preferowane będą działania nakierowane na promowanie równości szans kobiet i mężczyzn oraz działania polegające na niwelowaniu stereotypów płciowych

Zasady zrównoważenia środowiskowego

Zarówno w trakcie konsultacji społecznych, jak i w trakcie spotkań zespołu roboczego podejmowane również kwestię zrównoważenia środowiskowego działań. W toku spotkań ustalono, co następuje:

- w działaniach społecznych nakierowanych na aktywizację i integrację społeczną należy premiować te z działań, które będą dotyczyły edukacji ekologicznej oraz podnoszenia świadomości ekologicznej
- w działaniach nakierowanych na przedsiębiorców będą premiowane rozwiązania zakładające m.in. wykorzystanie OZE, oszczędzanie wody, czy stosowanie technologii oszczędzających ciepło, niskoemisyjnych itp.
- w planie komunikacji należy założyć wspieranie inicjatyw pro-ekologicznych

Doświadczenia i wnioski- wdrażanie funduszy

Istotnym elementem diagnozy stanu obecnego rozwoju obszaru LGD w kontekście wdrażania LSR w latach 2021-2029 są doświadczenia z wdrażania Strategii w poprzednim okresie programowania, a w konsekwencji wnioski, które mogą zostać wykorzystane w przyszłości. Przeprowadzone badania ewaluacyjne, konsultacje z mieszkańcami pokazują jak duże znaczenie dla sprawnego wdrażania LSR ma wsparcie ze strony LGD w zakresie aplikowania o środki.

Doświadczenia z lat 2014-2020 wskazały na dużą potrzebę wsparcia doradczego dla potencjalnych beneficjentów ze względu na wciąż małą ich wiedzę dotyczącą aplikowania o środki UE. Szeroko zakrojona akcja informacyjna prowadzona w okresie 2014-2020 w sposób znaczący usprawniła tę kwestię, należy jednak mieć na uwadze fakt, iż nowy okres programowania niesie za sobą zmiany, a tym samym nowe wyzwania. Kwestia niezbędnego wsparcia ze strony LGD na każdym etapie aplikowania o środki została wyraźnie zaznaczona podczas spotkań dając istotny sygnał jakie działania powinny być podjęte. Odpowiedzią na te potrzeby będą działania w ramach Planu komunikacji.

Ponadto wyniki konsultacji społecznych wskazują na potrzebę rozwoju partnerstwa trójsektorowego w ramach LGD, w tym integrację i aktywizację członków stowarzyszenia wokół kwestii rozwoju regionu. Mieszkańcy, w tym przede wszystkim przedstawiciele sektora NGO oraz sami członkowie LGD zaznaczali potrzebę rozwoju zasobów ludzkich wewnątrz LGD, dotyczących ciągłego podnoszenia poziomu wiedzy zarówno członków Rady, Zarządu jak i pracowników biura w zakresie związanym z wdrażaniem LSR w życie, procedurami i kryteriami wyboru operacji, a także zasadami wsparcia dla poszczególnych grup beneficjentów.

IV.3. Grupy w niekorzystnej sytuacji

Wnioski płynące z powyższej diagnozy wskazują, że grupami osób będącymi w niekorzystnej sytuacji i wymagającymi szczególnego wsparcia w ramach Strategii są następujące grupy :

- a. seniorzy
- b. dzieci i młodzież
- c. niepełnosprawni
- d. kobiety

Identyfikacja w/w grup wynika z analizy struktury społecznej ludności zamieszkującej obszar objęty LSR oraz ich potrzeb i ma swoje przesłanki w następujących wnioskach z diagnozy:

- a. badania ankietowe wskazywały na wymienione powyżej grupy osób jako grupy w szczególnie niekorzystnej sytuacji,
- b. diagnoza wskazuje na postępujące zmiany demograficzne, które będą skutkowały dynamicznym wzrostem w najbliższej przyszłości liczby osób w wieku senioralnym oraz zwiększeniem udziału tej grupy osób w strukturze społeczeństwa,
- c. widoczna jest niska trwałość realizowanych obecnie działań skierowanych do seniorów,
- d. widoczne jest bardzo duże zainteresowanie udziałem seniorów w życiu społecznym, kulturalnym regionu,
- e. sygnalizowane są problemy z nieadekwatnością działań skierowanych dla młodzieży, którym towarzyszy bierność ludzi młodych, a także rosnący poziom problemów pedagogicznych i psychologicznych wśród dzieci i młodzieży,
- f. brakuje projektów i działań nakierowanych na osoby niepełnosprawne. Są one de facto wykluczone z możliwości pełnego uczestnictwa w życiu społecznym, także ze względu na bariery architektoniczne oraz braki w infrastrukturze społecznej, sportowej i rekreacyjnej,
- g. poważnym problemem jest nierówność szans kobiet i mężczyzn, w szczególności dotkliwie odczuwana przez kobiety. Z drugiej strony na obszarze wdrażania LSR rośnie liczba inicjatyw kobiecych (np. gwałtowny wzrost liczby KGW na obszarze), które można wykorzystać do promocji idei równości szans.

Wszystkie te elementy w połączeniu z opiniami mieszkańców, przedsiębiorców, przedstawicieli organizacji pozarządowych biorących udział w pracach nad LSR wskazują, że w/w dziedziny stanowią jedną z najbardziej kluczowych i perspektywicznych dla rozwoju regionu branż działalności gospodarczych, które jednocześnie wymagają wsparcia.

IV. 4. Potrzeby i potencjały dające możliwości wprowadzenia rozwiązań innowacyjnych

Na bazie przeprowadzonej identyfikacji potrzeb i potencjałów dla rozwoju lokalnego na obszarze LSR można wskazać pewne pola do wprowadzenia interesujących innowacji społecznych i gospodarczych, które mogłyby przynieść lepszą efektywność w rozwiązywaniu zidentyfikowanych przez nas problemów.

Po pierwsze mowa tu o powiązaniu ze sobą potencjału przyrodniczego oraz historycznego z poważnym potencjałem gospodarczym. Należałoby zatem promować działania wspierające przedsiębiorców, których efektem byłaby poprawa zrównoważonego wykorzystania potencjału przyrodniczego dla rozwoju lokalnej gospodarki, poprzez np. rozwój turystyki, czy oferty okolicy turystycznej. Pozwoliłoby to na lepsze wykorzystanie bardzo bogatego dziedzictwa przyrodniczego, ale i historycznego obszaru. W tej chwili rozwój gospodarczy obszaru LSR opiera się na popycie kreowanym endogennie przez rosnącą liczbę mieszkańców. Należy jednak spojrzeć na to z szerszej perspektywy czasowej, gdzie napływ ludności zatrzyma się, spadnie więc popyt na usługi budowlane, transportowe itd., za to wzrośnie zapotrzebowanie na komercyjne zagospodarowanie czasu wolnego mieszkańców.

Po drugie należy promować działania organizacji społecznych, których efektem może być sieciowanie ich funkcjonowania. Mowa tu np. o realizacji wspólnych projektów, czy przedsięwzięć integrujących środowiska NGO. Słabością Trzeciego Sektora tego obszaru jest jego rozproszenie. Wyjątkiem są wspólne inicjatywy KGW i OSP, jednakże tzw. nowe organizacje wiejskie działają zwykle w pojedynkę. Jednym z przykładów innowacji zrealizowanych na tym obszarze w ostatnich latach była gala Wolontariatu, zorganizowana przez Fundację Trybik. Pozwoliła ona na wzajemne zapoznanie się środowiska liderów lokalnych i nawiązanie nici współpracy.

Po trzecie należy promować innowacyjne formy zachęcania młodzieży do włączania się w życie społeczne. Zidentyfikowano tu słabość w postaci stosunkowo „siermiężnej” oferty skierowanej do tej grupy. Młodzież należy zachęcić do działań pro-wspólnotowych poprzez porzucenie tradycyjnych schematów (festyn, biesiada) na rzecz przemówienia do nich językiem ich własnych, często niezrozumiałych dla starszych pokoleń potrzeb. Przykładem takiej inicjatywy była zgłoszona w trakcie konsultacji społecznych propozycja cyklicznych spotkań młodzieży z szafiarkami albo youtuberami.

Po czwarte – istnieje na obszarze wdrażania LSR ukryty potencjał rozwijania aktywności kobiet, lecz jest on blokowany przez przeróżne ograniczenia kulturowe. Należałoby zatem pokazać dobre wzory aktywności społecznej, których skutkiem jest „wychodzenie kobiet z cienia”. To z kolei mogłoby prowadzić również do bardziej aktywnego włączania w działania społeczne młodych kobiet i dziewcząt, w chwili obecnej stanowiących bardzo bierną grupę.

IV. 5. Możliwość wsparcia innych inicjatyw lokalnych i ponadlokalnych.

Należy założyć, że w okresie, który obejmuje wdrażanie LSR LGD „Podgrodzie toruńskie” zaangażuje się w realizację innych inicjatyw lokalnych oraz ponadlokalnych, których celem jest m.in. rozwiązywanie zdefiniowanych w LSR problemów oraz wykorzystanie zidentyfikowanych potencjałów oraz szans na rozwój.

W pierwszej kolejności LGD będzie monitorowała pojawiające się inicjatywy społeczne zgłaszane w ramach realizacji Strategii Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Torunia (MOFT). LGD „Podgrodzie toruńskie” w ostatnich miesiącach zaangażowała się w procesy konsultacji społecznych, których celem jest stworzenie owej Strategii.

W toku spotkań oraz wymiany wiedzy innymi drogami zaproponowane zostały m.in. działania służące podnoszeniu poziomu edukacji w szkołach podstawowych. W szczególności dotyczy to możliwości realizacji programów nauczania opartych o ideę wykorzystania nowoczesnych technologii teleinformatycznych, których celem jest włączenie społeczne uczniów ze środowisk zmarginalizowanych.

Zgłoszone zostały również postulaty unowocześniania programów nauczania w szkołach zawodowych, z których jedna (w Gronowie) działa na obszarze LSR. W szczególności LGD zależy na możliwości powiązania programów nauczania z celami LSR. W tym zakresie LGD liczy na udział jako strona doradcza w projekcie „Powiatowi fachowcy” zaproponowanym przez Powiat Toruński. Jego celem ma być m.in. rozwój kadr zawodowych gospodarki opartej o turystykę i hotelarstwo. Ma to ścisły związek z celami LSR, w których rozwój infrastruktury turystycznej oraz rozwój przedsiębiorczości opartej o turystykę należą do najważniejszych priorytetów.

LGD rozważa również udział w projekcie „Kujawsko-Pomorski Szlak Wisły”, którego inicjatorami są Nadwiślańska Organizacja Turystyczna, PPW „Wody Polskie”, Samorząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego i Fundacja Stabilo. Projekt jest o tyle interesujący dla LGD, iż zawiera pomysł wybudowania 57 marin i przystani dla niewielkich jednostek pływających i kajaków wzdłuż Wisły na terenie naszego regionu. W projekcie przewiduje się wybudowanie 4 przystani na obszarze LSR – w Złotorii, Silnie, Osieku oraz w Wlk. Nieszawce. W przypadku zaistnienia potrzeby uruchomienia wspólnego, dużego projektu partnerskiego LGD włączy się w realizację tego projektu.

V. Spójność, komplementarność i synergia

V.1. Zgodność i komplementarność z innymi dokumentami planistycznymi i strategicznymi

Lokalna Strategia Rozwoju jest dokumentem spójnym z zasadami planowania oraz komplementarnym z innymi dokumentami strategicznymi. Zachowuje podejście zintegrowane do rozwoju danego obszaru, przestrzeni, miejsca i koncentrację na wspieraniu działań, zmierzających do wzmocnienia i wykorzystania wewnętrznych potencjałów rozwoju.

Poniżej przedstawiono syntetyczne powiązania oraz opis spójności LSR z istniejącymi dokumentami planistycznymi na poziomie lokalnym, regionalnym oraz krajowym. Strategia jest komplementarna i wpisuje się w realizację założeń innych, aktualnych dokumentów strategicznych dotyczących obszaru LGD. Biorąc pod uwagę istniejące dokumenty strategiczne, dokonano zestawienia i opisu komplementarności ze Program Rozwoju Powiatu Toruńskiego na lata 2021-2030 – na poziomie lokalnym oraz Strategia rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do 2030 roku – Strategia Przyspieszenia 2030+ na poziomie regionalnym.

Przyjęte kierunki i cele rozwojowe są zgodne z celami określonymi w dokumentach strategicznych, wskazanych w poniżej tabeli.

Tabela 10. Zgodność LSR z innymi dokumentami strategicznymi

Dokument strategiczny	Spójność celów i założeń dokumentu z celami i przedsięwzięciami LSR
Poziom europejski i krajowy	
Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027	Cel strategiczny 8 Promowanie zatrudnienia, wzrostu, równości płci, w tym udziału kobiet w rolnictwie, włączenia społecznego i rozwoju lokalnego na obszarach wiejskich, w tym biogospodarki o obiegu zamkniętym i zrównoważonego leśnictwa. Wśród działań przewiduje się: włączenie osób z grup defaworyzowanych lub wykluczonych na obszarach wiejskich, zaangażowanie młodych w życie lokalne, w tym w podejmowaniu decyzji, tworzenie sieci społeczności, poprawa dostępu do infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej, poprawa dostępu do usług publicznych w zakresie opieki, zdrowia, kultury i dziedzictwa kulturowego, rozwój form współpracy na obszarach wiejskich w wymiarze produkcyjnym, usługowym, społecznym, rozwój przedsiębiorczości poprzez tworzenie i utrzymanie miejsc pracy i dywersyfikację dochodów. Wszystkie te założenia stoją u podstaw niniejszej LSR, stanowiąc jej wykładnik oraz jednocześnie źródło głównego finansowania.
Poziom regionalny	
Program regionalny Fundusze Europejskie dla Kujaw i Pomorza 2021-2027	W swych założeniach program odnosi się wprost do idei aktywnego społeczeństwa, zdolnego do oddolnego, skutecznego reagowania na zmiany o różnorodnym charakterze. W celu szczegółowym 4(h) "Wspieranie aktywnego włączenia społecznego w celu promowania równości szans, niedyskryminacji i aktywnego uczestnictwa, oraz zwiększanie zdolności do zatrudnienia, w szczególności grup w niekorzystnej sytuacji" mowa jest o wielowymiarowej potrzebie interwencji względem osób defaworyzowanych, do których zalicza się m.in. kobiety, czy osoby niepełnosprawne. Jest to komplementarne z określonymi oddolnie problemami i potrzebami wpisanymi do LSR jako kluczowe do rozwiązania. W celu szczegółowym 5(i) "Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach wiejskich" proponowane działania wprost odnoszą się do tych proponowanych w LSR - czyli rozwoju turystyki w oparciu o niedostatecznie dobrze wyeksponowane, zapomniane elementy dziedzictwa. .
Strategia rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do roku	Zgodnie ze SRW aktywizacja społeczno – gospodarcza na poziomie lokalnym jest jednym z najważniejszych założeń polityki rozwoju województwa. Świadczą o tym następujące cele strategiczne SRW: zdrowe, aktywne i zamożne społeczeństwo, a także konkurencyjna gospodarka.

<p>2030 - Strategia Przyspieszenia 2030+</p>	<p>W pierwszym przypadku mowa jest m.in. o aktywizacji lokalnej poprzez animację i wsparcie organizacji społecznych, inicjatyw oddolnych, czy aktywizacji seniorów oraz młodzieży (m.in. przez sport i aktywność kulturalną). W drugim przypadku mówi się w SRW o wzajemnym, synergicznym powiązaniu ze sobą rozwoju turystyki oraz rozwoju przedsiębiorczości. LSR wpisuje się we wskazane cele strategiczne i kierunki działań, o czym świadczą następujące cele główne: wsparcie rozwoju przedsiębiorczości, rozwój obszaru poprzez poprawę standardu infrastruktury technicznej i działania promocyjne, wzrost aktywizacji społeczno – zawodowej mieszkańców, lokalny rozwój oparty o turystykę.</p> <p>Istnieje zgodność z Celem Głównym nr 1 SRW – Skuteczna edukacja w ramach SRW 2030+. Podobnie jak w SRW LSR odnosi się do takich kwestii jak: wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci i młodzieży, promocja uczenia się przez całe życie, czy zapewnienie wysokiej jakości kształcenia na każdym etapie.</p>
<p>Strategia Rozwoju Turystyki w Województwie Kujawsko-Pomorskim</p>	<p>Nadrzędnym celem rozwoju turystyki w województwie jest podniesienie konkurencyjności i atrakcyjności turystycznej. Będzie on realizowany poprzez następujące cele strategiczne: zwiększenie ruchu turystycznego; rozwój instytucjonalnej obsługi turystyki; zapewnienie dostępności walorów i produktów turystycznych. LSR jest spójna ze Strategią Rozwoju Turystyki i wskazanymi celami, gdyż zakłada realizację przedsięwzięć w sferze turystyki, takich jak: budowa, przebudowa oraz modernizacja infrastruktury rekreacyjnej, sportowej, turystycznej, kulturalnej, promocja obszaru, w tym promowanie produktów i usług lokalnych.</p>
<p>Poziom lokalny</p>	
<p>Program Rozwoju Powiatu Toruńskiego na lata 2021-2030</p>	<p>Wśród wskazanych w dokumencie priorytetów rozwoju Powiatu Toruńskiego jako Priorytet 1 wskazano “Wsparcie lokalnego rynku pracy na terenie powiatu toruńskiego do 2030 roku”, gdzie mowa jest o konieczności aktywizowania bezrobotnych m.in. poprzez samozatrudnienie oraz rozwoju lokalnej przedsiębiorczości w oparciu o endogenne zasoby. jako Priorytet 3 wskazano “Ograniczenie skali wykluczenia społecznego na terenie powiatu toruńskiego do 2030 roku”, gdzie z kolei zakłada się podejmowanie działań na rzecz inkluzji społecznej oraz szerokiego wsparcia osób niepełnosprawnych i znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej. Wreszcie Priorytet 5 “Aktywizacja mieszkańców i promocja powiatu toruńskiego do 2030 roku” zakłada realizację “działań nakierowanych na aktywizację mieszkańców, rozwój lokalnego społeczeństwa obywatelskiego oraz promocję obszaru powiatu toruńskiego”. Są to cele i przedsięwzięcia komplementarne z tymi zakładanymi przez LSR, w szczególności w zakresie potrzeby działań pro-senioralnych, dla osób w utrudnionej sytuacji życiowej, niepełnosprawnych, a także w zakresie rozwoju przedsiębiorczości lokalnej.</p>
<p>Strategia Rozwoju Gminy Lubicz na lata 2021-2028 (projekt)</p>	<p>W projekcie strategii cel strategiczny nr 1 określono następująco; “Poprawa jakości życia mieszkańców poprzez rozwój usług publicznych ,możliwości spędzania wolnego czasu i samorealizacji oraz ochrona lokalnego środowiska naturalnego “. W jego ramach przewiduje się m.in. rozwój oferty spędzania czasu wolnego, animację życia kulturalnego, czy też rozwój gminnych usług publicznych dostosowanych do potrzeb mieszkańców. Jest to cel komplementarny z potrzebami społecznymi określonymi w LSR. Cel strategiczny nr 2 to rozwój gospodarczy gminy, gdzie przewiduje się m.in. zwiększenie potencjału rozwojowego lokalnych przedsiębiorstw. Jest to cel komplementarny z celem LSR, jakim jest rozwój lokalnej przedsiębiorczości okolicy turystycznej.</p>
<p>Strategia Rozwoju Gminy Wielka Nieszawka na lata 2015 - 2025</p>	<p>Kierunki rozwoju Gminy Wielka Nieszawka wyznaczają trzy cele główne: wykorzystanie potencjału turystycznego gminy, w tym dla celów rozwoju przedsiębiorczości; dostosowana do standardów i potrzeb infrastruktura techniczna; zintegrowane i aktywne społeczeństwo. Są one zgodne z celami głównymi LSR: wspieranie rozwoju przedsiębiorczości, rozwój obszaru poprzez poprawę standardu infrastruktury technicznej i działania promocyjne oraz wzrost aktywizacji społeczno – zawodowej mieszkańców, w tym poprzez rewitalizację społeczną i zaplanowanymi w ich ramach poszczególnymi przedsięwzięciami.</p>

<p>Strategia Rozwoju Gminy Obrowo na lata 2016-2023</p>	<p>W celu rozwojowym nr 1 "Zdrowe, aktywne i dobrze wykształcone społeczeństwo" jako działania priorytetowe uznano m.in. aktywizację społeczno-zawodową mieszkańców, wsparcie usług społecznych, opiekuńczych oraz edukacyjnych świadczonych dla mieszkańców, a także wsparcie działalności instytucji kultury i sportu. Cel rozwojowy nr 2 "Zrównoważony rozwój gospodarczy" zakłada przede wszystkim stymulowanie rozwoju przedsiębiorczości lokalnej wraz z optymalnym wykorzystaniem potencjału turystycznego gminy. Zakłada się tu również promowanie produktów lokalnych oraz promocję walorów kulturowo-przyrodniczych gminy. Są to działania całkowicie zgodne z tymi zaplanowanymi w LSR, gdzie mowa jest o rozwoju turystyki poprzez inicjowanie przedsięwzięć okoloturystycznych przedsiębiorców. W LSR mowa jest również o wspieraniu instytucji kultury i sportu. W celu III Strategii mowa jest m.in. o inwestowaniu w infrastrukturę społeczną, a także tę, którą wykorzystać będzie można dla rozwoju rekreacji, sportu oraz turystyki. Jest to zgodne z celami LSR, w których mowa o rozwoju opartym o endogenne potencjały turystycznym.</p>
<p>Strategia Integracji i Rozwiązywania Problemów Społecznych gminy Lubicz na lata 2021-2026</p>	<p>Wśród celów strategicznych Strategii określono m.in. zintegrowany system wspierania osób starszych i niepełnosprawnych, który ma być realizowany poprzez aktywizację i integrację seniorów oraz osób niepełnosprawnych. Założono również podnoszenie świadomości mieszkańców w zakresie nietypowych problemów seniorów. Kolejny cel to aktywizacja osób i grup zagrożonych wykluczeniem społecznym, która ma odbywać się m.in. poprzez rozwój inicjatyw socjalnych oraz NGO. Zakłada się wreszcie bardziej intensywny rozwój kapitału społecznego gminy poprzez wspieranie wolontariatu wśród młodzieży, czy popularyzację inicjatyw oddolnych. Cele te są zbieżne z działaniami zapisanymi w LSR, przewidującymi aktywne formy integracji społecznej, szczególnie w środowiskach osób starszych, młodzieży oraz osób niepełnosprawnych.</p>
<p>Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Obrowo na lata 2021-2025</p>	<p>Wśród założonych w Strategii dziedzin planowania strategicznego wymieniono m.in. wsparcie osób niepełnosprawnych oraz aktywność i integrację społeczną seniorów. Przewiduje się również wzmocnienie integracji rodzin i stworzenie warunków pełnego rozwoju społecznego dla dzieci i młodzieży zgodnie z ich potrzebami. Ten pierwszy z celów Strategii zakłada przede wszystkim wsparcie dla osób z niepełnosprawnościami psychicznymi, m.in. poprzez działania integrujące ich z szerokim społeczeństwem. Integracja i aktywizacja środowisk senioralnych oraz aktywizacja młodzieży ma się odbywać poprzez budowę i rozbudowę ośrodków takich jak świetlice, ich wyposażenie oraz stworzenie adekwatnych wobec zgłaszanych potrzeb programów ich działania itd. Wszystkie te działania są zgodne z celami LSR, gdzie mowa jest m.in. o poprawie stanu infrastruktury służącej integracji społecznej, wyposażeniu tych ośrodków, a także mowa o aktywizacji środowisk lokalnych w celu zapobiegania wykluczeniu społecznemu.</p>

Źródło: Opracowanie własne.

VI.2. Komplementarność i synergia przedsięwzięć w LSR

Wszystkie przedsięwzięcia przewidziane w LSR wykazują synergię lub są względem siebie komplementarne w wysokim stopniu, w osiąganiu celów Strategii. Poniżej przedstawiono uzasadnienie tych zagadnień dla przedsięwzięć ujętych w każdym z celów szczegółowych LSR.

Cel I: Wzrost konkurencyjności obszaru LSR – trzy przedsięwzięcia: „Starterzy Podgrodzia”, „Firmy Podgrodzia” i „Infrastruktura Podgrodzia”.

Przedsięwzięcia te są komplementarne, uzupełniają się wzajemnie i przyczyniają się wspólnie do realizacji idei przedmiotowego celu, jaki wyznaczono w ramach wsparcia rozwoju regionu w oparciu o wyróżniki społeczno – gospodarcze. Wyznaczone przedsięwzięcia bazują na tego typu wyróżnikach i wspierają działalność gospodarczą w branżach uznanych za ważne i perspektywiczne dla rozwoju regionu.

Cel II: Wzrost aktywizacji społecznej mieszkańców obszaru LSR - w ramach celu wyznaczono trzy przedsięwzięcia: „Seniorzy Podgrodzia”, „Młodzi Podgrodzia” i „Równać szanse”. Wszystkie wyznaczone przedsięwzięcia cechują się wzajemną komplementarnością w realizacji wskazanego celu. Rozwój usług społecznych obejmuje działania nieinwestycyjnie (EFS+), ukierunkowane na wsparcie mieszkańców LGD.

W konsekwencji wszystkie przedsięwzięcia w ramach przedmiotowego celu są wzajemnie komplementarne i przyczyniają się do wsparcia osób w niekorzystnej sytuacji. Działania podejmowane w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego, skierowane m.in. do osób młodych oraz kobiet, będą miały swoje odzwierciedlenie w Przedsięwzięciach możliwych do realizacji w ramach środków PS WPR m.in. „Starterzy Podgrodzia”.

Zaplanowane w ramach LSR cele i przedsięwzięcia wynikają z diagnozy obszaru oraz analizy potrzeb i potencjału oraz są ze sobą spójne. Szczegółowo kwestie te przedstawiono w załącznikach do Strategii.

Komplementarny charakter działań LSR oznacza kompleksowe podejście do rozwiązywania problemów i wspierania potencjałów poprzez łączenie istniejących zasobów, działań i podmiotów w trzech sferach: gospodarka, mieszkańcy i obszar (infrastruktura). Działania na rzecz mieszkańców ściśle wiążą się ze wspieraniem gospodarki, a ta z kolei z rozwojem obszaru. Te trzy sfery wzajemnie na siebie oddziałują i uzupełniają się. W ramach zastosowania powyższego podejścia przewidziano w LSR działania dla wszystkich trzech sfer, co uwidacznia się w zaproponowanych celach: wzrost konkurencyjności obszaru oraz aktywizacja społeczna obszaru LSR. Zastosowanie takiego podejścia daje realne szanse na rozwiązanie części zgłaszanych problemów/wzmocnienie potencjałów oraz osiągnięcie wyznaczonych celów.

W zaplanowanych celach szczegółowych i przedsięwzięciach ważne jest osiąganie jak najlepszych efektów poprzez współdziałanie partnerów z różnych sektorów oraz jednoczesne wykorzystanie różnych zasobów (przyrodniczych, kulturowych, społecznych, gospodarczych).

Przedsięwzięcia w sposób spójny i kompleksowy, z użyciem różnych metod i zaangażowaniem różnych partnerów i sektorów, adresując zidentyfikowaną potrzebę, zapewnią odpowiednią sekwencję interwencji planowanych do przeprowadzenia. W realizację tych przedsięwzięć zaangażowane będą podmioty z sektora publicznego (gminnego ośrodki pomocy społecznej), społecznego (organizacje pozarządowe) i gospodarczego. Podejmowane działania będą odpowiedzią na wskazane w analizie problemy.

Przykładem zintegrowanego podejścia jest powiązanie celu „Wzrost konkurencyjności obszaru LSR” z celem „Wzrost aktywizacji społecznej mieszkańców obszaru LSR”, w ramach którego przewiduje się współpracę jednostek samorządu terytorialnego, lokalnych stowarzyszeń działających na rzecz rozwijania potencjału endogennego regionu, grup (koła gospodyń wiejskich, kluby seniora, kluby młodzieżowe), a także działań przeznaczonych dla kobiet w ramach celu II, przy jednoczesnym premiowaniu ich w ramach podejmowania działalności gospodarczej. Działania w tym zakresie będą najbardziej skuteczne kiedy samorządy stworzą warunki i okazje do korzystania z odpowiedniej jakości i liczby obiektów infrastruktury rekreacyjnej, sportowej i kulturalnej, a organizacje pozarządowe będą mogły oferować swoją ofertę aktywności społecznych nakierowanych zarówno na propagację kultury i dziedzictwa obszaru, jak i na szeroko pojętą aktywizację różnych grup „Podgrodzia...”.

V.3. Wartość dodana podejścia LEADER

Podejście Leader stosowane w rozwoju obszarów wiejskich w Polsce opiera się na koncepcji zarządzania lokalnego, gdzie mieszkańcy, organizacje pozarządowe, przedsiębiorcy oraz władze samorządowe współpracują w celu opracowania strategii rozwoju lokalnego. Wartość dodana tego podejścia polega na tym, że umożliwia ono mieszkańcom wsi włączenie się w proces podejmowania decyzji i kierowanie rozwojem swojego regionu. Poprzez realizację projektów społecznych, kulturalnych, edukacyjnych i gospodarczych na poziomie lokalnym, może się przyczynić do zwiększenia atrakcyjności obszarów wiejskich oraz poprawy jakości życia ich mieszkańców. Dodatkowo, dzięki wsparciu finansowemu, szkoleniom i konsultacjom, podejście Leader umożliwia rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich, co przyczynia się do ich rozwoju gospodarczego i wzrostu zatrudnienia.

Poniżej wymieniono i opisano korzyści płynące z podejścia LEADER w realizacji LSR. Rzetelne uzasadnienie doboru zakresów wsparcia, wyboru dostępnych źródeł finansowania, przyjętego sposobu wdrażania LSR, doboru dostępnych metod wdrażania operacji w ramach LSR pozwoli na efektywne osiągnięcie celów.

1. Korzyści płynące z podejścia LEADER w realizacji LSR:

- ❖ wsparcie grup beneficjentów w sposób odmienny od pozostałych instrumentów wsparcia – m.in. projektów grantowych, realizowanych w całości za pośrednictwem LGD na poziomie lokalnym czy projektów/operacji partnerskich przez organizacje pozarządowe, które wspierają współpracę i wymianę doświadczeń, zarówno wewnątrz obszaru LGD jak i podmiotów z obszarów spoza LGD,
- ❖ możliwość realizacji projektów wykraczających poza obszar jednostek administracyjnych gmin – jednym z założeń inicjatywy Leader jest sieciowanie i realizowania kompleksowych projektów w skali całego obszaru LGD. Przykładem tego typu działań będzie realizacja np. operacji nieinwestycyjnych związanych organizacją klubów młodzieżowych i klubów seniora – które będą obejmowały swoim zasięgiem obszar kilku gmin lub całej LGD,
- ❖ brak dominacji sektora publicznego – przyjęty model partnerstwa trójsektorowego, wymóg dotyczący braku kontroli nad podejmowaniem decyzji przez poszczególne grupy interesu oraz podejście LGD angażujące podmioty prywatne do aktywnych prac na rzecz społeczności lokalnej – wszystkie te elementy wpływają na zapewnienie braku dominacji sektora publicznego i brak jego decydującego wpływu na podejmowanie decyzji, tak na poziomie całej Grupy (struktura członków) jak i Rady LGD,
- ❖ włączenie mieszkańców w proces podejmowania decyzji dotyczących rozwoju lokalnego – Leader stanowi inicjatywę zarządzania na poziomie lokalnym, która włącza aktywnie mieszkańców w realne zarządzanie rozwojem lokalnym,
- ❖ zintegrowanie podejmowanych działań poprzez łączenie różnych dziedzin gospodarki i współpracę różnych grup interesu – trójsektorowe partnerstwo łączy sektory, grupy interesu oraz branże gospodarki dla realizacji wspólnego zadania jakim jest wdrażanie LSR,
- ❖ decentralizacja zarządzania i finansowania środków UE – schodzenie na poziom lokalny, przyczyniając się do poprawy efektywności całego procesu wydatkowania środków UE,
- ❖ sieciowanie i współpraca na poziomie danej LGD poprzez m.in. wymianę doświadczeń i rozpowszechnianie dobrych praktyk.

Uzasadnienie doboru zakresów wsparcia, wyboru dostępnych źródeł finansowania, przyjętego sposobu wdrażania LSR, doboru dostępnych metod wdrażania operacji w ramach LSR:

- ❖ dobór zakresów wsparcia – wyznaczony zakres wsparcia w ramach przedmiotowej LSR został oparty o diagnozę stanu obecnego mającą charakter oddolny. Sformułowanie przedsięwzięć poprzedzono analizą stanu obecnego oraz problemów i potrzeb lokalnej społeczności. Dobrane zakresy wsparcia zostały oparte o założenie skierowania równomiernej, kompleksowej interwencji, uwzględniającej potencjał poszczególnych sektorów do absorpcji środków oraz ich potrzeby do wszystkich trzech głównych sektorów. Jednocześnie zakresy te uzupełniają się wzajemnie, prowadząc do realizacji wspólnych celów a w konsekwencji całej idei wdrażania LSR,
- ❖ wybór dostępnych źródeł finansowania – w Strategii ujęto wszystkie dostępne źródła finansowania celów i przedsięwzięć. Jednocześnie LGD w celu realizacji zakresów stanowiących uzupełnienie operacji finansowanych z WPR i FEdKP planuje wykorzystanie możliwości sfinansowania zakresów z innych źródeł zewnętrznych. W tym zakresie założono wstępnie skorzystanie z następujących programów/funduszy:
  - Konkurs Partnerów Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich, realizowany w ramach Programu PS WPR 2023-2027. W ramach KSOW tak jak obecnie LGD będzie kontynuowało realizację działań o charakterze edukacyjnym i promocyjnym związanych z propagowaniem lokalnej kultury, tradycji, zwyczajów itd.
  - otwarty konkurs ofert na działania promujące lokalne dziedzictwo historyczne ogłaszany przez Powiat Toruński

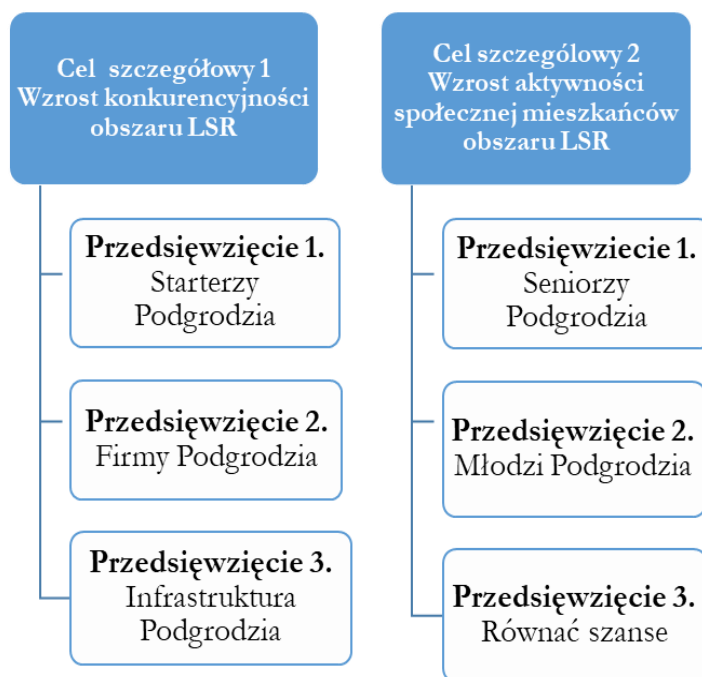
Zaprezentowane podejście do źródeł finansowania, pozwala na pełne wykorzystanie źródeł dostępnych w ramach RLKS, a jednocześnie uzupełniając je innymi dostępnymi środkami zewnętrznymi, co w konsekwencji pozwala na realizację spójnych i komplementarnych celów wskazanych w Strategii,

- ❖ dobór metod wdrażania operacji w ramach LSR – oparty analizie przede wszystkim rodzaju wnioskodawcy, wysokości środków na operację, zakresu rzeczowego, rodzaju operacji, zakładanych do osiągnięcia rezultatów czy doświadczenia we wdrażaniu Strategii w okresie programowania 2014-2020, a także wniosków z przeprowadzonych konsultacji. Kierując się powyższymi kwestiami zdecydowano, iż przedsięwzięcia skierowane głównie do sektora NGO realizowane będą w formule projektów grantowych. Wynika to z potrzeby maksymalnego uproszczenia procedur i zasad przyznawania dofinansowania. Doświadczenia we wdrażaniu LSR w okresie programowania 2014-2020 pokazały, że jest to forma łatwiejsza pod względem formalnym i pozwala na realizację mniejszych operacji, tym samym na dotarcie do szeregu małych organizacji. W odniesieniu do środków dedykowanych JST oraz przedsiębiorców, jako formę realizacji wybrano projektu konkursowe, co wynika przede wszystkim z realizacji przez te podmioty większych operacji inwestycyjnych oraz znacznie większego potencjału,
- ❖ sposób wzmocnienia planowanych do osiągnięcia efektów - zakresy wparcia w ramach LSR dobrano w taki sposób aby interwencje z poszczególnych funduszy uzupełniały i dopełniały się wzajemnie – co stanowi jednoznacznie wartość dodaną podejścia RLKS, niemożliwą do realizacji w ramach wdrażania poszczególnych funduszy oddzielnie. W tej kwestii działania przewidziane do realizacji w ramach FEEdKP będą uzupełniane tematycznie komplementarnymi działaniami współfinansowanymi z EFRROW – dotyczy to kwestii rozwoju infrastruktury i oferty turystycznej, gdzie w ramach FEEdKP finansowana będzie infrastruktura publiczna realizowane przez JST – infrastruktura ta będzie uzupełniona przez operacje realizowane w dziedzinie społecznej przez NGO.

VI. Cele i wskaźniki

Teren działania LGD jest spójny pod względem geograficznym, środowiskowym, gospodarczym i społecznym. Objęcie obszaru wspólna Strategią, przyczyniło się do lokalnego rozwoju, większej integracji wewnętrznej mieszkańców LGD oraz uświadamiania im lokalnej tożsamości. Będzie to możliwe poprzez realizację założonych w niniejszym dokumencie celów i służących ich osiągnięciu przedsięwzięć.

Schemat 2. Cele ogólne i szczegółowe

Źródło: Opracowanie własne.

Szczegółowy opis wskaźników wraz ze wskazaniem jednostek miary oraz wartości docelowych zawiera poniższa tabela *Cele i wskaźniki LSR*. Opracowana specyfikacja, opis celów, a także przypisane im przedsięwzięcia są zgodnie ze wskaźnikami dla Programów, w ramach których planowane jest finansowanie LSR.

Tabela 11. Cele i wskaźniki LSR

CEL	WSKAŹNIK REZULTATU		Jednostka miary	Plan 2029 rok	
<i>I Wzrost konkurencyjności obszaru LSR</i>	W.1.1. Nowe miejsca pracy wspierane w ramach projektów WPR		szt.	7	
	W.1.2. Odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR		osoba	1600	
<i>PRZEDSIĘWZIĘCIA</i>	<i>GRUPY DOCELOWE</i>	<i>SPOSÓB REALIZACJI</i>	Wskaźniki produktu		
			<i>NAZWA</i>	<i>JEDNOSTKA MIARY</i>	<i>ILOŚĆ</i>
P.1.1. Starterzy Podgrodzia	osoby fizyczne	Konkurs	Liczba zrealizowanych operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	szt.	7
P.1.2. Firmy Podgrodzia	mikro i małe przedsiębiorstwa	Konkurs	Liczba zrealizowanych operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	szt.	4
P.1.3. Infrastruktura Podgrodzia	Jednostki samorządu terytorialnego	Konkurs	Liczba powstałych obiektów małej infrastruktury	szt.	8

CEL	WSKAŹNIK REZULTATU		Jednostka miary	Plan 2029 rok	
II Wzrost aktywności społecznej mieszkańców obszaru LSR	W.2.1. Liczba osób, których sytuacja społeczna uległa poprawie po opuszczeniu programu		osoba	53	
	W.2.2. Liczba objętych wsparciem klubów seniora, gospodarstw opiekuńczych i Uniwersytetów Trzeciego Wieku		szt.	12	
	W.2.3. Liczba uczniów, którzy nabyli kwalifikacje po opuszczeniu programu		osoba	129	
	W.2.4. Liczba osób, które podniosły poziom wiedzy w zakresie równości kobiet i mężczyzn dzięki wsparciu w programie		osoba	20	
PRZEDSIĘWZIĘCIA	GRUPY DOCELOWE	SPOSÓB REALIZACJI	Wskaźniki produktu		
			NAZWA	JEDNOSTKA MIARY	ILOŚĆ
P.2.1. Seniorzy Podgrodzia	Seniorzy	Projekt grantowy	Liczba osób starszych objętych wsparciem w klubach seniora, gospodarstwach opiekuńczych i Uniwersytetach Trzeciego Wieku	osoba	174
			Całkowita liczba osób objętych wsparciem	osoba	184
P.2.2. Młodzi Podgrodzia	Dzieci i młodzież	Projekt grantowy	Liczba osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji, objętych wsparciem w	osoba	321

			ramach edukacji pozaformalnej		
			Liczba uczniów szkół i placówek systemu oświaty prowadzących kształcenie ogólne objętych wsparciem	osoba	301
			Liczba uczniów i sluchaczy szkół i placówek kształcenia zawodowego objętego wsparciem	osoba	10
			Liczba dzieci/uczniów o specjalnych potrzebach rozwojowych i edukacyjnych, objętych wsparciem	osoba	10
P.2.3. Równać szanse	Osoby doświadczające stereotypów związanych z płcią	Projekt grantowy	Liczba osób objętych wsparciem w zakresie równości kobiet i mężczyzn	osoba	32

Źródło: *Opracowanie własne.*

Tabela 12. Harmonogram osiągnięcia poszczególnych wskaźników

CEL	lata	do 31.12.2024		do 31.12.2025		do 31.12.2026		do 31.12.2027		do 31.12.2028		do 31.12.2029		Program
		Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	
C.1.	Wzrost konkurencyjności obszaru LSR													
Przedsięwzięcie 1.1. Starterzy Podgrodzia	Liczba zrealizowanych operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	0 szt.	0,00	3 szt.	42,86	4 szt.	100,00	0 szt.	100,00	0 szt.	100,00	0 szt.	100,00	PS WPR
Przedsięwzięcie 1.2. Firmy Podgrodzia	Liczba zrealizowanych operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	0 szt.	0,00	2 szt.	50,00	2 szt.	100,00	0 szt.	100,00	0 szt.	100,00	0 szt.	100,00	
Wskaźnik rezultatu W 1.1.	R.37 Nowe miejsca pracy wspierane w ramach projektów WPR	0 szt.	-	0 szt.	-	3 szt.	-	4 szt.	-	0 szt.	-	0 szt.	-	
Przedsięwzięcie 1.3. Infrastruktura Podgrodzia	Liczba powstałych obiektów małej infrastruktury	0 szt.	0,00	8 szt.	100,00	0 szt.	100,00	0 szt.	100,00	0 szt.	100,00	0 szt.	100,00	
Wskaźnik rezultatu W 1.2.	R.41 Odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR	0 szt.	-	0 szt.	-	8 szt.	-	0 szt.	-	0 szt.	-	0 szt.	-	
C.2.	Wzrost aktywności społecznej mieszkańców obszaru LSR													
Przedsięwzięcie 2.1. Seniorzy Podgrodzia	Liczba osób starszych objętych wsparciem w klubach seniora, gospodarstwach opiekuńczych i Uniwersytetach Trzeciego Wieku	56 os.	32,18	0 os.	32,18	68 os.	71,26	50 os.	100,00	0 os.	100,00	0 os.	100,00	FEEdKP
	Całkowita liczba osób objętych wsparciem	60 os.	32,61	0 os.	32,61	71 os.	71,20	53 os.	100,00	0 os.	100,00	0 os.	100,00	
Wskaźnik rezultatu W.2.1.	Liczba osób, których sytuacja społeczna uległa poprawie po opuszczeniu programu	0 os.	-	17 os.	-	0 os.	-	21 os.	-	15 os.	-	0 os.	-	
Wskaźnik rezultatu W.2.2.	Liczba objętych wsparciem klubów seniora, gospodarstw opiekuńczych i Uniwersytetów Trzeciego Wieku	0 os.	-	4 szt.	-	0 szt.	-	4 szt.	-	4 szt.	-	0 szt.	-	
Przedsięwzięcie 2.2. Młodzie Podgrodzia	Liczba osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji, objętych wsparciem w ramach edukacji pozaformalnej	96 os.	29,91	76 os.	53,58	84 os.	79,75	65 os.	100,00	0 os.	100,00	0 os.	100,00	
	Liczba uczniów szkół i placówek systemu oświaty prowadzących kształcenie ogólne objętych wsparciem	90 os.	29,90	71 os.	53,49	80 os.	80,07	60 os.	100,00	0 os.	100,00	0 os.	100,00	

	Liczba uczniów i słuchaczy szkół i placówek kształcenia zawodowego objętego wsparciem	2 os.	20,00	30 os.	50,00	2 os.	70,00	3 os.	0,00	0 os.	0,00	0 os.	0,00
	Liczba dzieci/uczniów o specjalnych potrzebach rozwojowych i edukacyjnych, objętych wsparciem	4 os.	40,00	2 os.	60,00	2 os.	80,00	2 os.	0,00	0 os.	0,00	0 os.	0,00
Wskaźnik rezultatu W.2.3.	Liczba uczniów, którzy nabyli kwalifikacje po opuszczeniu programu	0 os.	-	38 os.	-	31 os.	-	34 os.	-	26 os.	-	0 os.	-
Przedsięwzięcie 2.3. Równać szanse	Liczba osób objętych wsparciem w zakresie równości kobiet i mężczyzn	0 os.	0,00	0 os.	0 os.	0 os.	0 os.	32 os.	100,00	0 os.	100,00	0 os.	100,00
Wskaźnik rezultatu W.2.4.	Liczba osób, które podniosły poziom wiedzy w zakresie równości kobiet i mężczyzn dzięki wsparciu w programie	0 os.	-	0 os.	-	0 os.	-	0 os.	-	20 os.	-	0 os.	-

Tabela 13. Matryca

Przedsięwzięcie	Zakres	Fundusz	Forma	Wnioskodawcy	Budżet (EURO)	Preferencje	Preferencje – projekty partnerskie	Uwagi
Cel szczegółowy I: Wzrost konkurencyjności obszaru LSR								
Starterzy Podgrodzia	Przedsięwzięcie dotyczy wsparcia w zakresie zakładania nowych przedsiębiorstw przez osoby fizyczne, mających miejsce zamieszkania na terenie LGD	EFROW	Projekty konkursowe	Osoby fizyczne	260 000,00	- osoby młode - kobiety - działalność turystyczna i okołoturystyczna	Nie	-
Firmy Podgrodzia	Przedsięwzięcie dotyczy wsparcia w zakresie rozwoju istniejących przedsiębiorstw, mających siedzibę/oddział/miejsce wykonywania działalności na terenie LGD.	EFROW	Projekty konkursowe	Mikro i małe przedsiębiorstwa	240 000,00	- działalność turystyczna i okołoturystyczna - rozwój komercyjnej oferty rekreacyjnej i prozdrowotnej	Nie	-
Infrastruktura Podgrodzia	Przedsięwzięcie zakłada realizację działań o charakterze inwestycyjnym obejmującym inwestycje w środki trwałe tj. budowę/przebudowę/remont/modernizację obiektów małej infrastruktury publicznej oraz zakup wyposażenia, udostępnianego niekomercyjnie (nie generujących dochodów).	EFROW	Projekty konkursowe	Jednostki samorządu terytorialnego	1 000 000,00	- infrastruktura dostosowana do potrzeb osób niepełnosprawnych	Nie	-
Cel szczegółowy II: Wzrost aktywności społecznej mieszkańców obszaru LSR								
Seniorzy Podgrodzia	- tworzenie i funkcjonowanie klubów seniora; - uzupełniająco, w ramach klubów seniora inne działania mające na celu wsparcie i integrację osób starszych, uwzględniające udział rodziny i całego środowiska w tworzeniu lokalnych sieci integracji i samopomocy obejmujące: • organizację wydarzeń włączających środowisko lokalne w problemy osób starszych: np.	FEEdKP	Projekty grantowe	NGO, JST i ich jednostki organizacyjne, przedsiębiorcy	460 000,00	- wsparcie działań w zakresie tworzenia lokalnych sieci integracji	Nie	-

Przedsięwzięcie	Zakres	Fundusz	Forma	Wnioskodawcy	Budżet (EURO)	Preferencje	Preferencje – projekty partnerskie	Uwagi
	<p>dnia sąsiada, pikników i wigilii sąsiedzkich;</p> <ul style="list-style-type: none"> • spotkania o charakterze międzypokoleniowym, np. z młodzieżą szkolną lub grupami przedszkolnymi, mające na celu wymianę doświadczeń, wzajemną edukację i pomoc; • akcje proekologiczne organizowane wspólnie z młodzieżą zwiększające udział młodych i starszych w kształtowaniu środowiska życia, estetyki dzielnicy, osiedla; • przedstawienia grup teatralnych, zespołów pieśni i tańca z klubów seniora w szkole/przedszkolu lub odwiedziny grup przedszkolnych/szkolnych/ognisk kulturalnych w klubie seniora 							
Młodzi Podgrodzia	<ul style="list-style-type: none"> • wsparcie na rzecz tworzenia i funkcjonowania edukacyjnych klubów młodzieżowych, w ramach których możliwa jest realizacja różnorodnego obszaru tematycznego, uwzględniającego zainteresowania, zdolności, potrzeby, predyspozycje dzieci i młodzieży w tym zajęcia filmowe, muzyczne, artystyczne, sportowe, z robotyki, programowania, nt. lokalnej tożsamości i kultury, wsparcie edukacji społecznej i obywatelskiej dzieci i młodzieży m.in. poprzez realizację spotkań, warsztatów i wizyt studyjnych; • wsparcie na realizację projektów edukacyjnych, umożliwiających 	FEedKP	Projekty grantowe	NGO, JST i ich jednostki organizacyjne, przedsiębiorcy	500 000,00	-	Nie	-

Przedsięwzięcie	Zakres	Fundusz	Forma	Wnioskodawcy	Budżet (EURO)	Preferencje	Preferencje – projekty partnerskie	Uwagi
	<p>rozwijanie uzdolnień dzieci oraz młodzieży i ukierunkowanych na osiągnięcie konkretnego celu edukacyjnego (np. przygotowanie i udział w krajowym lub międzynarodowym konkursie naukowym);</p> <ul style="list-style-type: none"> warsztaty w obszarze ginących zawodów (np. w ramach organizacji wioski ginących zawodów) przyczyniające się do wzrostu wiedzy nt. tradycji regionu i nabywania umiejętności przydatnych w wyborze ścieżek kształcenia i w przyszłym życiu zawodowym 							
Równać szanse	<ol style="list-style-type: none"> Podnoszenie wiedzy i świadomości osób zajmujących się edukacją i pracą z dziećmi i młodzieżą nt. stereotypów płci i specyfiki potrzeb osób różnej płci w tym także przemocy rówieśniczej uwarunkowanej przekonaniami związanymi z płcią; kluby rodzica - miejsca spotkań rodziców, zależnie od potrzeb ukierunkowane na: <ul style="list-style-type: none"> wsparcie dla kobiet (wymiana doświadczeń, warsztaty motywujące, psychologiczne, coaching, kręgi wsparcia) próbujących godzić życie zawodowe z rodzinnym, wzmacniające poczucie własnej wartości i motywację do przelamywania stereotypów dot. roli kobiet i rozwoju osobistego; 	FEEdKP	Projekty grantowe	NGO, JST i ich jednostki organizacyjne, przedsiębiorcy	40 000,00	-	Nie	-

Przedsięwzięcie	Zakres	Fundusz	Forma	Wnioskodawcy	Budżet (EURO)	Preferencje	Preferencje – projekty partnerskie	Uwagi
	<ul style="list-style-type: none"> wsparcie dla mężczyzn (wymiana doświadczeń, warsztaty motywujące, psychologiczne, coaching, kręgi wsparcia) próbujących przełamywać stereotypy związane z rolą mężczyzn w rodzinie i społeczeństwie, zachęcające do większego zaangażowania w obowiązki opiekuńcze. <p>Kluby rodzica mogą przewidywać wspólne działania dla kobiet i mężczyzn, w zakresie wskazanym powyżej;</p> <p>3. Zwiększenie udziału oraz wzmocnienie pozycji kobiet na rynku pracy poprzez działania wspierające rozpoczęcie, utrzymanie lub powrót do zatrudnienia, takie jak: wsparcie prawne, z zakresu rozwoju osobistego, motywujące, psychologiczne, wzmacniające poczucie własnej wartości</p>							

Źródło: Opracowanie własne.

Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej 2023-2027, odpowiedzialny jest za finansowanie trzech przedsięwzięć w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju, tj. dwóch przedsięwzięć z zakresu przedsiębiorczości „*Starterzy Podgrodzia*” oraz „*Firmy Podgrodzia*”, a także jednego przedsięwzięcia w ramach „*Infrastruktury Podgrodzia*”. Działania ściśle związane z aktywizacją społeczną, realizowane w ramach Programu Regionalnego Fundusze Europejskie dla Kujaw i Pomorza na lata 2021-2027, skierowane zostaną do seniorów, osób młodych oraz osób doświadczających stereotypów związanych z plcią. W tabelach przedstawionych poniżej zaprezentowano szczegółowy opis poszczególnych przedsięwzięć wraz ze wskazaniem sposobu ich realizacji, źródeł finansowania, uzasadnieniem oraz ich powiązaniem z diagnozą obszaru, analizą potrzeb i potencjału obszaru LSR, a także przeprowadzonymi konsultacjami społecznymi.

VI.2. Opis przedsięwzięć

Tabela 14. Opis przedsięwzięć

Przedsięwzięcie	Starterzy Podgrodzia
Opis przedsięwzięcia	Przedsięwzięcie dotyczy wsparcia w zakresie zakładania nowych przedsiębiorstw przez osoby fizyczne, mających miejsce zamieszkania na terenie LGD. Wsparcie będzie przyznawane na realizację operacji inwestycyjnych niezbędnych do utworzenia działalności gospodarczych. Przedmiotem wsparcia będzie dofinansowanie przede wszystkim przedsięwzięć realizowanych przez podmioty podejmujące działalność w branży turystycznej, okoloturystycznej oraz spędzania czasu wolnego. Wspierane będą również projekty realizowane przez podmioty zamierzające świadczyć szeroko pojęte usługi dla mieszkańców obszaru LSR.
Uzasadnienie oraz powiązanie z diagnozą obszaru oraz analizą potrzeb i potencjału obszaru LSR	Przedmiotowe przedsięwzięcie wychodzi na wprost zidentyfikowanemu w diagnozie obszaru, problemowi w postaci słabego rozwoju turystyki oraz przedsiębiorczości. W diagnozie czytamy o słabo rozwiniętej przedsiębiorczości nakierowanej na rozwój turystyki i usług okoloturystycznych np. hoteli, pensjonatów, restauracji, wypożyczalni sprzętu turystycznego, usług turystycznych w rodzaju organizacji spływów kajakowych, komercyjnego wykorzystania lasów. Ponadto brak wsparcia dla podmiotów oferujących usługi powiązane z rozwojem turystyki np. wypożyczalnie rowerów, czy też usługi gastronomiczne. Przedmiotem wsparcia będzie dofinansowanie przedsięwzięć realizowanych przez podmioty prowadzące działalność w branży turystycznej, okoloturystycznej oraz spędzania czasu wolnego, uznanych za kluczowe na terenie LGD. Branże te wytypowano na podstawie wyników badania obecnego stanu rozwoju przedsiębiorczości na terenie LGD. Tym samym wybrano do wsparcia branże najbardziej perspektywiczną do rozwoju w przyszłości, a jednocześnie wymagającą wsparcia ze środków zewnętrznych.
Sposób realizacji wraz z uzasadnieniem	Przedsięwzięcie realizowane będzie w ramach projektów konkursowych, skierowanych do osób fizycznych na podejmowanie nowych działalności gospodarczych. Wartość dofinansowania w ramach przedmiotowego przedsięwzięcia nie może przekroczyć 150 tys. zł.
Fundusz finansujący	PS WPR - EFRROW
Forma realizacji	Projekty konkursowe
Kategorie wnioskodawców	Osoby fizyczne, mających miejsce zamieszkania na terenie LGD
Budżet (Euro)	260 000,00

Wskaźniki produktu	Liczba zrealizowanych operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa – 7 szt.
Wskaźniki rezultatu	Nowe miejsca pracy wspierane w ramach projektów WPR – 7 szt.
Nastawienie na innowacje	TAK
Preferencje	W kryteriach preferowane będą osoby młode oraz kobiety. Premiowana będzie działalność nastawiona na rozwój działalności turystycznej, okolicy turystycznej oraz spędzania czasu wolnego.

Przedsięwzięcie	Firmy Podgrodzia
Opis przedsięwzięcia	Przedsięwzięcie dotyczy wsparcia w zakresie rozwoju istniejących przedsiębiorstw, mających siedzibę/oddział/miejsce wykonywania działalności na terenie LGD. Wsparcie będzie przyznawane na realizację operacji inwestycyjnych niezbędnych do rozwoju działalności gospodarczych. Przedmiotem wsparcia będzie dofinansowanie przede wszystkim przedsięwzięć realizowanych przez podmioty podejmujące działalność w branży turystycznej, okolicy turystycznej oraz spędzania czasu wolnego. Wspierane będą również projekty realizowane przez podmioty zamierzające świadczyć szeroko pojęte usługi dla mieszkańców obszaru LSR.
Uzasadnienie oraz powiązanie z diagnozą obszaru oraz analizą potrzeb i potencjału obszaru LSR	Przedmiotowe przedsięwzięcie wychodzi na wprost zidentyfikowanemu w diagnozie obszaru, problemowi w postaci słabego rozwoju turystyki oraz przedsiębiorczości. W diagnozie czytamy o słabo rozwiniętej przedsiębiorczości nakierowanej na rozwój turystyki i usług okolicy turystycznych np. hoteli, pensjonatów, restauracji, wypożyczalni sprzętu turystycznego, usług turystycznych w rodzaju organizacji spływów kajakowych, komercyjnego wykorzystania lasów. Ponadto brak wsparcia dla podmiotów oferujących usługi powiązane z rozwojem turystyki np. wypożyczalnie rowerów, czy też usługi gastronomiczne. Przedmiotem wsparcia będzie dofinansowanie przedsięwzięć realizowanych przez podmioty prowadzące działalność w branży turystycznej, okolicy turystycznej oraz spędzania czasu wolnego, uznanych za kluczowe na terenie LGD. Branże te wytypowano na podstawie wyników badania obecnego stanu rozwoju przedsiębiorczości na terenie LGD. Tym samym wybrano do wsparcia branże najbardziej perspektywiczną do rozwoju w przyszłości, a jednocześnie wymagającą wsparcia ze środków zewnętrznych.
Sposób realizacji wraz z uzasadnieniem	Przedsięwzięcie realizowane będzie w ramach projektów konkursowych, skierowanych do istniejących już przedsiębiorstw na rozwój przedsiębiorstwa. Wartość dofinansowania w ramach przedmiotowego przedsięwzięcia nie może przekroczyć 500 tys. zł.
Fundusz finansujący	PS WPR - EFRROW
Forma realizacji	Projekty konkursowe
Kategorie wnioskodawców	Mikro i małe przedsiębiorstwa
Budżet (Euro)	240 000,00

Wskaźniki produktu	Liczba zrealizowanych operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa – 4 szt.
Wskaźniki rezultatu	Nowe miejsca pracy wspierane w ramach projektów WPR – 0 szt.
Nastawienie na innowacje	TAK
Preferencje	Premiowana będzie działalność nastawiona na rozwój działalności turystycznej, okolicy turystycznej oraz spędzania czasu wolnego, a także rozwoju komercyjnej oferty rekreacyjnej i prozdrowotnej.

Przedsięwzięcie	Infrastruktura Podgrodzia
Opis przedsięwzięcia	Przedsięwzięcie zakłada realizację działań o charakterze inwestycyjnym obejmującym inwestycje w środki trwałe tj. budowę/przebudowę/remont/modernizację obiektów małej infrastruktury publicznej oraz zakup wyposażenia, udostępnianego niekomercyjnie (nie generujących dochodów).
Uzasadnienie oraz powiązanie z diagnozą obszaru oraz analizą potrzeb i potencjału obszaru LSR	Przedmiotowe przedsięwzięcie wychodzi na wprost zidentyfikowanemu w diagnozie obszaru, problemowi w postaci słabego rozwoju małej infrastruktury publicznej. Kwestię tą potwierdzają wnioski wynikające z diagnozy, która wskazuje na posiadane atrakcyjnych walorów przyrodniczych, które są predyspozycją do rozwoju infrastruktury publicznej. Widoczne są duże braki w postaci infrastruktury mogącej rozwijać aktywność społeczną, kulturalną i sportową. Tu wskazywano na konkretne miejscowości pozbawione świetlic wiejskich oraz obiektów sportowych. Wskazywano również na potrzeby tworzenia gminnych ośrodków kultury, a także centrów promocji kultury. Ponadto diagnoza wskazuje brak atrakcyjnych miejsc do spędzania czasu wolnego przez dzieci i młodzież.
Sposób realizacji wraz z uzasadnieniem	Przedsięwzięcie realizowane będzie w ramach projektów konkursowych, skierowanych do JST. Taka forma realizacji wynika zakresu rzeczowego jaki obejmuje przedsięwzięcie (operacje inwestycyjne), które z zasady charakteryzują się wyższą wartością.
Fundusz finansujący	PS WPR - EFRROW
Forma realizacji	Projekty konkursowe
Kategorie wnioskodawców	Jednostki Samorządu Terytorialnego (JST)
Budżet (Euro)	1 000 000,00
Wskaźniki produktu	Liczba powstałych obiektów małej infrastruktury – 8 szt.
Wskaźniki rezultatu	Odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR – 1 600 osób.
Nastawienie na innowacje	Nie dotyczy
Preferencje	Preferowane będą projekty obejmujące infrastrukturę dostosowaną do potrzeb osób niepełnosprawnych

Przedsięwzięcie	Seniorzy Podgrodzia
Opis przedsięwzięcia	<p>Zakres działań realizowanych w ramach przedsięwzięcia obejmuje wsparcie, przewidziane przez Program finansujący tj. FEEdKP – EFS+, tj. działań na rzecz wspierania integracji seniorów, pozwalające uchronić tę grupę społeczną przed izolacją i wykluczeniem społecznym:</p> <ul style="list-style-type: none"> - tworzenie i funkcjonowanie klubów seniora; - uzupełniająco, w ramach klubów seniora inne działania mające na celu wsparcie i integrację osób starszych, uwzględniające udział rodziny i całego środowiska w tworzeniu lokalnych sieci integracji i samopomocy obejmujące: <ul style="list-style-type: none"> • organizację wydarzeń włączających środowisko lokalne w problemy osób starszych: np. dnia sąsiada, pikników i wigilii sąsiedzkich; • spotkania o charakterze międzypokoleniowym, np. z młodzieżą szkolną lub grupami przedszkolnymi, mające na celu wymianę doświadczeń, wzajemną edukację i pomoc; • spotkania klubów wolontariackich, których celem jest pomoc osobom starszym i samopomoc, w tym organizacja banków wolnego czasu; • akcje proekologiczne organizowane wspólnie z młodzieżą zwiększające udział młodych i starszych w kształtowaniu środowiska życia, estetyki dzielnicy, osiedla; • przedstawienia grup teatralnych, zespołów pieśni i tańca z klubów seniora w szkole/przedszkolu lub odwiedziny grup przedszkolnych/szkolnych/ognisk kulturalnych w klubie seniora.
Uzasadnienie oraz powiązanie z diagnozą obszaru oraz analizą potrzeb i potencjału obszaru LSR	<p>Wnioski z diagnozy wskazują na szereg obszarów problemowych wymagających wsparcia w ramach szeroko pojętych usług społecznych skierowanych do osób potrzebujących:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Niewystarczająca oferta dla seniorów, wynikająca z silnej potrzeby integrowania się seniorów, dla których dostępne formy integracji stają się coraz bardziej powtarzalne i nużące. <p>W ramach wskazanej grupy docelowej zdiagnozowano potrzeby związane z działaniami sieciującymi organizacji senioralnych oraz sieciowania działań obywatelskich na obszarze LSR, a także rozwój inicjatyw społecznych nastawionych na integrację seniorów oraz ich aktywizację, np. tworzenie klubów seniora.</p> <p>Ponadto widoczne są zagrożenia zewnętrzne, związane ze zmianami demograficznymi i zmianą modelu życia społeczeństwa – nie tylko w skali lokalnej ale także regionu i kraju – należą do nich np. starzenie się społeczeństwa i prognozowany dynamiczny wzrost udziału osób w wieku poprodukcyjnym w całkowitej liczbie mieszkańców .</p>
Sposób realizacji wraz z uzasadnieniem	<p>Przedsięwzięcie realizowane będzie w ramach projektów grantowych, skierowanych przede wszystkim do organizacji pozarządowych oraz jednostek samorządu terytorialnego (gminy) i ich jednostek organizacyjnych, przedsiębiorców, NGO. Taka forma realizacji przedsięwzięcia wynika z planowanej realizacji operacji nieinwestycyjnych o mniejszej wartości.</p>
Fundusz finansujący	FEEdKP – EFS+
Forma realizacji	Projekty grantowe
Kategorie wnioskodawców	NGO, JST i ich jednostki organizacyjne, przedsiębiorcy
Budżet (Euro)	460 000,00
Wskaźniki produktu	<ol style="list-style-type: none"> 1. Liczba osób starszych objętych wsparciem w klubach seniora, gospodarstwach opiekuńczych i Uniwersytetach Trzeciego Wieku – 174 osób. 2. Całkowita liczba osób objętych wsparciem – 184 osób.

Wskaźniki rezultatu	<ol style="list-style-type: none"> 1. Liczba osób, których sytuacja społeczna uległa poprawie po opuszczeniu programu – 53 osoby. 2. Liczba objętych wsparciem klubów seniora, gospodarstw opiekuńczych i Uniwersytetów Trzeciego Wieku – 12 szt.
Grupa docelowa	Przedsięwzięcie ukierunkowane jest na wsparcie rozwoju usług dla seniorów (w tym niepełnosprawnych) – jako jednej z grup wymagających wsparcia, zidentyfikowanych w LSR
Preferencje	Preferencja dla wsparcia działań w zakresie tworzenia lokalnych sieci integracji.

Przedsięwzięcie	Młodzi Podgrodzia
Opis przedsięwzięcia	<p>Zakres działań realizowanych w ramach przedsięwzięcia wpisuje się we wsparcie, przewidziane przez Program finansujący tj. FEdKP – EFS+, tj. wsparcie dzieci i młodzieży poza edukacją formalną.</p> <p><u>Przewidujemy realizację następujących działań:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • wsparcie na rzecz tworzenia i funkcjonowania edukacyjnych klubów młodzieżowych, w ramach których możliwa jest realizacja różnorodnego obszaru tematycznego, uwzględniającego zainteresowania, zdolności, potrzeby, predyspozycje dzieci i młodzieży w tym zajęcia filmowe, muzyczne, artystyczne, sportowe, z robotyki, programowania, nt. lokalnej tożsamości i kultury, wsparcie edukacji społecznej i obywatelskiej dzieci i młodzieży m.in. poprzez realizację spotkań, warsztatów i wizyt studyjnych; • wsparcie na realizację projektów edukacyjnych, umożliwiających rozwijanie uzdolnień dzieci oraz młodzieży i ukierunkowanych na osiągnięcie konkretnego celu edukacyjnego (np. przygotowanie i udział w krajowym lub międzynarodowym konkursie naukowym); • warsztaty w obszarze ginących zawodów (np. w ramach organizacji wioski ginących zawodów) przyczyniające się do wzrostu wiedzy nt. tradycji regionu i nabywania umiejętności przydatnych w wyborze ścieżek kształcenia i w przyszłym życiu zawodowym <p>Kosztom kwalifikowanym przedsięwzięcia będzie realizacja projektów nieinwestycyjnych, polegających na świadczeniu usług społecznych.</p>

<p>Uzasadnienie oraz powiązanie z diagnozą obszaru oraz analizą potrzeb i potencjału obszaru LSR</p>	<p>Wnioski z diagnozy wskazują na szereg obszarów problemowych wymagających wsparcia w ramach działań dla młodzieży. Pomimo bardzo licznej populacji młodzieży obserwuje się zjawiska przenoszenia aktywności tej grupy do pobliskiego Torunia, ze względu na nieatrakcyjną ofertę dla młodzieży w istniejących ośrodkach oraz instytucjach lokalnych.</p> <p>Znaczący udział w populacji ludzi młodych należy do najwyższych w regionie, jest najbardziej korzystny spośród wszystkich LGD. Młodych tu nie ubywa, jak prawie wszędzie na polskiej wsi, a wręcz rokrocznie przybywa, co ma oczywiście związek z dodatnim saldem migracji na ten obszar w ogóle. Co ważne - młodzież deklaruje wolę działań na rzecz społeczności, brakuje jej jednak ram instytucjonalnych oraz odpowiedniej oferty definiującej konkretne potrzeby.</p> <p>Dzięki działaniom w ramach przedmiotowego przedsięwzięcia zaistnieje możliwość wsparcia inicjatyw na rzecz aktywizacji i integracji młodzieży, np. klubów młodzieżowych itp., inicjatyw artystycznych, sportowych, wsparcia oddolnych inicjatyw własnych dzieci i młodzieży, czy też zainteresowania dzieci i młodzieży kulturą wyższą, np. muzyką, filmem, sztukami wizualnymi, grafiką itp.</p>
<p>Sposób realizacji wraz z uzasadnieniem</p>	<p>Przedsięwzięcie realizowane będzie w ramach projektów grantowych, skierowanych przede wszystkim do organizacji pozarządowych oraz jednostek samorządu terytorialnego (gminy) i ich jednostek organizacyjnych, przedsiębiorców, NGO. Taka forma realizacji przedsięwzięcia wynika z planowanej realizacji operacji nieinwestycyjnych o mniejszej wartości.</p>
<p>Fundusz finansujący</p>	<p>FEoKP – EFS+</p>
<p>Forma realizacji</p>	<p>Projekty grantowe</p>
<p>Kategorie wnioskodawców</p>	<p>NGO, JST i ich jednostki organizacyjne , przedsiębiorcy</p>
<p>Budżet (Euro)</p>	<p>500 000,00</p>
<p>Wskaźniki produktu</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Liczba osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji objętych wsparciem w ramach edukacji pozaformalnej – 321 osób. 2. Liczba uczniów szkół i placówek systemu oświaty prowadzących kształcenie ogólne objętych wsparciem – 301 osób. 3. Liczba uczniów i słuchaczy szkół i placówek kształcenia zawodowego objętych wsparciem – 10 osób. 4. Liczba dzieci/uczniów o specjalnych potrzebach rozwojowych i edukacyjnych, objętych wsparciem – 10 osób.
<p>Wskaźniki rezultatu</p>	<p>Liczba uczniów, którzy nabyli kwalifikacje po opuszczeniu programu – 129 osób.</p>
<p>Nastawienie na innowacje</p>	<p>Nie dotyczy</p>
<p>Grupa docelowa</p>	<p>Przedsięwzięcie ukierunkowane jest na wsparcie rozwoju usług dla dzieci i młodzieży (w tym niepełnosprawnych) – jako grup wymagających wsparcia, zidentyfikowanych w LSR</p>
<p>Preferencje</p>	<p>Nie dotyczy</p>

Przedsięwzięcie	Równać szanse
Opis przedsięwzięcia	<p>Działania na rzecz wspierania zrównoważonego pod względem płci uczestnictwa w rynku pracy, równych warunków pracy oraz lepszej równowagi między życiem zawodowym a prywatnym, w tym poprzez dostęp do przystępnej cenowo opieki nad dziećmi i osobami wymagającymi wsparcia w codziennym funkcjonowaniu:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Podnoszenie wiedzy i świadomości osób zajmujących się edukacją i pracą z dziećmi i młodzieżą nt. stereotypów płci i specyfiki potrzeb osób różnej płci w tym także przemocy rówieśniczej uwarunkowanej przekonaniami związanymi z płcią; 2. kluby rodzica - miejsca spotkań rodziców, zależnie od potrzeb ukierunkowane na: <ul style="list-style-type: none"> - wsparcie dla kobiet (wymiana doświadczeń, warsztaty motywujące, psychologiczne, coaching, kręgi wsparcia) próbujących pogodzić życie zawodowe z rodzinnym, wzmacniające poczucie własnej wartości i motywację do przelamywania stereotypów dot. roli kobiet i rozwoju osobistego; - wsparcie dla mężczyzn (wymiana doświadczeń, warsztaty motywujące, psychologiczne, coaching, kręgi wsparcia) próbujących przelamywać stereotypy związane z rolą mężczyzn w rodzinie i społeczeństwie, zachęcające do większego zaangażowania w obowiązki opiekuńcze. <p>Kluby rodzica mogą przewidywać wspólne działania dla kobiet i mężczyzn, w zakresie wskazanym powyżej;</p> 3. Zwiększenie udziału oraz wzmocnienie pozycji kobiet na rynku pracy poprzez działania wspierające rozpoczęcie, utrzymanie lub powrót do zatrudnienia, takie jak: wsparcie prawne, z zakresu rozwoju osobistego, motywujące, psychologiczne, wzmacniające poczucie własnej wartości.
Uzasadnienie oraz powiązanie z diagnozą obszaru oraz analizą potrzeb i potencjału obszaru LSR	<p>Wnioski z diagnozy wskazują na szereg obszarów problemowych wymagających wsparcia w ramach szeroko pojętych usług społecznych skierowanych do osób potrzebujących. Zgodnie z diagnozą obserwujemy problem dotyczący upodmiotowienia kobiet. Problemem jest wciąż obecne stereotypowe postrzeganie roli kobiet wiejskich, w opozycji do niego na obszarze LSR zauważalne są tendencje w kierunku integrowania się kobiet w dedykowane organizacje oraz inicjatywy na rzecz promocji praw kobiet. Jednak elementem wskazującym na potencjał obszaru LSR jest wciąż rosnący potencjał organizacji kobiecych, dlatego potrzebą jest wsparcie działań na rzecz równości szans kobiet i mężczyzn.</p>
Sposób realizacji wraz z uzasadnieniem	<p>Przedsięwzięcie realizowane będzie w ramach projektów grantowych, skierowanych przede wszystkim do organizacji pozarządowych oraz jednostek samorządu terytorialnego (gminy) i ich jednostek organizacyjnych, przedsiębiorców, NGO. Taka forma realizacji przedsięwzięcia wynika z planowanej realizacji operacji nieinwestycyjnych o mniejszej wartości.</p>
Fundusz finansujący	FEdKP – EFS+
Forma realizacji	Projekty grantowe
Kategorie wnioskodawców	NGO, JST i ich jednostki organizacyjne, przedsiębiorcy
Budżet (Euro)	40 000,00
Wskaźniki produktu	Liczba osób objętych wsparciem w zakresie równości kobiet i mężczyzn – 32 osoby
Wskaźniki rezultatu	Liczba osób, które podniosły poziom wiedzy w zakresie równości kobiet i mężczyzn dzięki wsparciu w programie – 20 osoby

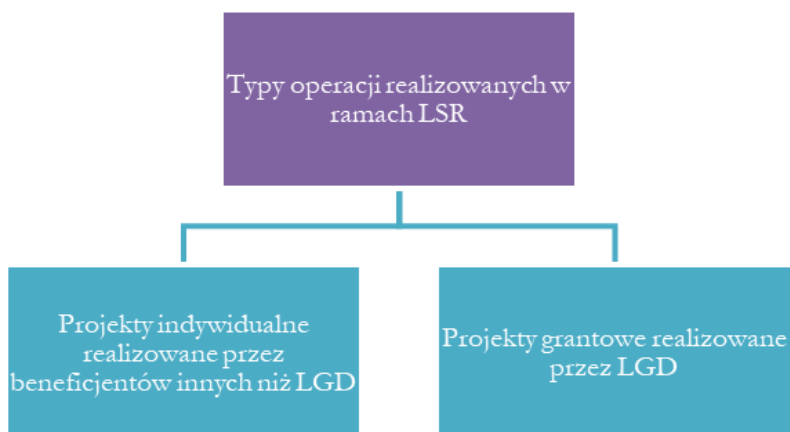
Grupa docelowa	Przedsięwzięcie ukierunkowane jest na wsparcie rozwoju usług dla osób doświadczających stereotypów związanych z płcią.
Preferencje	Nie dotyczy

VII. Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru

VII.1. Ogólna charakterystyka przyjętych rozwiązań formalno-instytucjonalnych wraz ze sposobem powstawania procedur, ich kluczowe cele i założenia

Kluczowymi dokumentami określającymi proces oceny i wyboru operacji/projektów są „Procedura oceny i wyboru operacji w ramach lokalnej strategii rozwoju lokalnej grupy działania „Podgrodzie Toruńskie” oraz „Procedura oceny i wyboru projektów objętych grantem w ramach lokalnej strategii rozwoju lokalnej grupy działania „Podgrodzie Toruńskie”. W ramach realizacji LSR zakłada się realizację dwóch typów operacji/projektów: operacji realizowanych przez beneficjentów innych niż LGD oraz projektów grantowych.

Schemat 3. Typy operacji realizowanych w ramach LSR

Źródło: Opracowanie własne.

Organem kompetentnym do oceny i wyboru złożonych wniosków jest Rada Decyzyjna, której działania regulowane są przez Regulamin Organizacyjny Rady Decyzyjnej, oraz wskazane powyżej Procedury. Określają one tok postępowania w zakresie ogłaszania naborów, sposobu oceny i wyboru operacji/projektów przez członków Rady oceniających wnioski, tryb prowadzenia dyskusji. W przypadku procedury regulującej proces oceny i wyboru projektów objętych grantem, uwzględniono także zapisy dotyczące umowy o przyznanie grantu, monitoringu i kontroli, wypłaty zaliczki i płatności końcowej. Zakresu przedmiotowych procedur obejmuje wszelkie czynności związane z procesem przeprowadzenia naboru wniosków, procesu oceny i wyboru operacji/projektów oraz procesów następujących po zakończeniu wyboru operacji. Przyjęte w wyżej wymienionych dokumentach rozwiązania mają na celu:

- zapewnienie, iż w poszczególnych głosowaniach Rady Decyzyjnej LGD, dotyczących wyboru operacji - żadna pojedyncza grupa interesu nie kontroluje procesu podejmowania decyzji,
- zapewnienie niedyskryminującego charakteru procesu decyzyjnego,
- umożliwienie uniknięcia ryzyka wystąpienia konfliktu interesu w procesach decyzyjnych,
- zapewnienie bezstronności Rady Decyzyjnej, poprzez składanie przez członków Rady oświadczeń o bezstronności, na podstawie których prowadzony będzie także rejestr interesów, oraz zobowiązanie członków Rady do wyłączenia się z procesu oceny i wyboru operacji w sytuacjach powiązania z wnioskiem lub wnioskodawcą,

- uregulowanie sposobu postępowania w sytuacjach spornych i wyjątkowych oraz umożliwienie odwołania się wnioskodawców od decyzji Rady,
- zapewnienie spójności w ramach LSR poprzez powiązanie z diagnozą obszaru, celami strategii, przedsięwzięciami i ich wskaźnikami,
- wybór najlepszych z punktu widzenia realizacji LSR operacji.

Szczegółowe informacje dotyczące poszczególnych procedur wyboru operacji/projektu zostaną opracowane po podpisaniu umowy ramowej na wdrażanie LSR, a ich podstawowym trybem tworzenia będą konsultacje społeczne. Na podstawie szczegółowej analizy dokumentów programowych, dotyczących wdrażania instrumentu RLKS w latach 2021-2027 oraz dotychczasowych doświadczeń LGD w procesie oceny oraz wyboru operacji/projektów w ramach wdrażania LSR 2014-2020, pracownicy Biura LGD przygotowują wstępną propozycję procedur, które następnie zostaną skonsultowane z Radą Decyzyjną LGD. Właściwie przygotowane procedury oceny i wyboru operacji/projektów, zostaną zatwierdzone przez Zarząd LGD.

Dobrze opracowane dokumenty są bardzo ważnym elementem LSR, gdyż mają one kluczowe znaczenie podczas jej realizacji. Odpowiednio opracowane procedury i kryteria umożliwią wybór operacji, których realizacja przeloży się bezpośrednio na osiągnięcie zawartych w strategii celów i wskaźników.

Kwota wsparcia w ramach LSR:

Szczegóły dotyczące intensywności pomocy finansowej, reguluje Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 (dla Kujaw i Pomorza) oraz obowiązujące wytyczne oraz akty prawne:

- podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej przez osoby fizyczne w wysokości do 150 tys. zł,
- rozwijanie działalności gospodarczej do 500 tys. zł,
- 40% środków LSR na operacje realizowane przez jednostki sektora finansów publicznych.

VII.2. Sposób ustanawiania i zmiany kryteriów wyboru

Załącznik do procedury oceny i wyboru operacji/projektów w ramach lokalnej strategii rozwoju Lokalnej Grupy Działania „Podgrodzie Toruńskie”, stanowią kryteria wyboru operacji/projektów, bezpośrednio związane z przedmiotowymi procedurami. Na ich podstawie członkowie Rady Decyzyjnej LGD będą oceniać wnioski pod kątem zgodności z LSR oraz stopnia w jakim planowane operacje przyczyniają się do osiągnięcia celów Strategii. Przedmiotowe procedury, regulujące proces decyzyjny wraz z Regulaminem Rady LGD i ich załącznikami oraz kryteria wyboru operacji, mają charakter jawny i będą udostępnione do wiadomości publicznej na stronie internetowej LGD, do wglądu w biurze LGD, jak również w drodze świadczonego przez LGD doradztwa, umożliwiającego ich szersze omówienie. Mając na uwadze uwarunkowania i wymagania funduszy finansujących, stworzone zostaną kryteria, stanowiące załącznik do poszczególnych Procedur. Zgodnie z zapisami Statutu Stowarzyszenia przedmiotowe kryteria zostaną zatwierdzone przez Zarząd. Proces tworzenia kryteriów zostanie oparty o zapisy przygotowanej LSR, w tym w oparciu o preferencje wskazane w części przedsięwzięć wyznaczonych w ramach Strategii.

Dopuszcza się możliwość zmiany kryteriów wyboru operacji, zarówno dla projektów indywidualnych w ramach wniosków składanych przez beneficjentów innych niż LGD jak i projektów objętych grantem w związku z następującymi przyczynami:

- Zmianą uwarunkowań społeczno-gospodarczych obszaru LGD
- Kłopotami związanymi z oceną wniosków, wynikającymi z przyjętych kryteriów oceny, zgłaszanymi przez Radę LGD
- Problemami z osiągnięciem wskaźników założonych w LSR

Z wnioskiem do Zarządu LGD o zmianę kryteriów wyboru operacji może zgłosić się:

- Rada LGD
- Komisja Rewizyjna LGD
- Zarząd LGD (z własnej inicjatywy)
- Członkowie LGD (grupa licząca co najmniej tyle osób ile zasiada w Radzie LGD).

W przypadku pozytywnego rozpatrzenia wniosku, Zarząd LGD zgłasza zmiany kryteriów wyboru operacji do Samorządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego w celu uzyskania ich pisemnej akceptacji. Zmienione kryteria obowiązują dla konkursów ogłoszonych po przyjęciu uchwały przez Zarząd LGD oraz po akceptacji przez Samorząd Województwa. Każda zmiana kryteriów wyboru operacji będzie konsultowana z lokalną społecznością, poprzez zamieszczenie propozycji zmian na stronie internetowej biura LGD. W terminie 5 dni od dnia opublikowania informacji wszystkie zainteresowane osoby będą mogły zgłosić swoje uwagi/sugestie do proponowanych zmian za pośrednictwem poczty elektronicznej bądź osobiście w biurze LGD. Opisany powyżej proces konsultacji zapewni społeczności lokalnej powszechny i systematyczny udział w konsultacjach nad kształtem i zmianami kryteriów.

VII.3. Innowacyjność w kryteriach wyboru operacji

Jedną z najistotniejszych kwestii poruszanych w przyjętych kryteriach wyboru operacji jest innowacyjność. Premiowane będą operacje o charakterze innowacyjnym, czyli *polegające na wdrożeniu nowego lub znacząco udoskonalonego produktu, usługi, procesu, organizacji lub nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych. Minimalnym wymogiem zaistnienia innowacji jest, aby produkt, usługa, proces, organizacja lub nowy sposób wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów były nowe (lub znacząco udoskonalone) dla wnioskodawcy. Zalicza się tu elementy innowacji, które dany wnioskodawca opracował jako pierwszy oraz te, które zostały przyswojone od innych firm lub podmiotów.*

Kryterium innowacyjności zastosowane zostanie do przedsięwzięć, w ramach których, w wyniku konsultacji społecznych oraz diagnozy, pojawiła się potrzeba realizacji operacji innowacyjnych, głównie dla przedsięwzięć związanych z zakładaniem oraz rozwijaniem działalności gospodarczej.

VII.4. Realizacja projektów grantowych

W ramach przedmiotowej LSR przewiduje się realizację projektów grantowych za pomocą następujących przedsięwzięć Strategii: Integracja społeczna dzieci i młodzieży, Integracja społeczna osób w wieku senioralnym oraz Propagowanie zasady równości szans. Szczegółowe kwestie, dotyczące założeń tych przedsięwzięć, rodzaju beneficjentów oraz kwoty budżetu na ich realizację przedstawiono w Rozdziale VI LSR. Maksymalna kwota jednego przyznanego grantu to 100 tys. zł. Najistotniejszymi kwestiami poruszonymi w przyjętych kryteriach wyboru operacji będzie wsparcie kobiet oraz osób niepełnosprawnych. Premiowane będą zatem projekty skierowane do wskazanych grup w niekorzystnej sytuacji.

Opracowane kryteria wyboru operacji ustalone dla przedsięwzięć finansowanych z EFS+ będą zgodne z kryteriami wyboru projektów ustanowionych w FEEdKP w odniesieniu do danego celu, typu projektu i właściwego funduszu (EFS+). Projekty wskazane w LSR będą wybierane zgodnie z zasadami i warunkami obowiązującymi dla EFS+.

VIII. Plan działania

Plan działań realizowanych w ramach LSR jest ściśle powiązany z logiką realizacji LSR opisaną w Rozdziale VI Cele i wskaźniki. Plan działania zawiera szczegółowe wskazanie harmonogramu osiągnięcia poszczególnych wskaźników (w przedziałach czasowych) dla określonych w strategii przedsięwzięć, co w konsekwencji przeloży się na osiągnięcie celów. Ponadto prezentuje on podział środków finansowych na poszczególne przedsięwzięcia.

Na etapie przygotowania harmonogramu osiągnięcia poszczególnych wskaźników oraz realizacji budżetu LSR, wzięto pod uwagę przede wszystkim rozłożenie realizacji Strategii w czasie, czas konieczny na ocenę operacji, ich realizację oraz rozliczenie, zgodnie z zasadami Programu, dopasowując je także do technicznych możliwości obsługi i oceny kilku naborów wniosków jednocześnie. Ponadto wzięto pod uwagę wymagania wynikające z zapisów umowy ramowej, wskazujące na czerwiec 2026 oraz grudzień 2027 roku, jako graniczne terminy osiągnięcia kamieni milowych.

Harmonogram osiągnięcia poszczególnych wskaźników został określony w Planie działania, stanowiącym załącznik nr 2 do LSR. Plan wykorzystania budżetu LSR, stanowiący załącznik nr 4 do LSR, uwzględni natomiast realizację kamieni milowych, wyznaczonych w umowie ramowej:

- do 30 czerwca 2026 r. udzielenie wsparcia na wdrażanie LSR w ramach PS WPR w wysokości odpowiadającej 40% wartości środków na wdrażanie LSR – założono realizację budżet LSR (z PS WPR) w tym okresie na poziomie 84%
- do 31 grudnia 2027 r. udzielenie wsparcia na wdrażanie LSR w ramach PS WPR w wysokości odpowiadającej 80% wartości środków na wdrażanie LSR – założono realizację budżet LSR (z PS WPR) w tym okresie na poziomie 100%.
- do 31 grudnia 2026 r. udzielenie wsparcia na wdrażanie LSR w ramach programu regionalnego FEdKP w wysokości odpowiadającej 50% wartości środków na wdrażanie LSR – założono realizację budżet LSR (FEdKP) w tym okresie na poziomie 73%.
- do 31 grudnia 2028 r. udzielenie wsparcia na wdrażanie LSR w ramach programu regionalnego FEdKP w wysokości odpowiadającej 100% wartości środków na wdrażanie LSR – założono realizację budżet LSR (FEdKP) w tym okresie na poziomie 100%.

IX. Plan finansowy LSR

Całkowity budżet Lokalnej Strategii Rozwoju LGD „Podgrodzie Toruńskie” wynosi **2 932 500 EUR**, z czego:

- 1 500 000 EUR przypada na działania wynikające z PS WPR (EFRROW);
- 1 000 000 EUR na działania wynikające z FEdKP (EFS+);
- 362 500 EUR na pokrycie kosztów zarządzania LSR;
- 70 000 EUR na pokrycie kosztów zarządzania LSR ze środków EFS+.

Przedmiotowa LSR ma charakter Strategii dwufunduszowej i będzie finansowana z dwóch funduszy europejskich w ramach instrumentu RLKS: EFS+, EFRROW.

Tabela 15. Powiązanie budżetu z celami LSR

Cel LSR		Budżet w EUR
1	Cel I: Wzrost konkurencyjności obszaru LSR	1 500 000,00
2	Cel II: Wzrost aktywności społecznej mieszkańców obszaru LSR	1 000 000,00
Razem		2 500 000,00

Tabela 15. Powiązanie budżetu z przedsięwzięciami LSR

Przedsięwzięcie LSR		Budżet w EUR
1	Starterzy Podgrodzia	260 000,00
2	Firmy Podgrodzia	240 000,00
3	Infrastruktura Podgrodzia	500 000,00
4	Seniorzy Podgrodzia	460 000,00
5	Młodzi Podgrodzia	500 000,00
6	Równać szanse	40 000,00
Razem		2 500 000,00

X. Monitoring i ewaluacja

X.1. Ewaluacja LSR

Prowadzenie monitoringu i ewaluacji LSR w całym okresie jej wdrażania oraz funkcjonowania LGD jest niezbędne do sprawdzenia, czy uda się osiągnąć założone cele oraz czy LGD prowadzi działalność w sposób właściwy.

Funkcjonowanie LGD będzie na bieżąco monitorowane i poddawane badaniom ewaluacyjnym, po to aby zapewnić stałe podnoszenie jakości i efektywności podejmowanych działań. Ocena umożliwi określenie czy LSR jest wdrażana w sposób prawidłowy, a jej realizacja przebiega zgodnie z przyjętymi założeniami oraz czy sposób działania LGD zapewnia wypełnianie wszystkich nałożonych na nie zadań. Monitoring i ewaluacja są niezbędne do zapewnienia prawidłowego wydatkowania środków publicznych i odpowiedniego reagowania na zmieniające się realia społeczno – gospodarcze.

W okresie wdrażania LSR przeprowadzona zostanie badanie ewaluacyjne przeprowadzone w formie ewaluacji zewnętrznej. Badanie zostanie przeprowadzone jednokrotnie, w fazie końcowej wdrażania LSR, w latach 2027-2029, aby była możliwość włączenia wyników badania do systemu LGD w kolejnym okresie programowania. Ewaluacja zewnętrzna przeprowadzona zostanie przez niezależnego ewaluatora, posiadającego odpowiednie kwalifikacje oraz doświadczenie w realizacji badań ewaluacyjnych. Badanie powinno obejmować swoim zakresem co najmniej następujące obszary badawcze:

- Ocena wpływu na cele LSR;
- Ocena wpływu na kapitał społeczny, w tym w szczególności na aktywność społeczną, zaangażowanie w sprawy lokalne;
- Ocena stopnia realizacji LSR do rozwoju przedsiębiorczości;
- Wpływ realizacji LSR na grupy pozostające w niekorzystnej sytuacji;
- Innowacyjność realizowanych operacji;
- Ocena funkcjonowania LGD;
- Ocena procesu wdrażania LSR;
- Ocena procedur i kryteriów wyboru operacji;
- Wartość dodana podejścia RLKS.

Wyniki przeprowadzonego badania sporządzone zostaną w formie raportu końcowego. Raport będzie zawierał syntetyczne i przekrojowo omówione wyniki badań a przedstawione rekomendacje będą sformułowane na podstawie wniosków wynikających z przeprowadzonych badań, mających pokrycie w informacjach prezentowanych w raporcie. Raport zostanie zamieszczony w wersji elektronicznej na stronie internetowej LGD oraz w razie potrzeby przekazany do instytucji zaangażowanych we wdrażanie RLKS, tj. Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko- Pomorskiego, Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Kryteria, na podstawie których zostanie przeprowadzana ewaluacja funkcjonowania LGD i realizacji LSR będą obejmowały następujące kwestie:

- Skuteczność - ocena stopnia realizacji zakładanych celów, skuteczność użytych metod oraz wpływ czynników zewnętrznych na ostateczne efekty realizacji LSR.
- Efektywność - ocena relacji między nakładami, kosztami, zasobami (finansowymi, ludzkimi, administracyjnymi) a osiągniętymi efektami interwencji w ramach LSR.
- Użyteczność - ocena całości rzeczywistych efektów wywołanych przez interwencję w ramach LSR, odnosząc je do wyzwań społeczno-ekonomicznych określonych w Strategii.
- Trwałość - ocena ciągłości efektów interwencji w ramach LSR w perspektywie średnio i długookresowej.

W ramach prowadzonej ewaluacji zewnętrznej zostaną wykorzystane następujące metody badawcze:

- Analiza założeń LSR – celów, przedsięwzięć i struktury budżetu w celu oceny stopnia ich realizacji; analiza rejestry złożonych/wybranych/niewybranych wniosków,
- Analiza statystyczna projektów wybranych i niewybranych do realizacji – analiza projektów pod kątem ich ilości i wartości oraz liczby projektów realizowanych w ramach każdego z celów i przedsięwzięć,
- Badania ankietowe wnioskodawców projektów – na podstawie ankiety monitorującej beneficjentów pomocy udzielanej przez LGD,
- Analiza statystyczna dotycząca realizacji budżetu LSR w ramach poszczególnych przedsięwzięć,
- Inne metody zaproponowane przez ewaluatora.

X.2. Monitoring LSR

Celem monitoringu jest bieżąca analiza informacji o tym czy LSR jest wdrażana zgodnie z przyjętymi założeniami i przynosi zakładane efekty. Monitoring ma na celu wskazanie czy środki wydatkowane są w taki sposób i w takim tempie jaka zaplanowano w LSR oraz czy operacje generują takie produkty i rezultaty jak zakładano.

Funkcją monitoringu jest pomoc w zarządzaniu wdrażaniem LSR, rozliczanie interwencji (efekty interwencji w relacji do poniesionych nakładów), stanowienie podstawy do ewaluacji i oceny efektów wdrażania LSR, zapewnienie informacji o wdrażaniu LSR (dla LGD, beneficjentów, ARiMR, SW, MRiRW, itp.), funkcja społeczna informująca społeczność lokalną o wdrażaniu LSR.

Monitoring prowadzony będzie na poziomie pojedynczego projektu, przedsięwzięcia, celu oraz całej LSR. Monitoring będzie miał dwojaki charakter: finansowy oraz rzeczowy. Finansowy, czyli weryfikujący płynność, terminowość i prawidłowy rozkład wydatkowania funduszy oraz rzeczowy, polegający na sprawdzeniu w jakim stopniu rzeczywiste wartości wskaźników (produktu i rezultatu) odbiegają od wartości zakładanych. W konsekwencji zakres monitoringu będzie obejmował zebranie danych za dany okres, dotyczących przede wszystkim: realizacji finansowej LRS, realizacji rzeczowej LSR, funkcjonowania LGD w procesie wdrażania Strategii.

Monitoring będzie prowadzony przez wyznaczonego pracownika/ów biura LGD. Monitoring będzie miał charakter ciągły, prowadzony w trakcie całego procesu wdrażania LSR. Podsumowanie wyników monitorowania odbędzie się na koniec każdego roku kalendarzowego, a uzyskane wyniki posłużą do przygotowania sprawozdania z realizacji LSR za dany rok kalendarzowy, którego obowiązek przygotowania wynika z zapisów umowy ramowej, w tym dane pochodzące z ankiet monitorujących zebranych przez LGD na potrzeby monitorowania realizacji LSR.

Sposobem pozyskania danych do monitoringu będą ewidencje oraz rejestry prowadzone przez LGD dotyczące np. listy złożonych wniosków o dofinansowanie, listy operacji wybranych i niewybranych, listy obecności na szkoleniach/warsztatach, badań ankietowych monitorujących beneficjentów. Elementy podlegające monitorowaniu będą obejmowały przede wszystkim:

- Cele i wskaźniki realizacji LSR;
- Budżet LSR;
- Innych elementów na potrzeby przygotowania sprawozdania z realizacji LSR.

Analiza danych monitoringowych będzie stanowiła podstawę do kreowania wniosków oraz rekomendacji i zaleceń, które pozwoliłyby na generalne usprawnienie działania LGD, przede wszystkim w kierunku bardziej efektywnego wykorzystania dostępnych w ramach LSR środków w kontekście przyjętych celów Strategii. Wnioski te będą następnie służyły jako materiał wyjściowy do ewentualnej zmiany sposobów działalności LGD lub założeń Lokalnej Strategii Rozwoju.

Załącznik nr 1. Cele i przedsięwzięcia

Budżet (w EUR)	Przedsięwzięcia w ramach Celu I: Wzrost konkurencyjności obszaru LSR	grupy docelowe	sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)
260 000,00	P 1.1. Starterzy Podgrodzia	Osoby fizyczne (podejmowanie działalności gospodarczej)	Konkurs
240 000,00	P.1.2. Firmy Podgrodzia	Mikro i małe przedsiębiorstwa (rozwój działalności gospodarczej)	Konkurs
1 000 000,00	P 1.3. Infrastruktura Podgrodzia	Jednostki samorządu terytorialnego	Konkurs
Budżet (w EUR)	Przedsięwzięcia w ramach Celu II: Wzrost aktywności społecznej mieszkańców obszaru LSR	grupy docelowe	sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)
460 000,00	P 2.1. Seniorzy Podgrodzia	Seniorzy	Projekty grantowe
500 000,00	P 2.2. Młodzi Podgrodzia	Dzieci i młodzież	Projekty grantowe
40 000,00	P 2.3. Równać szanse	Osoby doświadczające stereotypów związanych z płcią	Projekty grantowe

Załącznik nr 2. Plan działania.

CEL	lata	do 31.12.2024		do 31.12.2025		do 31.12.2026		do 31.12.2027		do 31.12.2028		do 31.12.2029		Program
		Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	
I	Wzrost konkurencyjności obszaru LSR													
Przedsięwzięcie 1.1. Starterzy Podgrodzia	Liczba zrealizowanych operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	0 szt.	0,00	3 szt.	42,86	4 szt.	100,00	0 szt.	100,00	0 szt.	100,00	0 szt.	100,00	PS WPR
Przedsięwzięcie 1.2. Firmy Podgrodzia	Liczba zrealizowanych operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	0 szt.	0,00	2 szt.	50,00	2 szt.	100,00	0 szt.	100,00	0 szt.	100,00	0 szt.	100,00	
Wskaźnik rezultatu W 1.1.	R.37 Nowe miejsca pracy wspierane w ramach projektów WPR	0 szt.	-	0 szt.	-	3 szt.	-	4 szt.	-	0 szt.	-	0 szt.	-	
Przedsięwzięcie 1.3. Infrastruktura Podgrodzia	Liczba powstałych obiektów małej infrastruktury	0 szt.	0,00	8 szt.	100,00	0 szt.	100,00	0 szt.	100,00	0 szt.	100,00	0 szt.	100,00	
Wskaźnik rezultatu W 1.2.	R.41 Odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR	0 szt.	-	0 szt.	-	1600 osób	-	0 szt.	-	0 szt.	-	0 szt.	-	
II	Wzrost aktywności społecznej mieszkańców obszaru LSR													
Przedsięwzięcie 2.1. Seniorzy Podgrodzia	Liczba osób starszych objętych wsparciem w klubach seniora, gospodarstwach opiekuńczych i Uniwersytetach Trzeciego Wieku	56 os.	32,18	0 os.	32,18	68 os.	71,26	50 os.	100,00	0 os.	100,00	0 os.	100,00	FEdKP
	Całkowita liczba osób objętych wsparciem	60 os.	32,61	0 os.	32,61	71 os.	71,20	53 os.	100,00	0 os.	100,00	0 os.	100,00	

Wskaźnik rezultatu W 2.1.	Liczba osób, których sytuacja społeczna uległa poprawie po opuszczeniu programu	0 os.	-	17 os.	-	0 os.	-	21 os.	-	15 os.	-	0 os.	-
Wskaźnik rezultatu W 2.2.	Liczba objętych wsparciem klubów seniora, gospodarstw opiekuńczych i Uniwersytetów Trzeciego Wieku	0 os.	-	7 szt.	-	0 szt.	-	9 szt.	-	6 szt.	-	0 szt.	-
Przedsięwzięcie 2.2. Młodzi Podgrodzia	Liczba osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji, objętych wsparciem w ramach edukacji pozaformalnej	96 os.	29,91	76 os.	53,58	84 os.	79,75	65 os.	100,00	0 os.	100,00	0 os.	100,00
	Liczba uczniów szkół i placówek systemu oświaty prowadzących kształcenie ogólne objętych wsparciem	41 os.	25,47	40 os.	50,31	40 os.	75,16	40 os.	100,00	0 os.	100,00	0 os.	100,00
	Liczba uczniów i słuchaczy szkół i placówek kształcenia zawodowego objętego wsparciem	0 os.	0,00	0 os.	0,00	0 os.	0,00	0 os.	0,00	0 os.	0,00	0 os.	0,00
	Liczba dzieci/uczniów o specjalnych potrzebach rozwojowych i edukacyjnych, objętych wsparciem	0 os.	0,00	0 os.	0,00	0 os.	0,00	0 os.	0,00	0 os.	0,00	0 os.	0,00
Wskaźnik rezultatu W 2.3.	Liczba uczniów, którzy nabyli kwalifikacje po opuszczeniu programu	0 os.	-	38 os.	-	31 os.	-	34 os.	-	26 os.	-	0 os.	-
Przedsięwzięcie 2.3. Równać szanse	Liczba osób objętych wsparciem w zakresie równości kobiet i mężczyzn	0 os.	0,00	0 os.	0 os.	0 os.	0 os.	32 os.	100,00	0 os.	100,00	0 os.	100,00
Wskaźnik rezultatu W 2.4.	Liczba osób, które podniosły poziom wiedzy w zakresie równości kobiet i mężczyzn dzięki wsparciu w programie	0 os.	-	0 os.	-	0 os.	-	0 os.	-	20 os.	-	0 os.	-

Załącznik nr 3. Budżet LSR

PLANOWANA WYSOKOŚĆ ŚRODKÓW NA WDRAŻANIE LSR I ZARZĄDZANIE LSR				
Zakres wsparcia	Program/Fundusz			Środki ogółem (EUR)
	PS WPR	EFRR*	EFS+*	
Wdrażanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 2021/1060)	1 500 000,00	0,00	1 000 000,00	2 500 000,00
Zarządzanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 2021/1060)	362 500,00	0,00	0,00	362 500,00
Razem	1 862 500,00	0,00	1 000 000,00	2 862 500,00

* Wysokość środków danego funduszu na RLKS dostępnych dla LGD w danym województwie będzie wyższa o wartość wkładu krajowego, którego procentowy udział w tej kwocie jest określony dla danego FEW.

** W wierszu odpowiadającemu danemu EFSI, z którego LSR nie będzie finansowana, należy wstawić wartość „0”.

Załącznik nr 4. Plan wykorzystania budżetu LSR

fundusz	Środki zakontraktowane (w Euro) do:													
	31.12.2024		31.12.2025		30.06.2026		31.12.2026		31.12.2027		31.12.2028		31.12.2029	
	kwota ogółem (UE+ krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+ krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+ krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+ krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+ krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+ krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+ krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR
EFROW	0,00	0,00	1 260 000,00	84,00	0,00	84,00	240 000,00	100,00	0,00	100,00	0,00	100,00	0,00	100,00
EFS+	300 000,00	30,00	120 000,00	42,00	0,00	42,00	310 000,00	73,00	270 000,00	100,00	0,00	100,00	0,00	100,00
EFRR	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
RAZEM	300 000,00	12,00	1 380 000,00	67,20	240 000,00	67,20	550 000,00	77,20	270 000,00	100,00	0,00	100,00	0,00	100,00